

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА
УКРАЇНИ**

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ БЕЗПЕЧНОСТІ
ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ**

**ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ В
ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ**

УПРАВЛІННЯ ФІТОСАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ

ПРОГНОЗ

**фітосанітарного стану агроценозів
Хмельницької області у 2025 році
та рекомендації
щодо захисту рослин у 2026 році**

Хмельницький 2026

В збірнику стисло викладено біологічні особливості найнебезпечніших шкідників, хвороб та бур'янів, найбільш поширених на сільськогосподарських угіддях Хмельницької області у 2025 році. Зроблено короткий огляд їх розвитку, поширення та шкідливості, прогнозований рівень загрози в 2026 році з врахуванням якісного складу та щільності залягання зимуючих стадій. Наводяться рекомендації щодо проведення агротехнічних, хімічних, біологічних заходів захисту рослин відповідно до фітосанітарного стану та економічних порогів шкідливості. В збірнику також надано поради агровиробникам.

Основою для написання збірника послужили матеріали обстежень, що проводилися протягом року спеціалістами управління фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Хмельницькій області.

Прогноз-2025 підготовлений для спеціалістів управління фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Хмельницької області, сільгоспвиробників, фермерів та власників присадибних ділянок, які планують та організують захист рослин.

Загальна характеристика агрометеорологічних умов 2024–2025 роки

2024-2025 сільськогосподарський рік за метеорологічними та агрометеорологічними умовами в багатьох відношеннях виявився своєрідним. Найбільш суттєві особливості, які відмічались в цьому році були наступні:

- надзвичайно тривалий осінній період 2024 року;
- надзвичайно короткий зимовий період;
- незвичайні контрасти температур та розподілу опадів упродовж весняного періоду;
- надзвичайно дощовий травень та липень,
- переважно холодна погода в серпні, що не є характерним для нашого регіону.

У режимі розподілу температур особливим було те, що 5 місяців сільськогосподарського року мали від'ємне відхилення середньої місячної температури повітря від кліматичної норми, найбільше було відмічено в травні, в середньому на 3,5°. Решта 7 місяців виявилися з позитивним відхиленням, найбільше зафіксовано у січні, в середньому по області близько 5°.

Холодний період (листопад 2024 – березень 2025) вже традиційно виявився теплим, з середньою температурою повітря **0,8°-1,9° тепла, що вище за норму на 1,5-2,1°**. Місяцем з найнижчою температурою був лютий (**3,1-4,3° морозу**), а найнижча температура 13-15° морозу була зафіксована 17-18 лютого.

Теплий період (квітень – жовтень), виявився за температурними показниками дещо холоднішим в порівнянні з багаторічними показниками. Середня температура теплового періоду була **нижчою за норму на 0,1-0,4° і дорівнювала 14,0-15,2° тепла**. Найтеплішим виявився липень із середньою температурою **+19,7-21,2°**, що на 0,3-0,8° вище за кліматичну норму. Найвища температура (+33-36°) була зафіксована 7 липня.

В цілому **середня** температура повітря за сільськогосподарський рік виявилась вищою за норму на **0,4-1,1°** і становила **8,5-9,7°** тепла.

У режимі випадіння опадів відмічено наступне:

у **холодний період** опадів лише у грудні випало більше норми, в листопаді їх кількість майже наблизилась до норми, у решту місяців відмічався їх значний дефіцит, особливо найбільший у лютому, коли в середньому по області випало 18 %. В цілому за холодний період (листопад 2024 – березень 2025) **опадів випало 123-149 мм, що становить 67-83% від норми;**

в **теплий період** найбільш дощовим виявився липень та травень, коли в середньому по області опадів випало до двох місячних норм, найбільш посушливим був червень та серпень (в середньому 33-43%). В цілому за теплий період (квітень – жовтень) **опадів випало на північному заході області 394 мм, або 89% від норми, на решті території 538-588 мм, що становить – 119-129%.**

За сільськогосподарський рік (листопад 2024 – жовтень 2025) кількість опадів, яка випала, **на північному заході** області була нижчою за середні показники і дорівнювала **530 мм, що становить 86% від норми, на решті території** кількість їх дещо перевищила норму і становила **662-737 мм, або 104-115%.**

Прогноз розвитку і розповсюдження шкідників і хвороб сільськогосподарських культур у агроформуваннях Хмельницької області у 2026 році

Прогноз розроблено за матеріалами обстеження сільськогосподарських угідь, даними щільності залягання та якісного складу зимуючих стадій шкідливих організмів і як наслідок можливого ступеня загрози від них за умов вегетації рослин у 2026 році.

Приведені складові системи захисту основних сільськогосподарських культур від шкідників, хвороб та бур'янів узгоджені з „Переліком засобів захисту рослин, дозволених до використання в Україні”.

Багатоїдні шкідники

Мишоподібні гризуни

На території області гризуни представлені сірою звичайною полівкою та мишами (польова, лісова, хатна). Найбільш поширена звичайна полівка (розмножується протягом року, за сприятливих умов-нерідко масово, здатна давати до 10 приплодів, строк вагітності 18-20 днів; малят у виплоді 4-12; малята дозрівають на 9-10 день, у віці 12-15 діб – самостійні; статеве дозрівання настає на 12-13 день).

Найпоширенішими в посівах протягом вегетаційного періоду були звичайні полівки *Microtus arvalis* Pall, миші хатня (*Microtus arvalis* Pall), польова (*Apodemus agrarius* Pall).

За сприятливих погодних умов та достатньої кормової бази впродовж вересня-жовтня 2024 року відбувалось повільне розмноження мишоподібних гризунів та їх розселення на найбільш розвинуті та прилеглі до місць резервації посіви озимих культур. При проведенні вибіркового обстеження в листопаді на 12-24 % обстежених площ озимого ріпаку, нараховувалось від поодиноких нір до 2 жилих колоній га. на 5-25% обстежених площ озимих колосових культур обліковувалось від поодиноких нір до 1,5 жилих колоній га., в садах, багаторічних травах, шкідника виявлено на 30-100% обстежених площах в 1,5-4 жилих колоній га. В цей період на посівах озимих культур та багаторічних трав проведені захисні обробки, щодо врегулювання чисельності мишоподібних гризунів. Погодні умови зимового періоду 2024-2025 рр. через коливання температур, опади у вигляді дощу, перезволоження ґрунту, часткове затоплення жилих нір, спостерігається послаблення живлення та пригнічення життєздатності мишоподібних гризунів. Спостерігалась загибель гризунів. За даними весняних вибіркового обстеження загибель шкідників у зимовий період склала 10-25 % місцями 100% популяцій гризунів. Чисельність мишоподібних гризунів на посівах озимих зернових культур, озимого ріпаку, багаторічних трав не перевищує порогових значень (1-2 жилих колоній/га, в яких 1-2 жилих нори). Надалі спостерігалось поступове відновлення та зростання чисельності популяцій. Навесні на озимих зернових та ріпаку нараховувалось від поодиноких нір до 1,2 жилих колоній га, 1-2 жилих нори; на багаторічних травах, неорних землях 3-5 жилих колоній га, 1-3 жилих нори, що дещо менше минулого року.

Протягом літа, враховуючи періоди аномально високих температур повітря, перегрівання ґрунту, суттєвого зростання чисельності шкідників до вересня не відбулося. Міграція гризунів на стерню, площі овочевих на просапних культур, розпочалось на початку серпня, найвищою їх чисельність залишилась в багаторічних травах та на неорних землях

Переселення гризунів на озимі зернові культури відбулось повільніше ніж в минулому році, це пов'язано з пізніми засівами озимих зернових культур та вегетацією озимих культур.

За даними осінніх обстежень заселеність та чисельність жилих колоній в порівнянні з минулим роком дещо менший по заселеності та по чисельності і складає 2 жил. кол.га на 49 % обстежених площах проти 2,4 жил.кол.га на 56 % обстежених площах.

Подальший розвиток мишоподібних гризунів значною мірою залежатиме від умов перезимівлі, погодних умов весни та ефективності проведених захисних міроприємств.

Заходи боротьби: За наявності 3-5 жил.кол/га використовують бактероденцид гель, шторм 0,005% воскові брикети 0,7-1,5кг/га, аміачну воду 150-200 г/нору та інші дозволені до використання родентициди.

Підгризаючі совки (озима, оклична)

Гусениці підгризаючих совок (I-II віків) обгризають перенхіму з нижнього боку листків, а з III віку переходять із рослини в поверхневий шар ґрунту і пошкоджують прикореневу частину головки коренеплодів, бульб картоплі, тощо. Пошкоджує рослини в період липня, серпень-вересень. Совки ведуть нічний спосіб життя, зимують в стадії гусениці останнього віку в ґрунті на глибині 18-25 см. Обмежують чисельність совок високі температури понад 27-30 С, низька відносна вологість 30-40%.

Підгризаючі совки поширені в усіх районах області на просапних, овочевих культурах, озимині. Домінуючою та найшкідливішою залишається озима совка (*Scotiasegetum Schiff* та *S.Exclamationis*). Шкідник розвивався в двох поколіннях. Періодично мінлива погода весняно-літнього періоду (посуха, низька вологість повітря, перепади денних і нічних температур) дещо стримували інтенсивний розвиток та розмноження шкідника обох поколінь.

Заляльковування гусениць завершилось в I декаді травня, початок льоту метеликів II декада травня був помірний (помірно-тепла, вітряна погода) з настанням тепла I декаді червня, позитивно вплинув на літ, спарювання, яйцекладку. Відродження і живлення гусениць озимої совки проходило в III декаді травня в сприятливих умовах. Шкідником пошкоджено 2,5-10 % рослин за чисельності 0,5-2 екз.кв.м. кормового, цукрового буряка, картоплю, озиму пшеницю. Літ метеликів II покоління розпочався в III декаді липня, при жаркій погоді з невеликими дощами, був тривалий. При відродженні гусениць погожі погодні умови сприятливо вплинули на їх розвиток, завдяки чому в посівах озимого ріпаку відмічалось їх активне живлення. Гусениці обох поколінь розвивались в допороговій чисельності.

За агрометеорологічних умов поточного року динаміка льоту підгризаючих совок характеризується значною нерівномірністю від піднесення до повного закінчення льоту.

Осінніми ґрунтовими обстеженнями полів сивозміни шкідника виявлено на 63% заселених площ з середньою чисельністю 0,7 екз.кв.м., що менше по заселеності та чисельності з минулим роком. У посівах озимини під урожай 2026 року шкідник заселив 64 % заселених площ з середньою чисельністю 0,7 екз.кв.м., що дещо більше по заселеності та на рівні чисельності з минулим роком. Найбільшу щільність популяції зимуючих гусениць в озимині виявлено в Хмельницькому, Кам'янець Подільському районах.

В 2026 році за доброї перезимівлі гусениць підгризаючих совок, помірно-вологого весняно-літнього періоду, наявності квітучої рослинності можлива осередкова підвищена чисельність і шкідливість їх.

Заходи боротьби: Велике значення в обмеженні чисельності совок мають агротехнічні прийоми: оптимальні строки сівби та міжрядне розпушування просапних, зокрема, цукрових буряків та овочевих культур; знищення бур'янів та квітучих нектароносів; культивуація парових попередників у період масового відкладання яєць або відразу після його закінчення.

З метою запобігання поширенню шкідників на плантаціях буряків, а також на посівах озимих культур виставляють коритця з мелясою, що бродить із розрахунку 2-5 шт. на 1 га. Коритця виставляють на початку травня—до кінця червня (I покоління метеликів), а також із середини липня до кінця вересня (II покоління).

Проти озимої совки широко застосовують випуск трихограм, на початку та в період масового відкладання яєць, розпочинаючи за наявності 0,4-0,6 яйця шкідника на 1 м кв. У посівах цукрових буряків, соняшнику, озимої пшениці, багаторічних трав за кількості до 30 яєць на 1 м.кв., норма випуску трихограми становить 30 тис. самиць на га, а понад 30 яєць на 1 м.кв. норму визначають з розрахунку одна самиця на 10 яєць шкідника. На парах перший випуск трихограми проводять за норми 10 тис. самиць на га, наступні випуски трихограми – залежно від чисельності яєць на 1 м.кв: менше одного яйця – у співвідношенні 1:1 (одна самиця на одне яйце шкідника), тобто 10 тис. га; до 5 яєць – 1:5; до 10-15 яєць – 1:7; понад 15 яєць на 1 м кв. – 1:10.

Дієвим заходом проти підгризаючих совок є передпосівна обробка інсектицидом насіння озимих зернових, кукурудзи, гречки, цукрових буряків, овочевих культур, що істотно знижує шкідливість гусениць на ранніх стадіях розвитку рослин.

За появи осередків високої чисельності гусениць (ЕПШ у посівах буряків 1-2, кукурудзи, соняшнику, картоплі, інших просапних 3-8, озимої пшениці 2-3 екз.кв.м.) застосовують хімічні препарати.

Більш ефективні суміші фосфорорганічних і перетроїдних інсектецидів у половинних нормах із додаванням 3-4 кг/га сечовини. Обробки рекомендується проводити у вечірні години, коли гусениці живляться на рослинах. Інсектициди доцільніше застосовувати в період виплодження гусениць та появи другого віку їх, коли вони живляться відкрито і найбільш уразливі.

Листогризучі совки (капустяна)

Гусениці пошкоджують капусту, цукровий буряк, соняшник, кукурудзу, горох та інші. Гусениці першого віку скелетують листки, а починаючи з другого віку в листках вигризають дірки. Зимують лялечками на глибині 5-10 см.

Найбільш поширена в агроценозах області була капустяна совка (*Autographa gamma* L.), осередково бавовняна совка (*Helicoverpa armigera* Нв.), совка гамма (*Autographa gamma* L). Капустяна совка розвивалась в двох покоління. Літ метеликів першого покоління розпочався в II декад травня, на рівні минулого році. В I декаді червня продовжується літ, відкладання яєць. Відродження гусениць проходимо в III декаді червня на рівні минулого року. Впродовж вегетаційного періоду чисельність капустяної совки I покоління на капусті, кормовому буряку становить 0,5-1 екз.кв.м, пошкодивши 3,5-8 % рослин.

Літ метеликів II покоління розпочався в I декаді серпня, що на рівні минулого року.

Гусениці капустяної совки пошкодили 6-12 % озимий ріпак, капусту за чисельністю 0,5-2 екз/рослину.

За агрометеорологічних умов поточного року динаміка льоту листогризучих совок характеризується значною нерівномірністю від піднесення до повного закінчення льоту.

В агроценозах області спостерігається середній рівень чисельності та шкідливості листогризучих совок за несприятливих погодніх умов (перепади температур, періодичні зміни посушливих умов на дощові).

За результатами осінніх обстежень полів шкідником було заселено 9 % обстежених площ з чисельністю 0,6 екз.кв.м., що менше по заселеності та по чисельності з минулим роком .

В 2026 році за оптимальних умов перезимівлі, наявності тепла, помірного зволоження повітря протягом вегетації, наявності квітучої рослинності, можна очікувати масового розвитку та шкідливості листогризучих совок.

Заходи з обмеженням чисельності листогризучих совок повині бути спрямовані проти усіх стадій фітофага: метеликів, яєць, гусениць та лялечок. Дієвими та ефективними є агротехнічні прийоми: належний обробіток ґрунту (оранка, культивуація, рихлення міжрядь) та дотримання технології вирощування сільськогосподарських культур.

З біологічних заходів захисту посівів від совок застосовують випуск яйцеїда-трихограми. Ентомофагів необхідно застосовувати методом повторних випусків, із врахуванням того, що їх ефективна дія обмежена 3-5 днями. Перший випуск паразита (30-40 тис.га на 1 га) проводять за чисельності не менше 4-5 яєць на кв.м. (перше покоління), 7-8 яєць на кв.м (друге покоління) для совок з груповою яйцекладкою та 15 яєць на 100 рослин за поодинокі яйцекладки. Для оптимізації строків та норм випуску трихограми слід врахувати результати обліку совок на феромонні пастки. Так, якщо на одну пастку виявлено в середньому 3-4 самців першого або 7-8 другого покоління капустианої, 4 самців бавовникової совок, то трихограму випускають через 2-3 дні.

З хімічних засобів проти листогризучих совок використовують препарати з діючими речовинами хлорпірифос 480 г/л,циантраніліпрол 100г/л та інші інсектициди у рекомендованих нормах витрати. Застосувати інсектециди на плантаціях томатів, баклажанів, перцю проти гусениць совок, бажано до початку плодоутворення.

Стебловий (кукурудзяний) метелик.

Зимують гусениці в стеблах пошкоджених рослин. Заляльковуються навесні при температурі 15-16 С. Літ метеликів збігається з початком викидання волоті кукурудзи. Через 3-5 дні самки відкладають яйця. Через 3-13 діб із яєць виплджуються гусениці. Температурний оптимум розвитку гусениць 23-28 С, нижній поріг відносної вологості 80%. Розвиток гусениць триває 13-58 діб. Слід пам'ятати, що період відкритого живлення гусениць на листках 3-4 дні, після чого вони проникають у тканини рослин і стають недосяжними для інсектецидів.

Кукурудзяний стебловий метелик(*Ostrinia nubilalis* Hbn.) щороку залишається одним з найшкідливіших фітофагів кукурудзи та інших товстостебельних культур.

На території області шкідник розвивається в одному поколінні, більшої шкоди завдає посівам кукурудзи на присадибних ділянках, де непроводяться заходи захисту.

Навесні гусениця стеблового кукурудзяного метелика зустрічалась на 25-45% обстежених площах з середньою чисельністю 1,0 екз/рослину рештку. Погодні умови травня створили помірні умови для процесу заляльковування та розвитку метеликів. Літ шкідника розпочався в II декаді червня, дещо пізніше минулого року. В липні місяці спекотна погода з низькою відносною вологістю повітря стримує вплив на літ та розвиток шкідника, спричиняє висихання яєць та загибель личинок, але в кінці II- III декадах липня нерівномірні, короточасні опади та підвищення відносної вологості повітря покращили умови життєдіяльності фітофага. Створились сприятливі погодні умови для льоту, спарювання, яйцекладки, (температура 18-30 °С відносна вологість повітря 70-100%). Кладки яєць були виявлені на 1,5-3% рослинах в кожній 10-16 яєць. Розвиток шкідника стримували посушливі на більшій території області погодні умови. Погодні умови III декади липня сприяють відродженню личинок стеблового кукурудзяного метелика та пошкодження ними рослин. На шкідливість і життєздатність гусениць, вплинули заходи захисту рослин.

Агрометеорологічні умови 2025 року спричинили дружній період льоту метеликів, вікладання яєць та розвитку личинок фітофага, що обумовили наявності їх вікового різновікового складу- від молодших віків і до гусениць старших віків, які розпочали переміщення в нижню частину стебла для перезимівлі.

В посівах кукурудзи стебловий кукурудзяний метелик виявлений на 48 % обстежених площ в господарствах усіх районів області, пошкоджено стебел-2.4 %, качанів 3 % з середньою чисельністю гусениць 1,2 екз/рослину, що майже на рівні по пошкоженості та більше по заселеності з минулим роком.

У 2026 році стебловий кукурудзяний метелик за доброї перезимівлі, теплого літа і високої відносної вологості повітря (температура 17-30⁰ С, вологість не нижче 70%) залишатиметься найбільш небезпечним шкідником товстостебельних культур.

Заходи боротьби. Розмноження шкідника обмежується знищенням на посівах високостеблових бур'янів, збирання кукурудзи і соняшнику на низькому зрізі, очищення від рослинних решток ділянок з-під кукурудзи, проса, глибокою зяблевою оранкою. Випуск вогнівкової форми трихограми в рекомендованих нормах (50-200 тис/га.) у два строки: на початку і в період масового відкладання яєць кукурудзяним метеликом.

Обприскування посівів інсектицидом за наявності понад 18 % рослин з яйцекладками кукурудзяного метелика або 6-8 % рослин з гусеницями кукурудзяного метелика препаратами з діючими речовинами клоптіанідин, 50г/л,+лямбда-цигалотрин, 50 г/л; хлорпірифос, 480л/га, лямбра+цигалотрин 50 г/л та інші.

Жуки чорниші і ковалики.

Личинки жуків – дротяники і несправжні дротяники зимують в ґрунті на глибині 25-35 до 90 см, різного віку. Навесні при польовій спілості ґрунту піднімаються у верхній шар, живляться набубнявілим насінням, проростками різної рослинності, корінцями.

Дротяники і несправжні дротяники (*Elateridae* та *Tenebrionidae*) були поширені та шкідливі в окремих районах області.

Розвиток та шкідливість личинок дротяників та несправжніх дротяників на початку весняного періоду був активний в березні, надалі помірний, із-за прохолодної погоди квітня що характеризується суттєвими коливаннями температурного режиму з нічними приморозками на поверхні ґрунту. Опади різної інтенсивності, прохолода дещо стримували шкідливість фітофагів в I декаді травня. В I декаді травня з частковим потеплінням активізувалось їх переміщення у верхні шари ґрунту та шкідливість. В подальшому погодні умови з достатнім та підвищеним рівнем зволоження сприяють шкідливості дротяників та несправжніх дротяників. Впродовж літнього періоду, тривале утримання підвищених температур повітря несприятливо вплинули на розвиток шкідника-заяляльковування та відродження личинок. Шкідники помірно пошкодили 2-4, максимумно 5 % рослин просапних, зернових, овочевих культур.

Заселеність обстежених площ та середня чисельність за даними осінніх розкопок складає 52 % в чисельності 0,7 екз.кв.м., що дещо більше по заселеності і на рівні по чисельності з попереднім роком (51,4% при середній чисельності 0,7 екзкв.м.). Дещо підвищена чисельність шкідника виявлена в Шепетівському районі.

З урахуванням значного зимуючого запасу в поточному році та за умов ранньої весни, достатнього зволоження ґрунту існує загроза шкідливості дротяників і несправжніх дротяників в посівах зернових, просапних та овочевих культур у 2026 році.

Заходи боротьби. Комплекс заходів передбачає, перш за все, агротехнічні прийоми (дотримання сівозміни, сівба в оптимальні строки, лущення стерні, зяблева оранка, міжрядний обробіток посівів, внесення добрив, знищення бур'янів, використання аміачної води та інші) та застосування інсектецидів. Поля із значною чисельністю шкідників необхідно відводити під посіви бобових культур, гречки проса і чорний пар. Ефективним у знищенні ґрунтових шкідників буде міжрядний обробіток просапних культур за умов співпадання його з особливо вразливими стадіями розвитку шкідника: відкладання яєць, відродження, линька та заяляльковування личинок. Висів проміжних культур (редька олійна, суміш свиріпи з озимим житом) після багаторічних трав та пізно осіння оранка при переході температури через 0 °С призводять до загибелі 50-70% чисельності популяції дротяників. У випадку, коли чисельність дротяників і несправжніх дротяників перевищує 20 екз/м.кв, доцільно застосовувати принадні посіви вівса або жита, висіяних насінням обробленим інсектецидами, за 2-3 тижні до сівби кукурудзи або висадки розсади овочів.

Травневий та червневий хрущі

Жуки та личинки зимують в ґрунті. Навесні коли ґрунт на глибині 10 см прогрівається до 5-7,5С, жуки піднімаються у верхні шари ґрунту. Виліт припадає на квітень-травень. Через два тижні самки відкладають яйця в ґрунт на глибину до 40 см. Через місяць-півтори з яєць виходять личинки, які живляться гумусом, корінцями рослин. Розвиток личинок закінчується на четвертий рік. Саме цим визначається льотні роки хруща, коли він з'являється у масовій кількості. Протягом життя личинки двічі линяють і мають три личинкові віки. Заляльковуються личинки четвертого віку. В серпні місяці з лялечок виходять жуки, які зимують.

Чисельність і шкідливість травневих та червневих хрущів (*Melolontha melolontha* та *Amphimallon solstitiale* L.), як і в попередні роки коригується погодньо-кліматичними умовами. Помірно-тепла погода квітня обумовила помірну міграцію та активність у верхні шари ґрунту личинок травневих та червневих хрущів. В III декади травня відбувся найбільш інтенсивний літ-у вечірні години нараховувалось 2-4 місцями до 9 екз.шкідника в полі зору за 1 хв. Надалі він послабився з настанням похолодання. Інтенсивність льоту була середньою та високою. У видовому складі хрущів, як і в минулі роки, переважаючим залишається травневий хрущ.

Личинки хрущів шкодили в основному на полях, що межували з багаторічними насадженнями, лісосмугами, чисельність їх складала 0,8-2 екз.кв.м., а в осередках приватного сектора 2-4 екз.кв.м. В період вегетації личинки хрущів пошкодили 2-6 % рослин цукрового буряка, картоплі, моркви, плодівих насаджень, суниць, що дещо на рівні минулого року.

За матеріалами осінніх ґрунтових обстежень личинки травневих і червневих хрущів виявлено на 77 % обстежених площах з чисельністю 1,1 екз.кв.м., що менше по заселеності з минулим роком і на рівні по чисельності (79% обстежених площ, 1,1 екз.кв.м.). Осередки підвищеної чисельності зимуючих личинок 2-3 екз.кв.м. виявлені у Кам'янець Подільському, Хмельницькому, Шепетівському районах. Беручи до уваги наявний зимуючий запас личинок хрущів, у 2026 році за доброї перезимівлі та сприятливих умов весняного розвитку личинок ймовірна осередкова шкідливість хрущів у посівах сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень особливо в угіддях, які межують з лісами, лісосмугами.

Заходи боротьби. Комплекс заходів передбачає, перш за все, агротехнічні прийоми (дотримання сівозміни, сівба в оптимальні строки, лушення стерні, зяблева оранка, міжрядний обробіток посівів, внесення добрив, знищення бур'янів, використання аміачної води).

Для захисту розсади овочевих культур від личинок хрущів корені рослин перед садінням розсади у відкритий ґрунт замочують у суспензії актари, в.г., 1,5 г/л води на 250 рослин при температурі 18-23 °С та експозиції 1,5-2 години. В лунки

(рядки) під час сівби та посадки в ґрунт капусти, томатів, картоплі вносять 10-12 кг/га форсу.

Лісові насадження від хрущів захищають препаратами з діючими речовинами альфа-циперметрин, 100г/л.

Шкідники і хвороби зернових культур

Хлібні клопи

**клоп шкідлива черепашка (*Eurygaster integriceps* Put.),
маврський (*E. maura*), гостроголовий (*Aelia acuminata* L
ягідний (*Dolycoris baccarum*),**

Зимують дорослі клопи в лісах, лісосмугах під опалим листям та в підстилці. Масовий виліт з місць зимівлі відбувається при температурі вище 18-19 С⁰, що збігається з фазою кущення або виходу в трубку озимої пшениці, а ярої – у фазі 3-4 листків. Через 1-2 тижні самки відкладають яйця. Плодючість в середньому 100-300 яєць при максимумі 340-550. Ембріональний розвиток триває 6-12 днів, розвиток личинок становить 20-50 днів, за цей період проходять п'ять віків. Шкоди завдають дорослі клопи, що перезимували. Пошкоджені рослини засихають, а у період колосіння білоколосся. Другий період пошкодження припадає на фази: молочна, воскова, повна стиглість – шкодять личинки 3-4 віків, окрилені клопи.

Зимовий періоду за відсутністю сильних затяжних морозів сприяв задовільній перезимівлі хлібних клопів. Внаслідок нестійкого температурного режиму в квітні місяці, зі зниженням його в нічні години до мінусових значень й заморозків, заселення посівів перезимувалими клопами було розтягнутим і тривало впродовж другої половини квітня-початку травня. Це негативно позначилось на їх фізіологічному й біотичному стані, відповідно репродуктивній здатності

Погодні умови квітня були не сприятливі ранньому пробудженню хлібних клопів. Наростання температур повітря в I- III декаді травня, біля лісосмуг розпочалось осередкове заселення посівів хлібними клопами за чисельністю 0,2 екз.кв.м. та пошкодження 0,5 % рослин. Тепла, помірно волога погода I декади червня сприяла активізації хлібних клопів (елії гостроголової, клоп шкідлива черепашка) та заселення крайових смуг посівів зернових культур, масовий в II декаді червня, на 35% площ, за середньою чисельністю 0,2 екз.кв.м., що більше минулого року.

По видовому складу: елія гостроголова -69 %, шкідлива черепашка - 3 %, мавська черепашка -12%, щитник ягідний-16%.

Відкладання яєць клопами розпочалось в I-II декаді червня. Початок відродження личинок відмічено 20.06, масове 28.06., що майже на рівні минулого року.

У фазах формування та наливу зерна чисельність личинок хлібних клопів становила 0,6 екз.кв.м на 33% обстежених площах проти 0,5 екз.кв.м. 32 % площ в минулому році.

Пошкодженість зерна озимої пшениці в середньому 0,7 % максимально 2,8 %, що майже на рівні минулого року.

Заселеність місць зимівлі 0,2 екз.кв.м при заселенні 20 % площ, що на рівні минулого року. Фізіологічний стан клопів в місцях зимівлі задовільний.

В 2026 році за теплої помірної вологої весни, підвищеного температурного режиму травня – червня можливе осередкове зростання чисельності і шкідливості клопів.

Заходи боротьби. Проводити ретельний моніторинг посівів зернових культур на заселення клопами, личинками з метою своєчасного застосування правильно підібраних ефективних препаратів з більш тривалою захисною дією. Хімічні заходи проти личинок доцільно проводити при сумі ефективних температур 240-280 °С, коли личинки III віку становлять 15-30% від популяції.

Хлібна жужелиця (турун)

Зимують жужелиці різного віку на глибині 20-40 см, а також жуки. Живлення личинок навесні триває 5-7 тижні. В посівах жуки починають з'являтися у період формування зерна озимої пшениці та інших зернових, а масово у фазі молочної стиглості і живляться зерном до початку збирання врожаю.

В посушливі роки жуки ховаються в ґрунт на глибині 10-50 см, де перебувають в стані літньої діпаузи. Личинки з'являється в кінці серпня до настання приморозків. Вони живляться вночі (надалицею, а потім сходами озимини впродовж до зниження температури до 0 °С). На протязі літа шкідник розвивається в одній генерації. Шкодить жук і личинка. Жук пошкоджує зав'язі зерна, личинка об'їдає молоде листя в період 2-3 листків,

Хлібна жужелиця (*Zabrus tenebrioides* Goese.) заселяла та розвивалась в озимих зернових колосових культурах передусім розміщених після колосових попередників. Існуюча чисельність шкідника загрози фітосанітарному стану посівів не становила. Несприятливі умови гідротермічного режиму (повітряна, ґрунтова посуха) негативно позначилась на розвитку хлібної жужелиці. Останнім часом жаркі погодні умови кінця червня – початку серпня, дещо стримують розвиток турунів.

Восени за даними вибіркового обстежень полів сівозміни личинок жужелиці виявлено на 36 % площ з середньою чисельністю 0,8 екз.м², що більше по заселеності та на рівні по чисельності з минулим роком. На полях озимини шкідника виявлено на 43 % площ, з середньою чисельністю 0,6 екз.м², що більше по заселеності і на рівні по чисельності з минулим роком.

На зимівлю пішли личинки різних віків. Після відновлення вегетації озимих зернових навесні, найбільшої шкоди слід чекати від личинок II, III віків за помірно теплої погоди, достатньої вологозабезпеченості ґрунту.

В 2026 році збільшення шкідливості хлібної жужелиці в посівах озимої пшениці можливе в осередках, насамперед при помірно-теплій погоді та достатньому вологозабезпеченості ґрунту в період живлення личинок, а також при порушенні агротехніки вирощування озимих зернових культур.

Хлібні жуки

Зимують личинки в ґрунті на глибині 40 см і більше. Заляльковується в ґрунті на глибині 10-15 см в кінці травня–початок червня. Жуки після виходу з ґрунту заселяють посіви зернових колосових у фазі молочної та воскової стиглості зерна. Самки відкладають яйця в ґрунт на глибину 10-20 см переважно на просапних культурах і парах. Личинки з'являються через 2-3 тижні і розвиваються 22-25 місяці.

Жуки не тільки пошкоджують зерно, а й вибивають його з колосків. Личинки пошкоджують кореневу систему.

Перші одиничні хлібні жуки (*Anisoplia austriaca* Н.) були помічені на посівах зернових колосових культур в II декаді червня. Як і в попередні роки спостерігається осередковий характер розселення і шкідливості хлібних жуків. Під час масового живлення жуків (фаза молочно стиглість) у посівах озимої пшениці середня чисельність шкідника була 0,8-2 екз. кв. м., що дещо менше минулого року.

За даними осіннього обстеження ґрунтів личинки хлібних жуків виявлені на 7% обстежених площ за середньою чисельністю 0,7 екз. кв. м., проти 9% заселених площ, 0,8 екз. кв. м в минулому році.

В 2026 році за умов доброї перезимівлі личинок хлібних жуків, сприятливих погодніх умов у фазу наливу – дозрівання зернових колосових слід очікувати, осередковий характер шкідливості жука – кузьки.

Злакова п'явиця (синя, червоногруда)

Зимують в ґрунті на глибині 3-5 см на полях зернових та в лісосмугах. Навесні при температурі 9-10 °С розлітаються на посіви озимих культур та крайові смуги ярих. Яйця самка відкладає на нижньому боці листка – ланцюжком. Через 2 тижні відроджуються личинки, які вкриваються слизом. Розвиток личинок на озимій пшениці збігається з фазами прапорцевого листка і формування зерна, а на ячмені – від виходу в трубку до початку воскової стиглості зерна. Заляльковується в ґрунті, а через з два тижні відроджуються молоді жуки. Частина жуків залишається в ґрунті на зимівлю. Шкідник має одну генерацію. Личинки пошкоджують листки залишаючи білясті повздовжні смуги, а жуки вигризують наскрізь наздовжні отвори.

Злакова п'явиця (*Oulema lichenis* Voet.) в посівах озимих зернових культур обліковувалась в I декаді травня, що на рівні минулого року. Заселення жуками має крайовий характер.

Підвищена шкідливість злакових п'явиць в озимих та ярих культурах спостерігалась у фазі виходу в трубку – колосіння. За існуючих мінливих погодніх умов травня-червня місяців розвиток злакових п'явиць був розтянутий у часі. Так, у період цвітіння- формування зерна на посівах спостерігалось завершення яйцекладки жуків і відродження личинок; в подальшому на окремих полях тривала міграція личинок п'явиць в ґрунт для заляльковування. Через два тижні спостерігалось відродження жуків нового покоління, які частково виходили

на поверхню ґрунту і харчувались на посівах ярих культур.

У місцях зимівлі фітофага виявлено 0,5 – 1 екз/м.кв, що на рівні минулого року.

В 2026 році за умов доброї перезимівлі, теплої, сухої весни та помірно дощового літа зростатиме ймовірність заселення усіх посівів зернових культур шкідливістю буде відчутна.

Хлібні блішки

Зимують жуки в опалому листі у лісах, лісосмугах, садах або у верхньому шарі ґрунту. На посівах зернових з'являються в квітні де пошкоджують листя. Самки відкладають яйця в ґрунт на глибині 3см. личинки живуть в ґрунті живлячись корінцями злаків. Молоді жуки з'являються на початку липня на посівах кукурудзи та дикорослих злаків. Після збирання врожаю жуки відлітають до місць зимівлі. Мають одну генерацію. Шкодять листя сходів молодих рослин зіскоблючи перенхіму у вигляді довгастих плям. Шкідливість шкідника особливо відчутне при раньовесняній посузі, коли розвиток сходів затримується.

Тепла погода на початку I декади квітня сприяла інтенсивному виходу з місць зимівлі хлібних блішок (*Phyllotreta vittula*) та слабкому розселенню і пошкодженню рослин.

Тепла погода I декади травня сприяла більш активності шкідника. В подальшому підвищений температурний режим III декади травня сприяв заселенню посівів озимих та ярих культур. Поширеність та шкідливість хлібних блішок залишилась у крайових смугах посівів зернових культур.

Зимуючий запас становить 2,5 – 4 екз/м.кв, що на менше минулого року.

В 2026 році загроза від хлібних блішок ймовірна повсюдно в разі сприятливих умов перезимівлі жуків, помірно вологої та теплої погоди навесні, насамперед, у період сходів- кушення ярих ячменю і пшениці, кукурудзи.

Злакові мухи (шведська, гессенська)

Шведські мухи (Oscinella) (вівсяна, ячмінна) зимують у стадії личинки або пупарія всередині пагонів озимих та диких злаків, заляльковуються навесні. Виліт мух збігається із закінченням фази весняного кушення озимих та появою сходів ярих колосових і може тривати від 2-5 тижнів. Після додаткового живлення на квітках самки відкладають яйця за піхви листків ярих колосових і кукурудзи. Через 5-10 днів виходять личинки, які проникають усередину стебла, де виїдають конус росту і основу центрального листка. Виліт мух другої генерації збігається з фазою колосіння, цвітіння колосових. Розвиток личинок другої генерації відбувається на колосі ячменю і вівса, третьої та четвертої – на сходах озимих культур, падалиці, дикій злаковій рослинності. Шкідливість першої та останньої генерації полягає у зниженні густоти посіву, особливо ранніх строків сівби. Ознаки пошкодження: стебло усередині з'їдене, центральний листок жовтий і сухий. Личинки другої генерації знижують урожай зерна та погіршують його якість.

Гессенська муха (Mayetiola destructor Say)

– зимують личинки у пупаріях на сходах озимини, падалиці та диких злаках. Заляльковування відбувається навесні, а виліт мух припадає на кінець кущення – першу половину виходу в трубку озимих. Зразу відкладає яйця ланцюжком з верхнього боку листкової пластинки озимих та ярих культур. Личинки проникають за піхву листка, де і живляться та заляльковуються. Друга генерація літає в період колосіння – формування зерна і заселяє переважно ярі колосові культури. Третя генерація розвивається на падалиці та диких злаках, четверта – на озимих і падалиці. Пошкодженні рослини до виходу в трубку припиняють ріст і гинуть, а пошкодження рослин у фазі трубки до виколошування призводить до пустозерності колоса. У результаті живлення личинок у рослин утворюються характерні коліна, тому посіви набувають вигляду побитих градом або потолочених.

Літ злакових мух весняної генерації помірно розпочався в I декаді травня. Погодні умови III декади травня I декади червня сприяла активній діяльності шкідника. Шкідливість личинок злакових мух літнього покоління була середньою.

Осіньна генерація злакових мух частково проходила на падалиці зернових колосових культур, злакових бур'янах. Відставання озимини у фазовому розвитку, нестача тепла, дощі стримали розвиток шкідника на рослинах. Тепла, осередково сонячна погода II декади жовтня сприяла слабкому розвитку злакових мух на озимій пшениці. Заселення шкідника було осередкове. Розвиток злакових мух у весняний період в порівнянні з минулим роком був дещо більшим, в осінній на рівні.

У 2026 році за умов теплового і сухого періоду весняної вегетації рослин, очікується слабкий-помірний розвиток злакових мух. В окремих осередках можна прогнозувати шкідливість цих фітофагів, передусім на ослаблених та зріджених після перезимівлі посівах зернових культур.

Злакові попелиці

Зимують яйця на сходах озимих і дикорослих злаках. Навесні з'являються личинки, які після четвертого линяння перетворюються на безкрилих самок-засновниць, крилатих самок-розселювачок. Протягом літа розмножується партеногенетично і лише до осені з'являється в кількох поколіннях. Розвиток одного покоління триває 8-15 днів.

Злакові попелиці висмоктують поживні речовини із рослин, що впливає на урожай зерна та його якість. Сильне пошкодження у період від появи сходів до виходу в трубку майже призводить до загибелі рослин, перед колосінням - до повного або часткового невиколошування та пустоколосості. Втрати урожаю можуть становити 30 – 50%. Пошкодження в пізніші строки розвитку рослин призводять до щуплозерності, що на 5 – 10% знижує урожай.

В осінній період 2024 року склались малосприятливі умови для посіву, появи дружніх сходів озимини, шкідник обліковувався на 1,5-3 % рослин з чисельністю 1 екз/рослину.

Перезимівля злакової попелиці (*Schizaphis graminum* Rond) була сприятливою. Відродження личинок з яєць, що перезимували відбулось в I декаді травня. Поступове підвищення температури в III декаді травня-I декаді червня сприяло наростанню чисельності та шкідливості злакових попелиць у посівах озимих зернових культур заселивши в середньому 2,5-5% рослин за чисельністю 3,6-5 екз/рослину. Підвищена температура та низька вологість повітря у фази цвітіння-формування зернівки озимих хлібів не сприяла збільшенню чисельності фітофага. Шкідник заселяв в середньому 3 % колосків з чисельністю 2,5 екз/колос. З визріванням зерна чисельність фітофага на колосі зменшувалась із-за міграції з посівів озимої пшениці.

У посівах ярих пшениці та ячменю у фази сходи-кущення за допорогової чисельності попелиці заселили 2.5-4 % рослин і колосків.

Впродовж вегетаційного періоду масовий розвиток попелиць стримувався кліматичними умовами - опадами, діяльністю корисних видів комах, ентомофторними грибами, які знищили 2 % особин попелиць та хімічними заходами боротьби проти комплексу шкідників.

Восени 2025 року склались малосприятливі умови для посіву, появи дружніх сходів озимини. шкідник заселив сходи озимих зернових культур 1-3% рослин з чисельністю 1 екз/рослину.

В 2026 році за доброї перезимівлі наявного запасу зимуючих яєць, ранньої сухої весни і поступового наростання температур, слід очікувати масового зростання попелиць повсюди.

Пшеничний трипс

Зимують личинки у поверхневому шарі ґрунту та в рослинних рештках. Навесні перетворюється в пронімфу, а потім в німфу. На початку колосіння озимої пшениці з'являється дорослі трипси, які відкладають яйця в колосові лусочки. через 8-12 днів з'являються личинки, які живляться спочатку колосовими лусочками, а потім зерном. У пошкоджених рослин скручується колос, що призводить до утворення пустих колосків (білоколосся, або щуплозерності. В період воскової стиглості зерна – личинки ідуть на зимівлю.

Пшеничний трипс (*Haplothrips tritici*) з'явився в посівах озимої пшениці в II-III декаді травня за чисельності 1,5-3 екз.кв.м. в подальшому розвивався майже на всіх посівах зернових культур. Тепла та помірно волога погода червня сприяла розвитку фітофага. Середня чисельність дорослих особин і личинок 3-5, максимально 22 особин/колос, заселення колосся 15-38 %, що майже на рівні минулого року. Живлення трипсів за такої чисельності спричинили щуплість зерна та білоколосся на 1 % рослин.

Зимуючий запас 1,5 – 3 екз.м.кв., що на рівні минулого року.

В 2026 році за сприятливих умов перезимівлі, за теплої помірно вологої погоди на весні та теплої сухої погоди літнього періоду ймовірно активне зростання чисельності фітофага та заселення ним посівів зернових колосових культур.

Кореневі гнилі

звичайна або **гельмінтоспоріозна** – (збудник *Bipolaris sorokiniana* Shoem., **фузаріозна** – гриби роду *Fusarium*)

Грибна хвороба кореневої, прикореневої частина рослин. Уражується озима і яра пшениці, ячмінь, жито, злакові трави та бур'яни. Залежно від збудника розрізняють такі гнилі: фузаріозно-гельмінтоспоріозна, осередково церкоспоріозна, офіоболіозна.

Гниль фузаріозно-гельмінтоспоріозна уражує первинні та вторинні корені, підземне міжвузля, колеоптіль та листкові піхви, на яких з'являються спочатку невеликі бурі плями, що поступово зливаються і поступово зливаються і вкривають всі органи. Рослини слабо кущаться, при сильному ураженні розвивається щуплоколосість. Джерелами інфекції є післязбиральні рештки уражених рослин та насіння.

Церкоспоріозна гниль. Характерною її ознакою є утворення здебільшого на першому, а при сильному ураженні на наступних міжвузлях довгастих овальних плям з бурю або рожевою облямівкою. Інколи вони вкривають усю основу стебла, внаслідок чого тканина втрачає міцність, і рослина надламується. Уражені посіви безладно вилягають. У порожнині стебел утворюється міцелій гриба. Джерелом інфекції є післязбиральні рештки уражених рослин.

Офіоболіозна гниль уражує корені, основи стебел та листкові піхви, на яких спочатку з'являються чорні штрихуваті плями, що поступово вкривають усі органи. Корінці стають чорними та ламкими, нижня частина стебла вкривається чорним оксамитовим нальотом. Уражені рослини погано кущаться, відстають у рості, часто в'януть, колосся на них не утворюється або формується білоколосся. Джерелами інфекції є післязбиральні рештки уражених рослин.

Кореневі гнилі проявились у фазу кущення і слабо поширювались до воскової стиглості, що обумовлювалося агрометеорологічними умовами (коливання вологи ґрунту). Основними типами проявлення корневих гнилей були фузаріозно-гельмінтоспоріозна, осередково офіоболіозна

Кореневі гнилі уразили посіви майже всіх зернових культур. Захворювання стримувалось та проявилось за весняного кущення та через коливання вологості ґрунту повільно поширювалось до молочної стиглості. Основними типами корневих гнилей була звичайна(фузаріозно-гельмінтоспоріозна), яка здебільшого розсіяно проявилася у формі пригнічення росту та недорозвиненості рослин, білоколосості, пустоколосості та щуплозернистості. В порівнянні з попередніми роками кореневі гнилі поширювались майже на рівні з попереднім роком. Загрози фітосанітарному стану посівів озимих і ярих культур внаслідок поширення корневих гнилей не спостерігалось.

В 2026 році розвиток корневих гнилей в посівах очікується за умов зволоження і температури ґрунту в період сівби, різких коливань температур і вологості ґрунту, під час весняно-літньої вегетації, інфекційним запасом в насінні,

грунті та рослинних рештках.

Борошниста роса

Борошниста роса проявляється на рослині у вигляді білувато-сіруватого нальоту міцелію на якому згодом з'являються плодові тіла гриба- клейстотеції. Хвороба уражує стебла, листя, колосся. Ураження може проходити при температурі повітря від 3-30 С⁰ і відносної вологості 50-100%. Особливо небезпечна хвороба у фазу колосіння. Як правило, хворобою уражуються ранні посіви озимої пшениці. Борошниста роса знижує урожайність рослин 10-15% і більше

Борошниста роса (*Blumeria graminis* (DC) Speer.) виявлена осередково в посівах озимої пшениці в період весняної вегетації, що обумовлено наявним запасом патогенів з осені. За результатами весняних обстежень озима пшениця знаходилась у фазах 3-го листка- кушення. В цей період борошниста роса слабо проявилася на більш розвинених посівах озимої пшениці із наявним запасом патогена. Поширення борошнистої роси на посівах озимої пшениці в травні стримується із-за холодної, дощової погоди.

В подальшому з I декади червня за сприятливих погодніх умов (наростання температури повітря), хвороба мала поширення на посівах озимих та ярих зернових культур.

На посівах озимої пшениці у фазу колосіння — цвітіння борошниста роса проявилась на 33-55 % площі 4,5-8 % рослин з розвитком хвороби 0,2%, що майже на рівні минулого року.

На ярих зернових культурах погодні умови сприяли середньому розвитку борошнистої роси, охопивши 18-35 % площі, 1,8-4 % рослин, з розвитком хвороби 0,2 %.

Восени борошнисту росу виявлено на ранніх посівах озимої пшениці на 1% рослин з розвитком хвороби 0,1 %.

В 2026 році, після весняного поновлення вегетації рослин в посівах зернових колосових борошнисту росу слід очікувати, а за вологої погоди і середньодобової температури 14 – 17 С на загущених посівах з високим рівнем внесенням азотних добрив, ймовірний її розвиток від помірного до епіфітотійного.

Бура листовая іржа

*Бура листовая іржа (збудник *Rhizinia recondita* Rob) уражує листя, на яких внаслідок утворення кількох генерацій уредоспор розвивається численні бурі подушечки уредопустул. Наприкінці вегетації з'являються чорні теліопустули. Внаслідок ураження погіршується якість зерна та зменшується урожай. Розвитку хвороби сприяє стійка тепла погода (15-20⁰) з високою вологістю повітря. Хвороба проявляється на протязі всього вегетаційного періоду, а найбільш інтенсивно під час колосіння*

Бура листовая іржа проявилась в посівах озимої пшениці у фазі вихід в трубку уразивши 1,0 % рослин з розвитком хвороби 0,1%. Холодні та дощові погодні

умови травня стримували розвиток та поширення хвороби. В подальшому на початку червня створились сприятливі умови для поширення, розвитку хвороби. В подальшому хвороба поширилась у фазі колосіння (1,8 рослин з розвитком хвороби 0,2%). Суха, жарка погода з періодичні опади літнього періоду, сприяла слабкому поширенню збудника бурої листової іржі в посівах озимої пшениці, у фазу молочної стиглості хворобою охоплено 18-50 % площ посівів, 1,5-3,0 % рослин.

В 2026 році за високої вологості повітря і температури 15 -25С під час виходу зернових в трубку та наливу зерна ймовірний розвиток іржі від помірного до сильного.

Септоріоз

Септоріоз уражує листя, стебло і колосся зернових культур. Уражує багато злакових культур, пшеницю, ячмінь і просо. На листках, стеблах і колосових лусочках утворюються світло-бурі плями з темною облямівкою та чорними крапками в центрі – пікніда гриба. При сильному ураженні листки передчасно засихають, колос стає пістрявим, а іноді бурим. Зерно в колосі щупле. Джерелом інфекції є пікніди, що перебувають на рослинних рештках та насінні. Особливо сильно хвороба розвивається при вологій погоді і температурі повітря 20-25⁰ С.

Септоріоз листя (*Zytoseptoria tritici* (Roberge ex Desm) проявився в II декаді квітня в посівах озимої пшениці(фаза кущення) на більш розвинених, ранніх посівах озимої пшениці на 2,5-5% рослинах. Надалі хвороба посилювалась за сприятливої теплої й вологої погоди I- декади червня місяця. Посилення розвитку хвороби відбувся до фази молочної стиглості, коли її розповсюдження виявилось на посівах озимої пшениці на 50 % площ, 12-20% осередково 28% уражених рослин з розвитком хвороби 0,2 %.

Після випадання дощів у період колосіння-цвітіння зернових колосових культур склалися сприятливі умови для розвитку хвороби на колосі, охопивши 52% площ, 10-18 % колосся з розвитком хвороби 0,2 %. В порівнянні з минулим роком хвороба розвивалась дещо більше.

Гельмінтоспоріоз

Гельмінтоспоріоз уражує стебла та листки. На листках утворюються овальні бурі плями. У вологу погоду на них з'являється наліт конідіального спорonoшення. Сильно уражені листки в'януть, а потім засихають .

Гельмінтоспоріоз (збудник *Bipolaris sorokiniana* Shoem.) викликає темно-буру плямистість, який уразив ярий ячмінь, у фазу вихід в трубку на 10-34 % площ, з ураженням 4,5-9 % рослин Теплі, вологі погодні умови під час фази розвитку ярого ячменю колосіння сприяли поширенню хвороби на 16-38 % площ, 10-15 % рослин з розвитком хвороби 0,2%, що майже на рівні минулого року.

В 2026 році слід очікувати проявлення плямистостей за сприятливих погодніх умов весняно-літнього періоду (часті дощі, вологість повітря і температура 15-20 С) в період виходу в трубку- формування зерна в колосових культурах.

Піренофороз

Хвороба широко поширена, проте її діагностика пов'язана з труднощами, бо симптоми піренофорозу нагадують нетиповий септоріоз. Проявляється захворювання з обох сторін листя і листкових піхв озимої пшениці та інших злакових культур у вигляді дрібних одиночних або численних плям овальної або округлої форми, жовтої або світло-коричневого забарвлення діаметром 2-5 мм. На деяких листках у центрі ураженої ділянки утворюється коричневий некротичний плям діаметром 1-2мм. З часом плями розростаються в поздовжньому напрямку і стають темно-коричневими від 12-20 мм у довжину. За кольором в цей період вони не відрізняються від плям при септоріозі, але не утворюють пікнід.

Ознаки ураження листків озимої пшениці піренофорозом (*Pyrenophora tritici-repentis* Died.) виявлені на посівах ранніх строків у фазу молочної стиглості, що пізніше минулого року. Піренофороз на посівах озимої пшениці розвивався в умовах наростання температури повітря, дощів різної інтенсивності, де охопив 5,6-8% рослин, на 16-30% обстежених площах. Хвороба мала середній розвиток в залежності від кількості опадів.

В 2026 році за умов тривалого періоду зволоження листків росами або дощами під час трубкування- наливу зерна прогнозується розвиток піренофорозу в посівах пшениці.

Хвороби колоса

Фузаріоз колоса. Поширений повсюди, особливої шкоди завдає у роки з вологою погодою та помірними температурами після фази колосіння. Сприятливі умови (вологість повітря понад 71 %, температура вища 15 °C в період цвітіння до збирання врожаю). Джерелом інфекції є рослині рештки.

Волога погода під час колосіння-цвітіння зернових та температура +17...28C⁰ посприяла ураженню колосу збудниками хвороб.

Фузаріоз колоса (*Fusarium spp*) проявився в II декаді липня за теплих та спекотних погодніх умов з нерівномірним розподілом опадів на поодиноких рослинах озимої пшениці, ячменю охопивши 4-8 % площ, 0,5-1 % колосків з розвитком хвороб 0,1 %. Ураження фузаріозом колоса спостерігалось особливо на полеглих посівах. Поширення хвороби пізніше стримувалось довготривалою спекою липня місяця. В порівнянні з минулим роком поширення хвороби була майже на рівні

У 2026 році ймовірний повсюдний прояв хвороби в посівах зернових колосових культур, а за умов теплої й вологої погоди з частими дощами і тривалими росами у період цвітіння- молочної стиглості зерна можливе середне- сильне ураження колосся.

Септоріоз колоса (*Parastagonospora nodorum* (Berk.) Quaedvlieg, Verkley & Crous.)уразив посіви озимої пшениці, ячменю, ярої пшениці. У порівнянні з минулим роком розповсюдженість хвороби на колосі зернових культур більше минулого року

В 2026 році ймовірний прояв хвороби в зернових культурах, насамперед у посівах озимої і ярої пшениці, а за умов теплої погоди з випаданням частих дощів у фазі формування й дозрівання зерна можливе середнє і сильне ураження колосся.

Серед інших хвороб колоса в посівах зернових культур проявилась **оливкова плісень** (збудник *Cladosporium graminum* Cda), **борошниста роса** більше ніж в попередньому році.

В 2026 році за вологої і теплої погоди з частими дощами в період досягання хлібів ймовірний прояв вищезгаданих хвороб колосу, значний запас інфекції яких знаходиться в насінні, рослинних рештках і ґрунті.

Летюча сажка. *Поширена осередково на посівах ячменю. Хвороба проявилася під час виколушуння. Сприяють ураженню посівів підвищена вологість повітря і високі температури (18-24 °С у фазі цвітіння). Холодна погода під час сходів і суха в період від сходів до колосіння ярого ячменю підвищують шкідливість летючої сажки.*

На посівах зернових культур хворобу не було виявлено.

Шкідники і хвороби кукурудзи

Злакова попелиця кукурудзи

Протягом вегетації зернової кукурудзи в 2025 році крім стеблового метелика та ґрунтових шкідників (опис у попередніх розділах) поширювались злакові попелиці.

Злакові попелиці почали заселяти посіви кукурудзи у I декаді червня місяця у фазу 5-11 листків(на рівні минулого року). В цей час крилаті особини фітофагів перелітали з посівів колосових культур на молоді рослини кукурудзи, де тривало їх живлення до закінчення вегетації. Впродовж вегетаційного періоду нестійкі та неоднорідні погодні умови посуха, дощі зливого характеру), а також дія ентомофагів регулювали чисельність злакової попелиці.

Заселеність злаковою попелицею посівів кукурудзи, в цьому році була дещо більшою минулого.

В 2026 році розмноження злакових попелиць обумовлюватимуть погодні умови (тепла, помірно-волога погода сприятимуть розвитку), а також від рівня землеробства.

Летюча сажка

Поширена скрізь де вирощують кукурудзу. Збудник уражує лише суцвіття, волоть, качани. Ураженні рослини відстають у рості, надмірно кущаться, листя дуже розростається. Сприяє поширенню хвороби - монокультура, пізні строки сівби, тепла весна і посушливе літо.

Розвиток хвороб в поточному році майже на рівні минулого року сприяла посушлива погоди в період вегетації. В наступному році ураженню **летючої сажки** посівів кукурудзи сприятиме недотримання агротехнічних вимог

виращування, помірна вологість ґрунту в період проростання зерна і жарке літо.

Пухирчаста сажка

Уражує качани, стебла і репродуктивні органи. Ураженні рослини втрачають кормову цінність, токсичні для тварин.

В 2026 році розвиток **пухирчастої сажки** слід очікувати за наявності короткочасних опадів на ослаблених посухою рослинах, за порушення технології застосування страхових гербіцидів, механічних ушкоджень рослин.

Для обмеження ураження хвороби потрібно уникати повторних посівів кукурудзи, дотримання рекомендацій для зони технології вирощування.

Гельмінтоспоріоз

Хвороба уражує листки. Сильно уражені листки в'януть, а потім засихають. Джерелом інфекції є рослині рештки і насіння.

Гельмінтоспоріоз в посівах кукурудзи в поточному році проявився осередково уразивши 15% обстежених площ, 4,6% рослин.

У 2026 році **гельмінтоспоріоз листя** кукурудзи буде проявлятися на посівах за теплої погоди та достатнього зволоження в період інтенсивного листоутворення-формування качанів.

Шкідники і хвороби гороху

Бульбочкові довгоносики (*Sitona lineatus* L.)

Зимують жуки по полях багаторічних бобових трав перелогах з дикорослими бобовими травами. Навесні при середньодобовій температурі 7-8 °С, а в години льоту -13°С вони зосереджуються на посівах бобових культур і об'їдають листя. Самки відкладають яйця на поверхню ґрунту, листя і стебла. звідки вони обсипаються на ґрунт. Плодючість самки залежить від якості корму та погодніх умов і становить 250-1800 яєць.

Личинки після виплодження проникають у ґрунт в бульбочки на корінцях, живляться вмістом бульбочок, а потім-тканиною корінців. Через 30-45 днів вони перетворюються у лялечок. Жуки нового покоління з'являються в кінці червня-липні живляться тими рослинами, де розвивалися личинки, а потім бобовими рослинами, де зимують.

Шкідливість довгоносиків залежить від їх щільності, зволоження ґрунту, погодніх умов весняного періоду, строків сівби бобових культур, і відстані від посівів багаторічних бобових трав.

Добре перезимували, бульбочкові довгоносики почали заселяти багаторічні трави в I декаді квітня, на сходах гороху з'явилися в III декаді квітня що пізніше минулого року. Розвивались майже на рівні минулого року.

В 2026 році після доброї перезимівлі, теплій, сухій погоді весною бульбочкові довгоносики можуть створити загрозу гороху та багаторічним травам.

Гороховий зерноїд(*Bruchus pisorum* L.)

Зимують жуки всередині зерен, з якими потрапляють на поле під час сівби. У першій половині травня жуки зосереджуються у місцях що добре прогріваються і перебувають там до періоду утворення вусиків-бутонізації гороху, а потім перелітають на посіви, заселяючи крайові смуги. У період цвітіння гороху жуки живляться пилком і пелюстками. Самки відкладають яйця на стулки молодих бобів. Через 6-10 днів відроджуються личинки, які вгризаються в середину бобів, а згодом у недостигле зерно, де живляться його вмістом, розвиваються до жуків і залишаються в ньому. При пізньому збиранні та високих температурах(25-30С) значна частина жуків виповзає з горошин і ховається на зимівлю в укриття. Пошкоджене зерно втрачає харчову якість і схожість.

Гороховий зерноїд є найбільш небезпечним шкідником насіння гороху, так як практично щороку складаються сприятливі умови для розвитку. Заселення посівів фітофагом розпочалось у фазу утворення пагонів, масове- під час бутонізації-, що на рівні минулого року. Відкладання яєць проходило в II декаді червня. Відродження і розвиток личинок проходило в III декаді червня. Личинками було пошкоджено 3,5-7 % рослин, 14 % бобів з чисельністю 1,5 екз. Погодні умови сприяли повільному розвитку личинок і виходу жуків нового покоління.

В 2026 році чисельність та шкідливість фітофага залежить від умов перезимівлі, якості знезараження насінневого матеріалу, погодних умов весняно-літнього періоду (при теплій зимівлі, посушливі жаркі весна та літо) сприятимуть високій активності зерноїда.

Горохова попелиця (*Acyrtosiphon pisum*)

Зимують яйця на люцерні, конюшині, еспарцеті та дикорослих бобових. На весні партеногенетично, самки утворюють великі колонії на пагонах, листках, квітках та молодих бобах. У другому-третьому поколіннях з'являються крилаті особини, які переселяються на горох та інші бобові культури. За літо розвивається до 10 поколінь крилатих і безкрилих партеногенетичних самок, кожна з яких народжує до 120 личинок. У кінці серпня-жовтні з'являються особини статевого покоління, і самки відкладають зимуючі яйця на багаторічні бобові трави.

Найбільш сприятливою для розвитку попелиці є помірно-волога тепла погода. Посушлива, дощова або холодна погода зумовлює зменшення чисельності популяцій шкідника.

Горохова попелиця в посівах гороху з'явилась в другій декаді травня, що на рівні з минулим роком. Мінливі агрокліматичні умови з нестійкою, суха, вітряною, прохолодною погодою в I половині вегетації не сприяли масовому розмноженню горохової попелиці. Наростання чисельності шкідника в посівах гороху проходило повільно. Інтенсивніше фітофаг почав розвиватися на посівах гороху у фазу цвітіння, на багаторічних травах у фазу бутонізації. В умовах року шкідник мав помірний розвиток і розвивався в допороговій чисельності.

У фазу розвитку гороху цвітіння – на 100 п.с. злакових попелиць уловлювалось 30-87 особин, що майже на рівні минулого року.

Зимуючий запас яєць у посівах багаторічних трав – 2,5- 6 екз/м.кв., що менше минулого року.

У 2026 році за сприятливих умов весняно – літнього періоду(оптимальні температури 20 – 25 С, вологість 60 – 80%), шкідник може загрожувати посівам гороху.

Горохова плодожерка (*Laspeyresia nigricana*)

Зимують гусениці у ґрунті на глибині 3-5 см у шовковистих коконах. У квітні заляльковуються, у кінці травня, коли зацвітають бобові культури та бур'яни, вилітають метелики. Самки відкладають по 2-4 яйця прилистники, чашечки квіток та інші органи рослин. Гусениця пошкоджує молодий біб, сплітає тонкий чохлик, під прикриттям якого вгризаються в середину бобу біля верхнього шва. Спочатку вона вигризає стінку бобу, а потім молоді зерна. Після завершення розвитку гусінь прогризає ступку бобу і залазить у ґрунт, де зимує.

Літ метеликів горохової плодожерки розпочався на початку цвітіння. В першій декаді червня літ проходив в умовах помірно-теплої погоди. Відкладання яєць відбулось за сприятливих погодних умов. В кінці червня опади різної інтенсивності впродовж частково погіршували умови для льоту метеликів. Дощі з вітром несприятливо впливали на гусениць, які відродились.

Розвиток гусениць відбулось у умовах підвищеного теплового режиму, гусениці завершили живлення до збирання врожаю.

Горохова плодожерка в поточному році розвивалась за незначної чисельності. Зимуючий запас залишається на рівні багаторічних показників і становить 0,2 екз.гусениць у коконах на кв.м.

В 2026 році зростання чисельності фітофага не очікується, але за доброї перезимівлі, теплої помірно-вологої погоди під час льоту та відкладання ними яєць ймовірно осередкове підвищення чисельності та шкідливості горохової плодожерки.

Кореневі гнилі (*Fusarium culmorum* Sacc).

Коренева гниль проявляється протягом вегетаційного періоду. Особливо велику небезпеку становить для сходів, сприяючи загнивання паростків і сім'ядолей. Пригнічені рослини часто загнивають. Джерелами хвороби можуть бути рослині рештки, ґрунт, уражене насіння.

Проростання насінини гороху проходило в умовах сухої, слабо вологого в орному шарі ґрунту. Перші ознаки хвороби були виявлені у фазу сходів. Сходи гороху з'явилися в II декаді квітня за несприятливих погодних умов для росту та розвитку(коливання нічних та денних температур). За вищезгаданих погодних умов розвиток хвороби був помірний. Наростання хвороби проходило від фази 4-7 листків- утворення бічних пагонів та поступово, свого розвитку хвороба набула у фази бутонізації-цвітіння ураживши 2,5-5 % рослин, що дещо на рівні з минулим

року.

В 2026 році розвитку кореневих гнилей сприятиме недотримання строків сівби, глибоке загорнення насіння в ґрунт, недотримання оптимальної густоти рослин та поєднання, насамперед на важких ущільнених ґрунтах низької вологості ґрунту і температури ґрунту 18-25 С.

Аскохітоз

При ураженні гороху збудником аскохітозу на листках і бобах з'являються круглі або овальні світло-бурі плями з темною облямівкою. Розвитку аскохітозу сприяють опади, висока вологість і підвищена температура повітря. Основні джерела інфекційного початку – насіння, рослинні рештки.

Аскохітоз (*Ascochyta pisi* Lib), уражував посіви гороху у фазу цвітіння. Погодні умови високі температури та відносна вологість повітря сприяли розвитку хвороби. Хвороба розвивалась дещо більше минулого року. Розвиток хвороби призупиняли захисні обробки фунгіцидами.

У 2026 році розвиток аскохітозу можливий за високої вологості повітря і температури 20-25 С, зокрема в кінці вегетації гороху.

Пероноспороз

*Збудник пероноспорозу уражує відростаючі верхівки стебла та бобів. Хвороба на горосі проявляється протягом всього вегетаційного періоду. Уражені органи всихають і відмирають. Насіння у хворих бобах недорозвинуте, має низьку схожість. Збудник хвороби зберігається в рослинних рештках в ґрунті та насінні. Пероноспороз (*Peronospora pisi* Sydow) з'явився в посівах гороху у фазу цвітіння, погодні умови мало сприяли його розвитку. Розвивалась менше ніж в минулому році. Захисні обробки дещо стримували розвиток хвороби*

У 2026 році пероноспороз уражуватиме загущені посіви за вологої погоди з рясними росами, короткочасними дощами і низькою температурою повітря .

Захист зернових культур

Фенологічний строк проведення заходу	Шкідливі організми та умови проведення заходу	Зміст заходу, назви та норми витрати препаратів кг, л/га, кг, л/тонну
1	2	3
Озимі зернові культури		
Відновлення весняної вегетації-	За умови проявлення снігової плісняви, ураження корневими гнилями,	Раннє весняне боронування посівів впоперек рядків, прикореневе підживлення азотними та іншими

кущіння (II-III етапи)	борошнистою росною, бурою іржею, пошкодження злаковими мухами	добривами.
Фаза кущіння-вихід у трубку	Запобігання виляганням	Обприскування посівів препаратом хлормекватхлорид 72% в.р. 1-2 л/га
Вихід у трубку (I-VI етапи)	Борошниста роса, бура листова іржа, септоріоз, гельмінтоспоріозні плямистості за інтенсивності ураження 1% септоріоз листя-5% - обприскування системними фунгіцидами за умов достатнього зволоження та досягнення критичного початкового рівня ураження хворобами	Обприскування посівів дозволеними фунгіцидами, перевагу надаючи препаратам з діючими речовинами ципроконазол, 80г/л+азоксистробін, 200 г/л; азоксистробін, 125г/л+ дифеноконазол, 125 г/л; азоксистробін, 200 г/л+ципроконазол, 80л/га; флутриафол, 250г/л; бекоміл, 500г/кг та інші
Кінець фази виходу в трубку (поява прапорцевого листка) - початок формування зернівки (VII-X етапи)	Вище згадані хвороби листя за поновлення і наростання їх розвитку після першого обприскування	Обприскування посівів дозволеними фунгіцидами, змінюючи їх асортимент, структуру дії.
Формування зернівки - молочна стиглість зерна (IX-XI етапи)	Пшеничні трипси - 40-50, злакові попелиці - 20-30 екз. на колос (стебло), хлібні жуки - 3-8 екз. на кв.м., шкідлива черепашка - 4-6 личинок на кв.м.	Обприскування посівів дозволеними інсектицидами з діючими речовинами лямбра-цигалотрин, 50г/л ; хлорпірифос, 500 г/л+циперметрин, 50г/л; та інші. Фосфор-органічні препарати застосовувати у суміші
Повна стиглість зерна (XII етап)	Запобігання погіршенню зерна від фузаріозу та інших хвороб колоса	Першочергове в стилі строки збирання врожаю прямим комбайнуванням. Очищення та просушування зерна на токах
Допосівний період	Обмеження чисельності та шкідливості шкідливих організмів	Добір кращих попередників, якісний обробіток ґрунту та оптимальна система удобрення
Передпосівний період	Сажкові хвороби, кореневі гнилі, пліснявіння насіння, снігова плісень, хвороби листя.	Протруювання насіння дозволеними фунгіцидами (10л/т водної суспензії). Вибір препаратів в залежності від спектра дії, рівня захисної

	Цикади, попелиці, злакові мухи, хлібні жуки	спроможності і фітосанітарної експертизи насіння. Одночасно з протруюванням насіння Препарати з діючими речовинами тіаметоксам, імідаклоприд, імідаклоприд+альфа-циперметрин
Період сівби	Обмеження розмноження шкідників (хлібний турун, попелиці, злакові мухи, цикади і інші) і розвитку хвороб листя, корневих гнилей	Маневрування строками сівби залежно від сортів, попередників, удобрення і умов зволоження ґрунту.
Сходи - початок куціння (I-II етапи)	Масове заселення посівів ранніх строків сівби цикадами, попелицями, злаковими мухами, озимою совкою за теплої тривалої погоди.	Крайові та суцільні обприскування посівів дозволеними інсектицидами.
Куціння (II-III етапи)	Полівки та інші мишоподібні гризуни (3-5 колоній на 1га і більше)	Розкладання в жилі нори аміачної води (150-200 г в нору), брикетів шторму (0.7-1.5 кг/га) та інші інсектициди
Ярі зернові колосові культури		
Допосівний період	Сажкові хвороби, кореневі гнилі, пліснявіння насіння, плямистості листя	Обов'язкове протруювання насіння тим же способом, що і озимих культур
Період сівби	Формування посіву з підвищеною стійкістю до шкідливих організмів	Сівба в ранні стислі строки за настання польової стиглості ґрунту.
Сходи - початок куціння (I-III етапи)	Хлібні блішки - 30-50, п'явиця - 10-30 екз. на кв.м., злакові мухи - 40-50 екз. на 100 помахів сачком.	Крайові або суцільні обприскування посівів дозволеними інсектицидами.
Вихід у трубку (IV-VII етапи)	Гельмінтоспоріозні плямистості листя, борошниста роса, септоріоз і інші хвороби	Обприскування посівів тими ж фунгіцидами, що озимі культури.
Повна стиглість зерна - після збиральний	Обмеження втрат врожаю від шкідливих організмів і збереження якості зерна	Організаційно-господарські заходи такі самі, як і для озимих культур.

період		
--------	--	--

Фаза розвитку рослин	Шкідливі організми (ЕПШ)	Заходи захисту, назви, норми препаратів (кг, л/т, л, кг/га)
Період сівби	Горох Кореневі гнилі, аскохітоз, пероноспороз, іржа	Передпосівна обробка насіння препаратами з діючими речовинами карбоксин, 200 г/л+ тирам, 200 г/л; флудиоксоніл, 25г/л та інші Сівба в оптимальні строки
Сходи	Бульбочкові довгоносики (10-15 жуків на кв.м)	Крайові або суцільні обприскування посівів дозволеними інсектицидами
Бутонізація - початок цвітіння	Гороховий зерноїд (2-3 жука на 10 помахів сачка), горохова попелиця (250-300 екз. на 10 помахів сачка), гороховий трипс (2 екз. на квітку), горохова плодожерка, аскохітоз, пероноспороз, іржа, гнилі (за перших ознак захворювання)	Обприскування посівів дозволеними інсектицидами, перевагу надаючи препаратам з діючими речовинами тіаметоксам, лямбда-цигалотрин, диметоат та інші. Насінневі ділянки проти хвороб обприскують препаратами з діючими речовинами азоксистробін, 200 г/л+ципроконазол, 80г/л.
Після збирання врожаю	Гороховий зерноїд (більше 10 екз. в 1кг)	Фумігація зерна Фостоксином та іншим.

Шкідники і хвороби сої

Бульбочкові довгоносики

Шкодять жуки й личинки. Жуки вигризують листки по краях- "фігурне об'їдання. Найбільш шкідливе пошкодження сім'ядольних листків і точки росту. Пошкодження жуками й личинками призводить до зниження врожаю, погіршення якості насіння та зниження засвоєння рослинами азоту з ґрунту.

Заселення посівів сої **бульбочковими довгоносиками** (*Sitona lineatus L.*, *Sitona .crinitus*) та інші відмічено у фазу сходів (третя декада травня), помірно тепла погода сприяли активному заселенню шкідника. Жаркі погодні умови, умови II-III декади червня негативно вплинула на відкладання яєць і відродження личинок.

В подальшому шкідливість бульбочкового довгоносика не мала впливу на рослини сої.

Восени зимуючий запас шкідника становить 3,5-5 екз.кв.м.

В 2026 році, зважаючи на достатньо високий зимуючий запас шкідника, за умов сухої та теплої погоди в фазу сходів-трійчастий листок, існує загроза масового заселення та значного пошкодження довгоносиками посівів сої.

очікувати підвищену чисельність та шкідливість павутинного кліща в посівах сої.

Павутинний кліщ

Кліщі висмоктують клітинний сік з рослин. Листя опадає, рослина слабшає, плодоношення зменшується. Пошкоджені боби передчасно досягають і розтріскуються, а зерно утворюється щупле. Кліщі також переносять вірусні та інфекційні хвороби.

Заселення посівів сої павутинним кліщем (*Tetranychus urticae* Koch) відмічено на початку фази бутонізації. Проте за рахунок періодичних дощів наростання чисельності та шкідливості кліщів було повільним. Особливої шкоди посівам сої не завдав.

В 2026 році за умов доброї перезимівлі та спекотному з дефіцитом опадів літньому періоді, особливо в період формування і досягання бобів, можна очікувати підвищену чисельність та шкідливість павутинного кліща в посівах сої.

Бобова попелиця

Попелиці висмоктують сік з рослин і вводять у них токсичності ферменти. Пошкоджені рослини відстають у рості, що призводить до зменшення урожаю та погіршення якості насіння. Попелиці являються основними переносниками вірусних хвороб сої.

Заселення посівів сої **бобовою попелицею** (*Acyrtosiphon pisum* Harr.) відмічено в фазу 2-4 пари листків -бутонізації – цвітіння. Період дощів та високими температурами повітря, позитивно вплинули на розмноження та розселення попелиць. Захисні обробки значно зменшили їх чисельність.

В серпні, в період дозрівання бобів і зерна, в умовах спеки та дефіциту опадів, погіршення якості корму- розвиток попелиці пригнічувався.

В 2026 році бобова попелиця загрожуватиме всім посівам сої, за умов теплої і помірно-вологої погоди впродовж вегетаційного періоду.

Тютюновий трипс

Трипси висмоктують сік з листя. Пошкодження призводить до пожовтіння і відмирання листків, також зниження урожаю зерна сої. Трипси також являються переносниками вірусних захворювань.

Тютюновий трипс (*Thrips tabaci* Lind) заселив посіви сої в фазу цвітіння. Помірно-тепла і дощова погода з підвищеною відносною вологістю повітря даного періоду, сприяла активному розселенню та розмноженню шкідника.

В подальшому тепла і посушлива погода з дефіцитом опадів в період цвітіння сої, не були сприятливими для масового розселення шкідника.

За умов доброї перезимівлі шкідника та оптимальних умов для розвитку в

вегетаційний період 2026 року (помірно-волога погода), передбачається підвищена чисельність та шкідливість тютюнового тріпса в посівах сої.

Кореневі гнилі

Кореневі гнилі зменшують абсорбуючі і поглинальні властивості коренів, а ураження судинної системи викликає інтоксикацію рослин. Уражені рослини не плодоносять або утворюють щупле насіння.

Мінливий гідротермічний режим осередково впливав на розвиток корневих гнилей в посівах сої. В різних фазах розвитку сої переважала фузаріозна коренева гниль (*Fusarium sp.*). Осередково, хвороба проявилась в сходовий період.

В подальшому хвороба не мала поширення.

В 2026 році при сприятливих погодних умовах наявності зимуючої інфекції передбачається прояв та інтенсивний розвиток корневих гнилей. Інтенсивність розвитку хвороби буде залежати від температурно-водного режиму ґрунту, рівня агротехніки, кондиційності насіння.

Пероноспороз

Шкідливість пероноспорозу полягає у зниженні схожості насіння на 10%, зменшенні урожайності на 30-40 % та погіршення якості зерна внаслідок порушення процесів фотосинтезу.

Пероноспороз (*Peronospora manshurica* Sydow) в посівах сої відмічений в фазі бутонізація на листках з нижнього боку у вигляді сірувато-фіолетового нальоту. Хвороба розвивалась при температурі повітря 20,3⁰С та вологості 74% І декаді серпня місяця. Пізніше хвороба стримувалась проведенням захисних обробок.

В 2026 році в період вегетації сої за тривалого дощового періоду та температури повітря 15-17⁰С слід очікувати ураження рослин сої пероноспорозом.

Аскохітоз

Шкідливість аскохітозу полягає у випаданні сходів, затримці розвитку рослин. Хвороба часто є причиною повільного і нерівномірного досягання насіння в бобах. Уражене насіння має меншу енергію проростання. Джерелом інфекції є уражені рештки і заражене насіння.

Прояв аскохітозу (*Ascochyta sojaecola* Abramov) розпочався починаючи з фази бутонізації до дозрівання. Для розвитку та поширення хвороби в початковий період ураження склались сприятливі погодні умови- високі температури повітря на фоні достатнього зволоження, наявність на поверхні листка крапельної вологи.

В 2026 році беручи до уваги наявний запас інфекції в насінні та рослинних рештках за сприятливих погодних умов в період цвітіння-досягання зерна можна передбачити наростання ураження аскохітозом.

Септоріоз

Септоріоз (*Septoria glycines* T. Hemmi) в посівах сої проявився у фазі цвітіння і тривав до дозрівання бобів. Хвороба розвивалась при температурі повітря 27°C та вологості 60% в липні місяці.

В 2026 році за сприятливих погодніх умов (температура повітря 26-28°C та високої відносної вологості повітря в другій половині вегетації сої слід очікувати ураження рослин септоріозом.

Шкідники і хвороби цукрових буряків

Сірий буряковий довгоносик

Зимують жуки та личинки середнього віку. Жуки виходять з місць зимівлі в квітні і незабаром відкладають яйця. Через 18-25 днів з яєць виходять личинки які живляться корінням. В червні личинки II року життя заляльковуються на глибині 30-50 см, через 20-25 днів з лялечок виходять жуки.

Жуки обгризають сім'ядолі і молоді листочки, а також перегризують стебельця, що від сходів залишаються одні пеньки. На більш розвинутих рослинах буряків жуки обгризають краї листків і вигризують ямки в черешках. На висадках буряків обгризають верхівки пагонів, і об'їдають приквітники. Генерація дворічна.

Сірий буряковий довгоносик (*Tanymecus palliatus* F.). в окремі теплі погодні умови квітня сприяли виходу шкідника з місць зимівлі. Підвищення температури в II декаді квітня дещо активізувало шкідника. Живлення шкідника проходило на осоті. З появою сходів цукрового буряка в період масового заселення шкідник заселив і пошкодив 38-86 % обстежених площ, 2,5-6 % рослин з чисельністю 0,3-0,5 екз.кв.м. в слабкому та середньому ступені пошкодивши їх. Осередки підвищеної чисельності були виявлені навесні в Хмельницькому районі на площі 65 га. при пошкодженні 18-38 % рослин з чисельністю 3-5 екз.кв.м..

Восени сірий буряковий довгоносик виявлений на 3,8 % від загальної обстеженої площі, за середньою чисельністю 0,5 екз/м.кв, що на рівні по заселеності, та чисельністю з минулим роком.

В 2026 році загрозу від сірого бурякового довгоносика слід очікувати осередково, передусім на забур'ячених посівах за ранньої теплої весни.

Бурякові блішки

Зимують жуки під рослинними рештками. Вихід із місць зимівлі залежить від характеру весни (суха, мало опадів, похмурих днів, менше вологості, висока температура повітря). Весною спочатку живляться лободовими, а потім сходами буряків об'їдаючи в них верхівкові бруньки в наслідок чого рослини гинуть. Жуки нового покоління вигризують виразки у листках зменшуючи асиміляційну діяльність листового апарату в період інтенсивного росту рослини.

Нерівномірні сходи буряків бурякові блішки (*Chaetocnema concinna* Marsh) почали заселяти в I декаді травня пізніше минулого року. Погодні умови I декади травня (опади різної інтенсивності, помірно-теплі погодні умови) не сприяли активізації шкідника. Ними було пошкоджено 1,5-3% рослин в слабкому ступені за чисельністю 1,5 екз.кв.м.. Чисельність шкідника невелика, шкодочинність пов'язана з токсикацією насіння буряків. Нове покоління блішок з'явилося на посівах буряків раніше ніж у минулому році, що пов'язано з температурним режимом.

В місцях зимівлі чисельність бурякових блішок складає 2,5-4 екз. на м. кв., що дещо менше минулому року.

В 2026 році бурякові блішки за умов теплої, сухої погоди, весною можуть наносити значні пошкодження посівам цукрових буряків в період сходів.

Бурякова *Cassida nebulosa* L й лободова *Cassida nobilis*L.) щитоноски

Зимують жуки в лісосмугах. В квітні-травні з'являються на полях. Протягом року дає два покоління. Листки цукрових буряків пошкоджують жуки і личинки. Жук обгризає по краях сім'ядолі і листки. Личинка вигризає на пластинках листків з нижнього боку віконця.

Бурякова щитоноска нерівномірні посіви цукрових буряків заселила в I декаді травня, що на рівні минулого року. Шкодочинність перезимуваних жуків була середньою за рахунок концентрації їх на бур'янах, личинками було заселено до 2 % рослин лободи по 1,5 екз на рослину. На площах цукрових буряків відмічалась шкідливість личинок I покоління в червні, а другого в серпні, пошкодження щитоносками склали 5,5-9 % рослин за чисельності 0,5-2 екз на рослину, що більше минулого року.

В місцях зимівлі нараховується 0,5 екз.м.кв., що на рівні минулого року.

В 2026 році при добрій перезимівлі за умов помірно-теплої, вологої весни щитоноски завдаватимуть помірної шкоди на забур'ячених площах, а шкідливість личинок буде відчутна у разі теплої, помірно-вологої погоди в період відкладання яєць і відродження личинок

Бурякова крихітка (*Atomaria linearis* Steph)

Зимує у фазі жука на старих бурячищах у верхньому шарі ґрунту від 1-10 см та в рослинних рештках. В посушливі роки жуки залазять глибше до 130 см. При температурі 17-19 °С відбувається масовий літ і міграція їх на посіви буряків. Жук у паростках та коренях вигризає ямки різного розміру, інколи у сім'ядолях виїдає дрібні отвори. Крім прямої шкоди, сприяє проникненню збудників хвороб.

Вихід з місць зимівлі шкідника відмічений в II декаді квітня на рівні минулого року. Погодні умови стримували активність шкідника. На сходах буряків перші жуки відмічені в I декаді травня. Проте токсикація насіння, мінлива погода з денними і нічними перепадами температур значно обмежили чисельність і шкідливість жуків бурякової крихітки. Пошкодження рослин складає 2,5-5 % в слабкому ступені за середньою чисельністю 1,0 екз. кв.м. Шкідливість крихітки була майже на рівні минулого року.

Осінніми ґрунтовими обстеженнями бурячищ виявлено щільність крихітки 13,2 -15 екз.кв.м. що менше минулого року.

У 2026 році ймовірна осередкова загроза сходам буряків від бурякової крихітки за умов ранньої теплої та вологої весни в разі неякісної обробки висіяного насіння

Бурякова мінуюча муха (*Pegomya hyoscyami* Panz)

Шкідник зимує в ґрунті пупарієм. Виліт мух з лялечок відбувається в квітні. Личинки які виходять з яєць вгризаються в м'якоть листка, роблять в ній ходи(міни). Личинка пошкоджує перенхіму, утворюються міни у вигляді світлих плям, з підсиханням вона буріє і розвивається. Після двох линянь личинки залишають міни і заглиблюються в ґрунт де заляльковуються у пупарії. Через три тижні з пупарія виходить муха нового літнього покоління. В умовах області розвивається два покоління.

Бурякова мінуюча муха, яка розвивалась в двох поколіннях, дещо на рівні з минулорічними показниками, але загалом наносила незначні пошкодження через токсикацію рослин, холодною дощовою погодою навесні та спекотним літом під час розвитку I і II поколінь. Під час вегетації I-II покоління мух за чисельності 2 личинки/рослину середньо пошкодили 2,5 % рослин, на 54 % обстеженій площі, що менше ніж в попередньому році.

Середня чисельність зимуючих пупаріїв 0,5 екз.кв.м., що на рівні минулого року.

В 2026 році значної чисельності мінуючи мух не очікується, проте за сприятливих умов перезимівлі, помірної вологості та достатньої кількості тепла на протязі вегетаційного періоду в осередках можливе незначне зростання їх чисельності.

Листкова бурякова попелиця (*Aphis fabae* Scop.)

Шкідник зимує у фазі яйця на пагонах калини, брусники, жасміну. В квітні при середньодобових температур 7-9 °С виходять личинки безкрилих самок-засновниць. Після II-III поколінь з'являються крилаті самки розселювачки, які

перелітають на посіви буряків. Самки і личинки висисають соки з листків та стебел; листки скручуються, жовтіють, а згодом засихають; стебла насінників припиняють ріст і розвиток. Сприяють поширенню вірусних хвороб.

по заселеності та дещо менше по чисельності.

Відродження личинок на калині розпочалась у II декаді березня, надалі похолодання із зниженням температури до від'ємних значень в III декаді березня призупинило активну діяльність шкідника. Зниження температури, опади різної інтенсивності квітня дещо стримали інтенсивний розвиток листової попелиці. На посівах цукрових буряків шкідника було виявлено в II декаді травня. Тепла, помірно-волога погода I декади червня сприяла заселенню шкідником посіви цукрових буряків 2,5-6 % рослин за чисельністю 2,5-6 личинок слабо, середньо пошкодивши їх. В червні-липні місяцях погодні умови для шкідника покращились, але відзначались значною строкатістю через опади. Відмічено масовий розвиток шкідника за теплої погоди липня- серпня місяцях.

На протязі вегетації шкідник заселив 71 % площ 3,6 % рослин, що менше по заселеності та дещо більше по чисельності.

Зеленоочки, сонечко, ураження ентомофторозом, хімічні обробки стримували розвиток попелиць.

Зимуючий запас на рослинах – живителях засвідчує про можливість значного розмноження попелиць в 2026 році за вологих теплих умов вегетації.

Коренеїд гриби родів - *Pythium Pringsh.*, *Aphanomyces dBy.*, *Phoma Fr.*, *Rhizoctonia DC*, *Penicillium Link.*, *Mucor Michell*, бактерії родів - *Erwinia Winslow et al.*, *Pseudomonas Miguid*)

Хвороба, що уражує сходи цукрових буряків, кормових та столових буряків від проростання насіння до появи другої пари справжніх листочків. Характеризується порубінням і загниванням корінця та підсім'ядольного коліна, а іноді і сім'ядолей та листків. Збудники – комплекс грибів і бактерій. Хвороба спричиняє зрідження сходів, ослаблює рослини, призводить до утворення перетяжок на коренеплодах, їх деформації, галуження, зниження цукристості. Джерела інфекції – заражені насіння та ґрунт.

Коренеїд в посівах цукрових буряків спостерігався осередково, за умов ущільнення ґрунту та прохолодної, дощової погоди травня місяця. Перші ознаки хвороби проявились в фазі 2 пари листків цукрового буряка, уразивши 1,0% рослин з розвитком хвороби 0,1%, що на рівні минулого року. Більш сильніше хворіли рослини на важких ущільнених ґрунтах та пошкоджені крихіткою 3 % рослин.

В 2026 році проявлення хвороби слід очікувати за надмірного зволоження ґрунту (понад 80 %) або його сухості ґрунту (40 % і менше), утворення ґрунтової кірки, неякісної обробки насіння фунгіцидами та порушення агротехніки вирощування культури.

Пероноспороз (несправжня борошниста роса (*Peronospora farinosa* Fr)

Уражує центральні листки розетки рослин, а на висадках – листки та пагони. Уражені листки скручуються вниз, потовищуються, стають світлозабарвленими та крихкими і вкриваються сіро-фіолетовим нальотом конідіального споророшення. Джерелами інфекції є міцелії, що перебуває в головах маточних коренеплодів, та спори, які містяться у рослинних рештках та насінні.

Протягом останніх років на посівах цукрових буряків захворювання листя пероноспорозом в області спостерігається зменшення розповсюдження. На протязі вегетаційного періоду в посівах цукрових буряків пероноспороз був виявлений осередково, господарського значення не мав.

Церкоспороз (*Cercospora beticola* Sacc.)

Проявляється переважно на великих периферичних листках у вигляді дрібних, округлих, світло-бурих плям з червонуватою або буроватою облямівкою. Характерною ознакою хвороби є сірувато-білий оксамитовий наліт на плямах з обох боків листка. Це зменшує асиміляційну поверхню листків, прискорює їх відмирання, уповільнює приріст коренеплодів, знижує їх цукристість.

Перші ознаки хвороби відмічалися в III декаді червня в приватному секторі на столових буряках. На цукрових буряках хвороба проявилась на початку II декаді липня на фоні середньодобової температури повітря 28⁰С та ранкових рос. Профілактичні обробки посівів цукрових буряків стримували поширення хвороби. Суха, спекотна погода липня-серпня сприяла слабкому розвитку хвороби. Осередками в окремих районах області, із зміною повітряних мас, пройшли невеликі дощі, що дещо змінили в розвитку хвороби. У вересні місяці ураженість рослин складає 3-4 % з розвитком хвороби 0,2 %. На площах де своєчасно не провели захисні заходи хвороба уразила 10% рослин.

Хвороба розвивалась майже на рівні минулого року .

В 2026 році розвитку церкоспорозних плямистостей на бур'якових посівах слід очікувати за наявності теплих дощів, рясних ранкових рос, що супроводжуються температурою повітря вище 21⁰ С та відносною вологістю 70 % впродовж 5-7 днів.

Борошниста роса (*Erysiphe comminis*)

Проявляється на листках у вигляді білої ніжної павутинки, що згодом розростається у суцільний білий борошнистий наліт. У другій половині літа на ньому утворюються плодові тіла гриба – клейстотеції. Уражені листки жовтіють і передчасно відмирають. Гриб зберігається у рослинних рештках.

На протязі вегетаційного періоду в посівах цукрових буряків борошниста роса виявлена осередково. В 2026 році борошниста роса в посівах цукрових буряків може проявитись за жаркої (20-25⁰ С) спекотної погоди та відносної вологості повітря 70-90%.

Фомоз (*Phoma betae* Frank.)

Хвороба проявляється у формі округлих некротичних жовтуватих плям, що поступово розростаються і часто зливаються між собою. На плямах у вигляді чорних крапок формуються плодові тіла гриба, що занурені в тканини листка.

Фомоз проявився в II декаді липня, що раніше минулого року. Хвороба мала поширення на нижніх листках цукрових буряків. Інтенсивність розвитку хвороби була майже на рівні з попереднім роком. Хвороба в посівах проявлялася осередками, одиничними рослинами.

В 2026 році фомоз матиме значення на пригнічених рослинах, накопичені в ґрунті збудника інфекції та при недостатньому догляді за ними.

Вірусні хвороби (жовтяниця та мозаїка)

На ураженій частині листка чергуються темно-зелені або жовті ділянки, часто спостерігається загальний хлороз з некрозами та деформацією органів, пригнічення росту, в'янення, утворення пухлин, великої кількості пагонів, розростання зав'язі, порушення процесів обміну речовин. Під час вегетації переносниками вірусів в більшості є сисні комахи (попелиці, трипси, цикади), деякі комахи з ротовими органами гризучого типу (саранові, гусінь, совки-гамми), нематоди.

Вірусна жовтяниця в посівах цукрових буряків не виявлялась.

У 2026 році поширення вірусної жовтяниці очікується за теплого й помірно-вологого літа, що сприятиме розмноженню попелиць, клопів, цикадок-перенощиків збудника хвороб.

Хвороби коренеплодів

Ураженість коренеплодів цукрових буряків хворобами дещо більше минулого року. В основному уражувались гібриди іноземної селекції. В посівах цукрових буряків хвороби коренеплодів зустрічались на окремих рослинах, або на тих ділянках мікрорельєфу полів, де порушувались водно-повітряний режим, баланс живлення або кореневу систему пошкоджували ґрунтові шкідники. На ураження коренів вплинули періоди засухи.

У 2026 році поширення хвороб коренів залежатиме від агрокліматичних умов вегетації якісних і агротехнічних заходів, що поліпшують аерацію ґрунту і внесення збалансованих норм добрив, дотримання сівозміни та вирощування районованих стійкими до хвороб сортів

Строк проведення	Шкідливі організми	Заходи, препарати, норми витрати (л, кг/т, л, кг/га)
Посів	Бурякові довгоносики, крихітка, блішки, щитоноска, мінуюча муха, дротяники і інші	Посів кондеційним насінням, яке оброблене на заводах препаратами згідно

	шкідники, коренеїд, пероноспороз.	«Переліку пестицидів і агрохімікатів дозволених до використання в Україні»
Розвинуті сім'ядольні - перша пара справжніх листків	Коренеїд, бур'яни	Після сходове боронування залежно від ущільнення ґрунту або післясходове розпушування міжрядь в разі необхідності.
Сходи: 2-3 пари справжніх листків	Бурякові довгоносики - 0.2-0.5, щитоноски - 0.7-1.2, блішки - 3-7 екз. на кв.м. в разі сівби або пересіву нетоксикованим насінням	Обприскування посівів дозволеними інсектицидами при температурі +15-19 ⁰ С препаратами перетроїдної групи, а при вищих температурах перевагу надаючи препаратам з діючими речовинами гамма-цигалотрин, 60г/л; хлорпірифос, 500 г/л, та інші.
Період вегетації	Церкоспороз, пероноспороз, борошниста роса, рамуляріоз	Обприскування посівів за появи ознак хвороби дозволеними фунгіцидами з діючими речовинами: ципроконазол ,80 г/л+пропіконазол, 250 г/л; азоксистробін, 125 г/л+дифеноконазол, 125 г/л; карбендазим, 500г/л; епоксиконазол, 187 г/л+ тіофанат+ метил, 310 г/л. та інші. За наростання хвороб-повторно (бажано іншим фунгіцидом) через 12-15 днів.

Шкідники і хвороби соняшнику

Геліхризова попелиця

Зимують яйця в основі бруньок кісточкових дерев. Відродження личинок відбувається у березні. Крилаті мігранти з'являються у другому і наступному

поколіннях. Первинний господар – кісточкові дерева, вторинний – соняшник. Перелетівши на вторинних господарів, відроджують личинок, які розмножуються партенокарпічно в кількох поколіннях. На соняшнику попелиці живляться квітками, верхівковими листками, з яких висисають сік.

Шкодочинність попелиць при їх масовому розвитку дуже велика. Вони зумовлюють пожовтіння і зморщування листків. Найбільш небезпечне пошкодження рослин попелицями в фазу бутонізації.

Геліхризова попелиця (*Brachycaudus heliychrisi* Kalt.), заселила посіви соняшнику в II декаді червня (пізніше минулого року). Шкідливість попелиць розпочалась в фазі 3 листків на 1,5 % рослин з краю поля. Надалі під час фази бутонізації чисельність збільшилась і складає 6-10 максимально 18 % рослин. Фітосанітарну загрозу сисних шкідників призупинили ентомофаги. В подальшому заселеність рослин зменшувалось за рахунок огрубіння рослин. Відчутної шкоди шкідник не приніс.

В 2026 році можливе підвищення чисельності геліхризової попелиці у посівах соняшнику в разі теплої і вологої погоди.

Шкідливість **сірого бурякового довгоносика** спостерігалась в ряді районів області за чисельності 0,2-0,5 екз.кв.м. пошкоджено 6-12 % рослин, що дещо більше минулого року.

В 2026 році сходи соняшнику пошкоджуватимуть вищезгаданий шкідник за сприятливих погодніх умов та посіви засмічені бур'янами (осот, лобода, берізка польова).

Насіння соняшнику з моменту формування і повного дозрівання слабо пошкоджували різноманітні **клопи ягідний, польовий**.

Біла гниль, сіра гниль

Розвитку **білої гнилі** сприяють: підвищена вологість повітря і понижена температура повітря. Хвороба уражує проростки, сходи, стебла, листя та кошики. Уражені сходи гинуть, а хворі рослини суттєво знижують урожай. На уражених кошиках формується щупле насіння із зниженими посівними та товарними якостями. Джерело інфекції знаходиться в ураженому насінні, рослинних рештках соняшнику та бур'янів які хворіють на цю хворобу. Склероції в ґрунті зберігаються до 8 років.

Хвороба **сірої гнилі** спочатку викликає пліснявіння насіння та проростків, у подальшому уражує всі органи рослин. Розвитку хвороби сприяє підвищена вологість у другій половині вегетації соняшнику. Джерелом інфекції є насіння та післязбиральні рештки

Біла гниль (*Sclerotinia sclerotiorum* D.By.) проявилася осередково, форма ураження стеблова, в місцях ураження спостерігалось трухлявіння тканини. Уражені рослини розвивались в низьких зволжених місцях. Розвиток хвороби проходив в умовах підвищення вологості та зниження температури повітря в III декаді липня. Хвороба в порівнянні з минулим роком розвивалась слабо, майже на рівні.

У 2026 році розвиток та поширення білої гнилі залежатиме від агрокліматичних умов вегетації, передусім під час дозрівання соняшнику. Велика ймовірність розвитку гнилі прогнозується в агрогосподарствах, де у минулому році ураженість рослин була високою і в ґрунті накопичився достатній запас інфекції у вигляді склероціїв гриба.

Сіра гниль в посівах соняшнику виявлена не була.

Фомоз (*Phoma helianthi* Alekseeva.) проявився в III декаді червня в період 6 пар листочків і розвивався до - дозрівання насіння на 15-55 % площ, 3-12% рослин, з розвитком хвороби 0,2%. Поширенню збудника посприяли агрокліматичні умови (дощ червень-липень місяць) та біологічні особливості збудника, що здатний утворювати велику кількість пікноспор. Рівень розвитку хвороби в поточному році був майже на рівні минулого. Важливу роль у поширенні фомозу мало живлення на рослинах сисних шкідників.

В 2026 року фомоз розвиватиметься повсюди з інтенсивністю, що визначатиметься агрокліматичними умовами (температура повітря +20...25⁰С, вологість ґрунту вище 60%, наявність краплинно-рідкої вологи).

Пероноспороз

Збудником пероноспорозу соняшник уражується в період проростання насіння, за умов підвищеної вологості ґрунту в поєднанні з температурою, яка не перевищує +16 ⁰С. Виявляється хвороба на рослинах у фазі 2-3 справжніх листків і пізніше. Рослини чахнуть, мають слабе коріння, тонкі стебла з хлоротичними плямами уздовж середньої жилки.

Пероноспороз(*Plasmopara helianthi* Nov), в посівах в соняшнику був виявлений в III декаді червня на 8-16 % обстежених площ посівів соняшнику з ураженням 1,5% рослин у фазу цвітіння на фоні теплої вологої погоди. На поширення хвороби вплинула суха, жарка погода другої половини вегетації культури з дощами різної інтенсивності. Розвивалась дещо менше минулого року.

У 2026 році пероноспороз на посівах соняшнику може проявитися у фазу проростків (первинне ураження) і розвиватися впродовж вегетації (вторинне ураження) за понижених температур і підвищеної вологості повітря в першій половині вегетації соняшнику.

Шкідники і хвороби ріпаку

Хрестоцвітні блішки

Пошкоджують сім'ядолі, листки, стебла, суцвіття, стручки (скелетують листя, вигризують виразки, дірки). Зимують у стадії статевонезрілих жуків під рослинними рештками, та у верхньому шарі ґрунту в полі. Спочатку вони

живляться сходами бур'янів, потім переміщуються на посіви ріпаку. Личинки живляться дрібним корінням. Дуже небезпечні у роки з теплою вологою весною.

Хрестоцвітна блішка (*Phyllotreta cruciferae* spp.) пошкоджувала озимий та ярий ріпаки у фазі сходів-ІІ пари листків. Заселила 84-100 % посівів ярого та озимого ріпаку за середньої чисельності 3,5-5 екз.кв.м., пошкодивши 14-16 % рослин. Погодні умови в осінній період 2024 року сприяли середньому заселенню посівів шкідником. Веснянний період був для розвитку шкідника помірний.

Літнє покоління розвивалось за сухої погоди в серпні місяці.

Зимуючий запас хрестоцвітних блішок 3,5-5 екз.кв.м., що на рівні минулого року.

В 2026 році хрестоцвітні блішки можуть створити загрозу на незахищених ранніх сходах ярого та відростаючих рослинах озимого ріпаків за доброї перезимівлі та сухої, теплої весни.

Ріпаковий квіткоїд

Зимують жуки у ґрунті, на поверхні ґрунту, під опалими листками та рослинних рештках. Навесні з'являються дуже рано. Масово заселяє ріпак під час утворення суцвіть-бутонізації. Жуки пошкоджують тичинки, приймочки; личинки живляться пилком, але при чисельності понад 3 особини на бутон, викликаючи спотворення, висихання і опадання бутонів.

Ріпаковий квіткоїд (*Meligethes aeneus* F.) з місць зимівлі вийшов в ІІІ декаді березня, посіви озимого ріпаку заселив в І декаді квітня, що на рівні минулого року, масове заселення посівів проходило в період бутонізації - цвітіння заселивши і пошкодивши на 80-100 % площах 8-12 % рослин з середньою чисельністю 2,7 екз.рослину, максимально 6 екз.рослину, що майже на рівні минулого року. Захисні міроприємства стримували розвиток шкідника під час масового заселення.

Зимуючий запас фітофага 2,0-4 екз. на кв м., достатній для створення в 2026 році загрози посівам ріпаку за доброї перезимівлі жуків і теплої посушливої погоди навесні.

Ріпаковий пильщик (трач)

Зимують личинки пильщика в коконах на глибині 7-15см. Заляльковується навесні, і наприкінці травня – початку червня з'являються дорослі комахи. Додаткове живлення відбувається на різних рослинах (молочайних, капустяних та інших). Розвивається у двох поколіннях. Шкодить личинка, грубо обгризає або скелетує листки.

Личинки ріпакового пильщика (*Athalia rosae* L.) ІІ генерації виявлено восени 2024 року осередково на 35-67% обстежених посівів озимого ріпаку (фаза розетки) в середньому 1 максимально 3 екз.на м.кв.пошкоджено 1-3 % рослин, що дещо на рівні минулого року.

Протягом року ріпаковий пильщик розвивався в двох поколіннях.

В 2026 році за сприятливих погодніх умов під час льоту, відкладання яєць і розвитку личинок ймовірні осередки чисельності та шкідливості ріпакового

пильщика,але відчутного рівня загрози не очікується.

Ріпаковий насінневий прихованохоботник

Зимує у стадії імаго під рослинними рештками, або в поверхневому шарі ґрунту. За середньодобової температури повітря $+7+8^{\circ}\text{C}$ жуки виходять на поверхню ґрунту. Масове заселення посівів фітофагом спостерігається на початку цвітіння, коли температура повітря становить $+18^{\circ}\text{C}$. Спочатку вони живляться на сходах капустияних бур'янів, а згодом зосереджуються на культурі, вигризаючи на стеблах, квітконіжках і бутонах виразки. У травні - на початку червня жуки відкладають яйця всередину молодих стручків. Одна самка відкладає 30-55 яєць, по 1-2 в стручок.

Ріпаковий прихованохоботник насінневий (*Ceuthorrhynchus assimilis* Раук.) заселив посіви озимого ріпаку в I декаді квітня на рівні минулого року, розвивався майже на рівні минулого року.

У 2026 році чисельність та шкідливість ріпакового насінневого прихованохоботника очікується на рівні попереднього року і залежатиме від своєчасного та якісного проведення захисних заходів проти ріпакового квідкоїда.

Прихованохоботник стебловий, капустияний

Зимують жуки під рослинними рештками на узліссі, серед кущів, у полезахисних смугах. Дорослі особини пошкоджують стебла, бутони, інші частини рослин. Самки стеблового прихованохоботника відкладають яйця в жилки листків, черешки або стебла, які прогризають ходи по черешку листка в стебло. У пошкоджених рослин опадають листки, вони відстають у рості, погано розвиваються, а при сильному пошкодженні навіть гинуть. Протягом року розвивається в одному поколінні. Молоді жуки з'являються червні-липні, і після нетривалого живлення йдуть у зимівлю.

Стебловий капустияний прихованохоботник(*Ceuthorrhynchusquadridens* Panz.) заселяв посіви озимого ріпаку осередково. вийшов пізніше минулого року. В III декаді травня (фаза цвітіння) на рослинах озимого ріпаку проходило відродження личинок. Шкідник розвивався в межах минулого року.

У 2026 році заселення озимого ріпаку стебловим капустияним прихованохоботником ймовірно осередково.

Капустияна стручкова галиця (комарик)

Зимує у фазі лялечки в пупарії у ґрунті на торішніх посівах ріпаку. На посівах озимого ріпаку шкідник з'являється в період цвітіння, коли температура повітря прогрівається до $+16^{\circ}\text{C}$. Комарики літають лише вечері, особливо після дощу. Самиця відкладає яйця в молоді стручки через отвори, зроблені іншими шкідниками, зокрема, насінним прихованохоботником.

Личинки відроджуються висмоктують сік зі стінок стручка. Внаслідок чого стручок передчасно жовтіє, деформується і розтріскується. В одному стручку може бути 15-25 личинок.

Капустяний стручковий комарик(*Dasynura brassicae* Winn.) спостерігався на посівах озимого та ярого ріпаку осередково у фазу цвітіння. Знижені температури повітря під час цвітіння ріпаку, (коли проходив літ імаго) негативно вплинули на розвиток капустяного стручкового комарика. У фазу дозрівання ріпаку капустяний стручковий комарик заселив 14-59% обстежених площ пошкодивши 4 % рослин за чисельністю 4-10 личинок в кожному, з 5 % пошкоджених стручків, що дещо менше минулого року.

В 2026 році за сприятливих погодніх умов для льоту комарика під час цвітіння ріпаку залишається ймовірність збільшення чисельності та шкідливості .

Капустяна попелиця

При заселенні шкідником культури в рослині знижується кількість хлорофілу, цукрів та вітамінів. Пошкоджені листки жовтіють, скручуються і засихають. На насінниках вітконосні пагони та стебла верхівок засихають і не утворюється насіння.

Капустяна попелиця (*Brevicoryne brassicae* L.) заселила восени 2024 року посіви озимого ріпаку у фазу утворення розетки пошкодивши на 45-74 % площ, 7-9% рослин з чисельністю 6-8 екз.рослину, що на рівні минулого року.

У 2026 році за умов доброї перезимівлі яєць капустяної попелиці, можливе формування осередків підвищеної чисельності в озимому та ярому ріпаках.

Озима совка

Озима совка(*Agrotis segetum*) II генерації заселила восени 2024 року, 15-30 % обстежених посівів озимого ріпаку за чисельності 0,5-1 екз.м.кв., пошкодивши 2,2-3 % рослин. Заселення носить осередковий характер.

У 2026 році за сприятливих умов перезимівлі, помірно теплої вологої погоди протягом вегетації озима совка осередково розвиватиметься і шкодитиме.

Пероноспороз

Хвороба проявляється у всі фази розвитку рослини. На листках з верхнього боку утворюються жовтуваті розпливчасті плями, а з нижнього, а також на стеблах і стручках з'являються світло-фіолетовий наліт. Уражені листки та інші органи рослин усихають.

Пероноспороз (*Peronospora brassicae* Gaeum.). Помірно-тепла волога погода восени 2024 році сприяла ураженню озимого ріпаку пероноспорозом на 1,5 % рослин з розвитку хвороби 0,1 %. В подальшому розвиток і поширення відбулось слабо за вологої та холодної погоди. Хвороба більш поширилась в травні на 10-22% площ, 2,5-4 % рослин з розвитком хвороби 0,1 %, розвивалась слабо, що майже на рівні минулому році. Суха, жарка погода влітку стримувала розвиток і поширення хвороби в посівах ріпаку.

Восени 2025 року пероноспороз проявився на 10 % площ, 2,5% рослин з розвитком хвороби 0,2 %.

В 2026 році враховуючи значний запас інфекції хвороби на рослинних рештках, у ґрунті з осені, за умов прохолодної дощової погоди навесні-в першій половині літа ймовірний розвиток хвороби від помірного до інтенсивного на

озимому і ярому ріпаках.

Альтернаріоз

На стеблах і стручках з'являються бурі плями, а пізніше на них утворюються оливковий або чорний густий наліт у вигляді дернинок, що є конідальним спорonoшенням гриба. Хвороба поширюється у вологу погоду і спричиняє розтріскування стручків та недорозвиненість насіння.

Альтернаріоз (*Alternaria brassicicola* Wilt.; *Alternaria brassicae* Sacc.) Прохолодна погода з періодичними опадами квітня – травня сприяла розвитку альтернаріозу уразивши 15-30 % площ 2-4% рослин, 2,5-4 стручки з розвитком хвороби 0,2%, що дещо на рівні минулого року.

В 2026 році можливий розвиток альтернаріозу через накопичення інфекції в насінні, рослинних рештках та в разі частих злив з вітрами після посушливих періодів, температури не нижче 22 С та випадання рясних рос під час наливу – дозрівання, зокрема загущених посівів.

Фомоз

На листках, стеблах і стручках з'являються округлі або концентричні світло-бурі з численними пікнідами плями. Уражені органи рослин всихають, а насіння в стручках недорозвивається.

На фомоз (*Phoma lingam* Desm.) хворіло 2,5-4,5 % рослин озимого ріпаку з розвитком хвороби 0,1 % на 15-37 % площ, що дещо більше минулого року.

В 2026 році враховуючи наявний запас збудника в ґрунті, насінні, рослинних рештках за частих опадів і високої вологості ймовірний розвиток та поширення хвороби.

Система заходів захисту ріпаку від шкідників, хвороб

Строки та умови проведення	Шкідники, хвороби	Заходи
За 1-3 дні до сівби ярого та озимого ріпаку	Пліснявіння насіння, чорна ніжка, фомоз, альтернаріоз, бактеріоз, пероноспороз, гнилі Комплекс шкідників сходів. Хрестоцвітні блішки, квіткоїд, капустаєна попелиця Хрестоцвітні блішки Хрестоцвітні блішки ярий ріпак	Протруювання насіння препаратами діючими речовинами диметоморф, 500г/кг; металаксил, 40 г/л+імазаліл, 50г/л+тебуконазол, 30 г/л,; карбоксин, 375г/л+ тирам, 375 г/л та інші. Обробка насіння перед висівом Препаратами з діючою речовиною імадаклоприд, 700г/кг та інші..
<u>Озимий ріпак.</u>	Хрестоцвітні блішки	Обприскування інсектицидами

Кінець серпня-початок вересня	(ЕПШ - 5 екз. на кв.м.)	з діючими речовинами дельтаметрин, 100г/л; та іншими.
Вересень-жовтень	Ріпакові пильщик і листоїд - 3 екз, капустияні білан і совка - 2 гусениці на кв.м.	Обприскування посівів препаратами з діючими речовинами дельтаметрин, 100г/л. та іншими дозволеними
Березень-квітень Відновлення вегетації	Чорна ніжка, бактеріоз, снігова плісень	Боронування посівів та підживлення азотними добривами
Наприкінці бутонізації-початку цвітіння	Ріпаковий квіткоїд Початок заселення рослин	Обприскування дозволеними інсектицидами. Зокрема обробіток посівів на продовольчі цілі препаратами: з діючими речовинами дельтаметрин, 100 г/л та іншими дозволеними.
<u>Ярий ріпак</u> Квітень-травень сходи	Хрестоцвітні блішки	Обприскування дозволеними препаратами
Відростання рослин - до початку бутонізації	Попелиця, совки, листоїди	-//-
Наприкінці бутонізації - початку цвітіння	Ріпаковий квіткоїд Початок заселення рослин	-//-
Перед збиранням (за 10-14днів)	Десикація посівів при побурінні 70% стручків	Препарати згідно «Переліку пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні»

Шкідники і хвороби картоплі

Колорадський жук

Зимують жуки першого і частково другого років життя у ґрунті на глибині 30-40 см, а іноді й глибше. Вихід їх з ґрунту дуже розтягнений і триває понад 1,5 місяця. Жуки відшукують сходи картоплі й об'їдають на них молоді листочки. У пошуках корму вони перелітають на значні відстані. Самки розміщують яйця з нижнього боку листків купками, відкладаючи протягом 1-1,5 міс. 900-1600 яєць. Потім вони відмирають або залазять у ґрунт (приблизно 5-15 днів) у стані літньої діпаузи, після якої знову можуть відкласти яйця.

Личинки спочатку з'їдають яйцеві оболонки, потім починають живитися

листочками. При цьому вони скупчуються на верхівках пагонів і об'їдають листки. Залляльковуються в ґрунті на глибині 5-10 см.

Впродовж вегетації найнебезпечнішим шкідником картоплі залишається колорадський жук (*Leptinotarsa Decemlineata* Say), розвиток якого проходив в двох генераціях. Перезимівля колорадського жука пройшла добре. Весняні контрольні обстеження показали, що перезимувало 97 % жуків. Теплий весняний період сприяв раньому заселенню шкідника. Колорадський жук на посадці картоплі з'явився в III декаді травня, що пізніше минулого року. Масове заселення картоплі колорадським жуком та яйцекладка відбулась в II декаді червня під час теплої вологої погоди.

Підвищення температурного режиму в червня прискорило темпи розвитку шкідника. Личинки першого покоління масово відродилися і шкодили у -фазах бічних пагонів- бутонізація картоплі. В посівах картоплі спостерігались усі стадії розвитку фітофага. Чисельність шкідника істотно знижувалась після нестійких погодніх умов(дощі, зливи, пориви вітру) та захисних обробок.

При проведенні моніторингу картоплі у фазу цвітіння колорадським жуком заселено 35-75 % площ, 12-32 % рослин з чисельністю імаго 1,5-5 екз на заселену рослину.

Молоді жуки другої генерації почали з'являтися в кінці липня та по першу декаду серпня місяця. У серпні місяці, через розтягнутий вихід жуків першого покоління, відмічалось накладання першого покоління на друге і на кущах можна було побачити личинок різних віків, імаго та яйцекладки. Друге покоління колорадського жука було менш чисельним і шкодочинним, ніж перше покоління. Личинки другої генерації живились до всихання вегетативної маси картоплі, а дорослі особини дохарчовувались на рослинних рештках навіть після збору врожаю у вересні. Чисельність і шкодочинність колорадського жука в поточному році була майже на рівні минулого року

Восени на картоплянищах нараховувалось в середньому 2,3 екз.кв.м. максимально 4 екз.кв.м. імаго колорадського жука, які мають задовільний фізіологічний стан , що менше минулого року 3,2 екз.кв.м.).

В 2026 році за доброї перезимівлі, сприятливих умов для розвитку колорадського жука, можливий масовий розвиток і шкодочинність в посівах пасльонових культур.

Фітофтороз

Уражує усі органи рослин, крім коренів. Перші ознаки хвороби з'являються після початку бутонізації на нижніх листках у вигляді темно-бурих плям неправильної форми із світло-зеленою облямівкою. Уражена тканина всихає, а за вологої погоди гине. Плями на рослинах швидко збільшуються й охоплюють усі частини листка. У таких умовах протягом кількох діб бадилля може перетворюватися на чорну масу.

Фітофтороз (*Phytophthora infestans* (Mont.) de Вагу. Розвиток хвороби на картоплі протягом вегетації в основному був слабкий та помірний. У посівах

ранньої картоплі проявився в II декаді липня за теплої, помірно-вологої погоди і в подальшому помірно поширювався за сприятливих погодніх умов III липня слабо-середньо розвивався. Подальший розвиток і поширення фітофторозу на середніх і пізніх сортах відбувся після слабких дощів у третій декаді липня і становив 6-16 % рослин розвитком хвороб 0,2 %. Розвиток хвороби в цьому році був майже на рівні з минулим роком.

Макроспоріоз проявляється на картоплі перед фазою бутонізацією на листках у вигляді темно-коричневих сухих плям округло-кулястої форми з концентричними колами, на стеблах і черешках спостерігаються темно-бурі видовжені плями. Розвитку хвороби сприяють жарка погода, короточасні дощі, роси. Джерело інфекції – рослинні рештки, а іноді й уражені бульби.

Макроспоріоз (*Alternaria spp.*, *Macrosporium solani Ell. Et Mart.*) у посівах ранньої картоплі проявився у другій декаді червня, розвивався середньо. Хвороба розвивалась на фоні чергування вологих періодів із сухими.

Розвиток хвороб (макроспоріозу, фітофторозу) у посівах картоплі в поточному році значно менший.

За результатами осіннього аналізу бульб картоплі в залежності від сорту уражено від 20-100 % бульб, що на рівні минулого року. У 2026 році розвиток хвороб залежатиме від інфекційного запасу в ґрунті, вибору насінневого матеріалу погодних умов періоду вегетації, захисту посівів фунгіцидами.

Шкідники і хвороби овочевих культур

Капуста

Капустяна совка. Зимують лялечки в ґрунті на глибині 5-10 см. Для відкладання яєць метеликам необхідне додаткове живлення на нектароносах. Паруються через 2-3 дні після вильоту. Яйця відкладають на нижній бік листків в один шар групами понад 20 шт. Плодючість самок - 600-2700 яєць. Ембріональний розвиток триває 4-12, а гусениць - 24-50 днів залежно від температури, вологості повітря та ґрунту. Гусениці линяють п'ять разів і проходять шість віків. Протягом року розвивається у двох поколіннях. За сприятливих умов температури відносно короткий день викликає діапаузу лялечок. Вона проявляється в тому, що більша частина особин першого покоління діапаує.

Капустяна совка (*Mamestra brassicae L.*) на території області розвивалась в двох поколіннях. В період вегетації личинки совки заселили і пошкодили на ранній і пізній капусті (I та II покоління) в слабкому та середньому ступенях 5,5-13% рослин за чисельністю 2,5-5 екз/роsl. В порівнянні з минулим роком шкідливість гусениць була на рівні з минулим роком.

За даними осінніх обстежень восени лялечки капустяної совки виявлені на 9 % площ з чисельністю 0,6 екз.кв.м., що менше по заселеності та по чисельності з минулим роком (10.7% площ за чисельністю 0,7 екз.кв.м.).

В 2026 році за умов доброї перезимівлі та сприятливих умов розвитку(тепла,

помірна волога погода), наявності квітучої рослинності в період льоту метеликів можливі більш інтенсивний розвиток, поширення та шкідливість капустяної совки в посівах капусти, буряків, інших культур.

Капустяна міль. Зимують лялечки і частково метелики. Літ починається у квітні. Метелики літають переважно в сутінках, живляться нектаром капустяних рослин. Яйцекладка триває 10-20 днів. Самки відкладають по 1-4 яйця на нижній бік або черешок листка. Повний цикл розвитку молі триває 30-35 днів. Сума ефективних температур для повного циклу розвитку одного покоління становить 390-410 °С. Протягом року розвивається в 4-5 поколіннях. Літ метеликів наступного покоління накладається на попереднє і триває з кінця квітня до середини вересня. В наслідок цього на пошкоджених листках утворюються численні напівпрозорі округлі плями, або "віконця". Пошкодженні листки жовтіють і незабаром засихають. Дуже часто гусениці молі пошкоджують внутрішні листочки та поверхневу бруньку рослин капусти.

Капустяна міль (*Plutella maculipennis* Curt.). Протягом року розвивалась в 4 поколіннях. Літ метеликів наступного покоління накладався на попереднє і тривав з першої декади червня до вересня. Шкідливість шкідника в поточному році була майже на рівні з минулим роком. Личинки капустяної молі пошкодили 3,4-5 % рослин з чисельністю 1,5-3 екз. на рослину середню та пізню капусту.

В 2026 році розвиток і шкідливість капустяної молі в значній мірі залежатиме від перебігу кліматичних умов, ураженості ентомофагами та ефективності захисних.

Капустяний білан. Зимують лялечки, прикріплені до субстрату за допомогою жовтого пояса. Залляльковування відбувається поблизу місць, де росла кормова рослина, на штамбах та гілках дерев, тинах, стінах будівель. Літ метеликів починається рано навесні, вони активні вдень. Плодючість самки - 250-300 яєць. Через 6-8 днів з яєць виплджуються гусениці. Молоді гусениці спочатку тримаються разом і живляться м'якушем листків, вигризаючи його знизу, не зачіпаючи верхньої шкірки. Дорослі гусениці живуть невеликими групами і обгризають листки з країв, залишаючи непошкодженими лише товсті жилки.

Капустяний білан *Pieris brassicae* L., через високий температурний режим розвивався помірно, повсюдно. Гусениці II-III поколінь капустяного білана пошкодили посіви середньої та пізньої капусти 6-10 % рослин з чисельністю 3-5 екз. рослину.

У 2026 році залишається загроза пошкодження капустяним біланом посадок капусти, особливо середніх і пізніх сортів, в разі теплого й помірного-вологого весняно літнього періоду.

Капустяна попелиця. Зимують яйця на капустяних бур'янах, незібраних рештках капусти та на маточниках капустяних культур. Навесні відроджуються личинки, які через 10-14 днів перетворюються у безкрилих партеногенетичних самок, що народжують личинок. В середині літа з них розвиваються крилаті особини - самки-розселювачки. За вегетацію попелиця дає до 16 поколінь. На насінниках шкодить у першій половині літа, а збільшення

чисельності на товарній капусті відбувається в другій половині літа. Найбільше пошкоджує пізні сорти капусти. В наслідок пошкоджень листки знебарвлюються та скручуються, пагони з бутонами і квітками стають синювато-рожевими. На пошкоджених насінниках насіння не утворюється, а в пошкоджених стручках воно залишається недорозвинутим.

Капустяна попелиця (*Brevicoryne brassicae* L.) розвивалась на капусті з I декаді липня до кінця вегетації. Розвивалась на капусті усіх груп стиглості, але найбільшої шкоди шкідник завдав пізнім сортам капусти. Суха, погода в період вегетації сприяла шкідливості капустяної попелиці.

За даними осінніх обстежень яйцями попелиці заселено 18 % кочериг з чисельністю 15 екз на качан, що менше минулого року.

За умов доброї перезимівлі яєць, сприятливих умов вегетації (тепле, вологе літо) можливий масовий розвиток і шкідливість попелиць на капусті в 2026 році.

Хрестоцвітні блішки. Зимують блішки в стадії дорослих жуків у верхньому шарі ґрунту, під рослинними рештками, опалим листям, в ползахисних лісосмугах і чагарниках. Із зимівлі виходять рано. Спочатку вони живляться сходами бур'янів, пізніше капустою, редискою та іншими хрестоцвітними. Пошкоджують особливо краї листка утворюючи виразки. При сильному пошкодженні виразки зливаються, пошкоджені тканини відмирають і рослина гине.

Хрестоцвітні блішки (*Phyllotreta* sp). почали пошкоджувати в II декаді травня сходи редиски, ранньої капусти, хрестоцвітних бур'янів за чисельності 3,0-5 екз.кв.м. на 20-45 % рослин. Максимальна їх чисельність спостерігалась в III декаді травня коли пошкодження рослин становила 50-75% максимально 100% рослин за середньою чисельністю 3,5-6 екз.кв.м. в слабкому та середньому ступенях. Жуки літнього покоління почали заселяти капусту в II декаді червня, що на рівні минулого року.

Зимуючий запас складає 3, 5екз/м.кв, максимально 5 екз/м.кв, що майже на рівні минулого року, тому в 2026 році в умовах теплої сонячної погоди хрестоцвітні блішки можуть завдати істотної шкоди хрестоцвітним культурам.

Капустяна муха Зимує в стадії лялечки у несправжньому жовтувато-коричневому коконі в ґрунті на глибині 10-20 см. Вилітає вона в другій половині квітня- на початку травня і розмножуватися.

Капустяна муха (*Delia brassicae* Vc) за чисельністю личинок 1 личинки на рослину пошкодила 6-15% рослин ранніх та середніх строків дозрівання, переважно в слабкому та середніх ступенях. Шкідник розвивався на рівні минулого року.

В 2026 році за сприятливих умов вегетації, можливий осередковий розвиток шкідника

Білокрилка є дуже небезпечна комаха, яка може серйозно пошкодити овочеві, квіткові, лікарські рослини, багаторічні види бур'янів і кормових трав. Шкоди завдають личинки, німфи та імаго, живляться соком рослин, при цьому

виділяють липку солодку масу на якій розмножуються сажкові гриби. Шкідники зосереджують в основному під листком. Пошкоджені рослини білокрилкою відстають у рості та розвитку.

Білокрилка протягом останніх років спостерігається осередково. Шкідника було виявлено в липні місяці на посадках капусти, огірків в приватному секторі. Шкідливість на капусті продовжувалась до вересня місяця 2025 року.

У 2026 році зважаючи на м'яку зиму та відсутності інтенсивних морозів, можливе заселення посадок капусти білокрилкою, особливо у ареалах її поширення.

Цибуля

Цибулева муха зимує в пупарії у ґрунті на глибині 10-20 см. Мухи з'являються в середині травня. Відразу ж відбуваються спарювання та відкладання яєць. Самки їх розміщують рядками або купками по 5-12 шт. на сході цибулі або в тріщини ґрунту поблизу кормових рослин. Личинки розвиваються 15-20 днів. У випадку заселення цибулі-сіянки вони можуть залишити пошкоджені рослини та переповзати на інші. Проте в ріпчастій цибулі розвиток їх відбувається тільки в одній цибулині. Після закінчення живлення личинки залазять у ґрунт, де на глибині 3-5 см. утворюють пупарій. Через 15-20 днів вилітають мухи другого покоління.

Цибулева муха (*Delia antiqua* Mg.). Пошкодженість рослин цибулі личинками цибулевої мухи на присадибних ділянках становила 10-18%, що дещо на рівні минулого року.

Зимуючий запас становить 0,1 пупаріїв на м.кв, що на рівні минулого року.

В 2026 році за сприятливих умов вегетації, передусім вологості ґрунту під час розвитку яєць зросте чисельність і шкідливість цибулевої мухи.

Морква

Моркв'яна муха зимує пупарієм в ґрунті або ж личинкою всередині коренеплодів в овочесховищах і на полі. Протягом року дає два покоління. Мухи першого покоління вилітають весною, коли ґрунт прогріється до 15-17 °С (квітень-травень). Самки починають відкладати яйця купками біля кореневої шийки молодих рослин моркви. Плодючість однієї самки 200 яєць. Яйця розвиваються від 5 до 17 днів, личинки 27-30 днів.

Личинки перетворюються в лялечок у ґрунті або в середині пошкоджених коренеплодів. Через 30-40 дні (у серпні) вилітають мухи нового покоління. Личинки другого покоління заляльковуються в пупаріях у ґрунті рідше в коренеплодах.

Личинки мухи перегризають молоді корінці моркви, а в більш розвинутих рослинах вгризаються в середину. При сильному пошкодженні рослини можуть загинути.

Моркв'яна муха (*Psilla rosae* F.) інтенсивно розвивалась в умовах сухої, жаркої погоди вегетаційного періоду, де пошкодила 9-20 % коренеплодів моркви в індивідуальному секторі.

В 2026 році шкідливість фітофага моркви залежатиме від перебігу

агрокліматичних умов та ефективності профілактичних та захисних заходів.

Хвороби капусти.

Слизовий бактеріоз уражує рослини на початку утворення головок капусти. Листки буріють, у вологу погоду ослизнюються і гинуть. Джерелами інфекції є уражені рештки рослин у ґрунті та комахи переносники.

Судинний бактеріоз уражує молоді рослини і насінники. Молоді рослини в'януть, кінчики їх листків жовтіють, на пластинках спостерігається сітчасте почорніння судинних пучків. Джерелами інфекції є заражене насіння, уражені головки висаджені на насіння та рештки уражених рослин.

Судинний та слизовий бактеріози капусти (*Xanthomonas campestris* pv. *campestris* Dowson (*Erwinia carotovora* Holland ssp. *carotovora* Bergery et al., *E. aroideae* Holland) був поширений на 8-20% площ. Середня ураженість рослин капусти судинним бактеріозом становила 1,5-3 %, слизовим бактеріозом 3-4 % рослин, що менше минулого року. В 2026 році за сприятливих умов (температура 20 - 25°C, високої вологості повітря) підвищуватиметься за сильних опадів та великої кількості комах переносників.

Хвороби огірків

Пероноспороз огірків (*Pseudoperonospora cubensis* Rostowz.. Розвитку хвороби сприяє висока вологість повітря та ґрунту, а також температура в межах 18-22 °C. У сприятливих умовах хвороба уражує рослини в ранні фази розвитку, починаючи з утворення 3-4 справжнього листка.

Прояв пероноспорозу огірків відмічено у I декаді серпня місяця. Хворобою до кінця вегетації охоплено 3-9 % рослин з розвитком хвороби 0,2 %, що більше ніж в минулому році.

У 2026 році за умов високої вологості повітря та оптимальних температур в межах 15 -22°C, можливий інтенсивний розвиток хвороби.

Бактеріоз огірків (*Pseudomonas syringae* pv. *lachrymans* Young et al.). Шкідливість хвороби полягає у погіршенні асиміляційної діяльності листків, що призводить до недорозвиненості рослин, зниження інтенсивності плодів. Джерело інфекції є уражені рослинні рештки, що залишаються на поверхні ґрунту.

Перші ознаки бактеріозу огірків на листі відмічені в I декаді серпня на 4,5-8 % рослин масового розвитку набув в III декаді серпня- вересні місяці охопивши 5,5-14 % рослин з розвитком хвороби 0,2%.

У 2026 році бактеріоз огірків за сприятливих умов (чергування вологих і сухих періодів погоди та підвищеного температурного режиму влітку) розвиватиметься та поширюватиметься.

Антракноз огірків. Грибкове захворювання, яке уражує весь кущ і плоди. Хвороба проявляється у вигляді жовтуватих, опухло –кулястих плям, досить великих. В вологих умовах на жилках розвивається рожевий наліт від скупчення спор гриба.

Антракноз огірків (*Ascochyta cucumeris* Fautr. et Roum.) мав поширення за слабкого розвитку на 1,5-3% рослин з розвитком хвороби 0,5 %, що менше минулого року. Хворобі сприяли нерівномірні опади та рясні роси.

В 2026 році за сприятливих погодньо - кліматичних умов (температура 24-27 °С, відносна вологість повітря 60-100%) можливий масовий розвиток антракнозу на посівах огірків.

Церкоспороз столових буряків (*Cercospora beticola* Sacc). Хвороба проявилась в III декаді червня на посівах культури в приватному секторі на 1-3% рослин з розвитком хвороби 0,2 %. Поступове наростання хвороби відбулося на фоні невеликих дощів, рясних рос та середньої температури повітря 16 °С, через що ураженість рослин збільшувалась і під кінець вегетації складала 5-12% рослин з розвитком хвороби 0,3%. В 2026 році розвиток церкоспорозу слід очікувати повсюдно, враховуючи значну кількість інфекції збудника хвороби в ґрунті, за умов сприятливих для його розвитку.

Хвороби томатів

Фітофтороз. Уражуються листки, стебла і особливо зелені плоди. На листках утворюються бурі плями, на стеблах - темно-бурі смуги, а на плодах - темно-бурі, великі, тверді плями з нерівною поверхнею. У вологу погоду на них з'являється світло-сірий наліт, що складається з конідієносців і конідій гриба. Уражені плоди швидко загнивають. Виявляється на помідорах у середині або наприкінці літа.

Розвитку хвороби сприяють холодні ночі й порівняно теплі дні при високій вологості повітря (частих дощах, тривалих туманах і великих росах).

Джерело інфекції - уражене насіння і рештки уражених рослин. При сильному розвитку хвороби багато плодів непридатні для споживання у свіжому вигляді та для переробки.

Фітофтороз томатів (*Phytophthora infestans* de Bary) почав проявлятися на плодах в II декаді липня, що на рівні минулого року, повільно розвивався, інтенсивного розвитку хвороба не набула. Ураження плодів відмічено в другій декаді серпня. Поширення хвороби в цьому році було менш інтенсивне ніж в попередньому із-за сухої погоди в другому періоді вегетації.

Верхівкова гниль томатів-дуже поширене захворювання, що уражує посадки томатів. На плодах проявляється у вигляді плям, які розростаються з вершини плодів. Хвороба іноді діє приховано. Основна причина прояву хвороби- томатам бракує кальцію. Прояв верхівкової гнилі можуть спровокувати ще такі чинники як: часті різкі перепади погоди від занадто сухої до занадто вологої; надмірно кисла або лужна реакція ґрунту; передозування азоткалію і магнію; нестача фосфору і марганцю; занадто інтенсивна освітленість; зайва волога в ґрунті-перелив.

Верхівкова гниль томатів проявилася I декаді серпня уразила, 2,5-5% рослин, 2-4% плодів, що на рівні минулого року. Нестача вологи та високі температури сприяли розвитку хвороби.

У 2026 році верхівкова гниль уражуватиме плоди томатів повсюди за сприятливих погодніо-кліматичних умов(високі температури, низька вологість повітря та ґрунту).

Хвороби цибулі

Пероноспороз цибулі уражує листки і квіткові стрілки, внаслідок чого на них утворюються суцільні сіруваті плями з сірувато-фіолетовим нальотом. Уражені органи жовтіють, в'януть і гинуть, рослини не розвиваються. Джерелом інфекції є заражені цибулини, рослини багаторічної цибулі та рослинні рештки.

Пероноспороз цибулі (*Pseudoperonospora Sp.*) проявився в II декаді липня, на рівні минулого року, охопивши 1 % рослин, що менше минулого року. Суха, жарка погода вегетаційного періоду стримувала розвиток хвороби.

Появу пероноспорозу (*Pseudoperonospora cubensis Rostowz.*) огірків відмічено у I декаді серпня місяця. Хворобою до кінця вегетації охоплено 3-9 % рослин з розвитком хвороби 0,2 %, що дещо більше ніж в минулому році.

У 2026 році за умов високої вологості повітря та оптимальних температур в межах 15 -22С, можливий інтенсивний розвиток хвороби.

Шкідники і хвороби плодкових насаджень

Погодні умови зими 2024-2025 роки, сприяли добрій перезимівлі шкідливих організмів багаторічних насаджень. За даними весняних контрольних обстежень саду встановлено, що їх перезимувало 95-98%.

Кільчастий шовкопряд. *Метелики кільчастого шовкопряда літають в червні-липні. Самки відкладають яйця на тонкі гілки у вигляді щільного широкого кільця. зимують сформовані гусениці, які спочатку скелетують, а пізніше об'їдають листки, пуп'янки, квітки. За літо розвивається одне покоління.*

Кільчастий шовкопряд за незначної чисельності пошкодив 0,5 – 1% листків у недоглянутих багаторічних насадженнях. В цілому він не завдав істотних пошкоджень.

При зимуючому запасі 0,2 яйцекладок п.м.г. при заселені 2% дерев на 23 % площ уможливило незначну чисельність і шкідливість в плодкових насадженнях у 2026 році.

Сірий брунькоїд. *Зимують личинки і жуки. Рано навесні жуки виходять з ґрунту, залазять на дерева, де спочатку вигризують бруньки, а потім живляться молодими листками. У травні самки відкладають до 40 яєць під загнутий край або на верхівку листка. Личинки, що виходять з яєць, падають і залазять в ґрунт, де живляться дрібними коренями і зимують. Наступного року в кінці літа вони заляльковуються на глибині 40-60см. Жуки, що виходять з лялечок, залишаються на зиму в ґрунті.*

Яблуневий квіткоїд (*Anthonomus pomorum Linnaeus*). *Зимують дорослі жуки під опалим листям і в щілинах кори. Навесні, до розпускання бруньок, при температурі 6С жуки починають виходити з місць зимівлі. Спочатку вони живляться, вигризуючи в бруньках округлі отвори, а під час розпускання бруньок самки відкладають у бутони по яйцю. Личинки, що вийшли з них, виїдають пиляки та маточки в бутонах, які так і не розкриваються, буріють, засихають.*

Протягом 10-15 днів вони живляться листками, а потім залазять у щілини кори і з початком листопада переходять у місця зимівлі.

Вихід довгоносиків з місць зимівлі розпочався в другій декаді березня, масовий в першій декаді квітня пізніше минулого року. Погодні умови сприяли повільній вегетації та шкодочинності. Першим з місць зимівлі в в фазу набухання бруньок почав виходити сірий брунькоїд. З настанням температури повітря вище +10 С почав розселятися і яблуневий квіткоїд.

Протягом вегетації розвиток та поширення довгоносиків був дещо більший минулого року, що обумовлено кліматичними умовами. Значна чисельність шкідників зосереджена в занедбаних присадибних та садових ділянках розміщених біля лісосмуг, а також захищених промислових садах.

В 2026 році за добрих умов перезимівлі, сприятливих умов навесні садові довгоносики можуть завдати відчутної шкоди повсюди особливо в занедбаних садах.

Яблунева плодожерка. Зимують у коконах у щілинах кори, під відсталою корою та ґрунті. Літ метеликів починається на початку травня. У зв'язку з розтягнутим періодом льоту метеликів гусениці з'являються протягом півтора місяця. Після виходу з яйця гусениця кілька годин повзає по поверхні листків і плодів, а потім вигризаються в м'якоть плода, де прогризають хід до насінної камери, виїдає насіння й переходять в інший плід. Пошкоджені плоди опадають. Гусениця живе в плодах протягом 24-28 днів, а потім залишає їх і залазить у щілини кори, ґрунт, де й заляльковуються. Частина гусениць залишається на зимівлю, а частина заляльковується і з лялечок вилітають метелики другого покоління.

Яблунева плодожерка (*Cydia pomonella*) заселяла практично всі яблуневі садки. Розвивалась в двох поколіннях. Літ метеликів був розтянутий і накладався один на один. Літ метеликів I покоління стримувався за нічних низьких температур повітря, дощовою, прохолодною погодою. Перші метелики I покоління яблуневої плодожерки вилетіли 20.05., масовий літ відбувся 1.06., що пізніше минулого року. Відродження гусениць розпочалось у I декаді червня на рівні минулого року.

В III декаді червня- проходило заляльковування личинок першого покоління, що раніше минулого року. Цього року, як і в попередні роки, відмічено накладання розвитку поколінь шкідника, так літ метеликів I покоління поступово переходив в літ метеликів II покоління. На середніх та пізніх сортах яблуні скрізь розвивалось II покоління шкідника, літ якого проходив з II декади липня. В садах інтенсивність льоту метеликів коливався через пониження температури повітря та випадання опадів. В III декаді липня-першій декаді серпня місяця в яблуневих садах відбувалась яйцекладка та відродження гусениць II покоління. Погодні умови другої декади серпня не сприяли активності яблуневих плодожерок в плодкових насадженнях, навіть після припинення опадів та встановлення сприятливого температурного режиму спостерігалась тенденція до зниження інтенсивності льоту метеликів. Друге покоління яблуневої плодожерки було менш шкідливе.

За результатами осінніх обстежень шкідника виявлено на 68 % площ, на яких заселено 43 % дерев з середньою чисельністю 4,4 екземпляра зимуючих гусениць, що менший по заселеності та на рівні по чисельності ніж в минулому році.

У 2026 році за сприятливих умов перезимівлі, ймовірно зростання пошкодження плодів гусеницями яблуневої плодожерки. Для запобігання спалахів чисельності і шкідливості фітофага необхідно провести першу обробку за СЕТ (+10°) 230 °С за сталої середньодобової температури + 15 °С і вище, якщо феромонною пасткою відловлюватиметься 5 метеликів за 7 діб. Інсектициди застосовують у період максимального льоту метеликів та відкладання ними яєць, який визначають за допомогою феромонних пасток (у кінці травня- червні 5, в липні-серпні 3 метеликів на пастку за 7 діб).

Сисні шкідники: яблунева попелиця, (Aphis pomi), кліщі (Panonychus ulmi)

листоблішки (Psylla mali Fjorst).

Червоний плодовий кліщ. Зимують яйця на корі 2-3 річних гілок у розвилках, на штамбах і скелетних гілках. Навесні личинки відроджуються, коли бутони на яблуні порожсвіють. Личинки що відродилися, переміщуються на молоде листя, де і живляться.

Шкодять личинки, німфи й дорослі кліщі. На пошкодженому листку з'являються світло-жовті плями, а потім весь листок стає тьмяно-сірим.

Яблунева зелена попелиця. Однородна. Зимують яйця на молодих пагонах. Рано навесні з них виходять личинки, висмоктують сік з бруньок. За 12-15 днів перетворюються на дорослих самок другого покоління. Яблунева попелиця особливо небезпечна у розсадниках і молодих садках. Внаслідок деформації припиняється ріст пагонів.

Яблунева листоблішка (медяниця). Зимують яйця у зморшках кори на плодкових гілочках. Навесні, під час розпускання бруньок, з них виходять личинки. Спочатку вони 2-3 дні живляться на поверхні бруньок (висмоктують сік), а після розпускання їх оселяються на черешках листків та квітконіжках. Пошкоджені листки, бутони, квіти опадають.

Комоподібна щитівка. Зимують яйця під щитками відмерлих самок. Личинки виходять з яєць у травні, після цвітіння яблуні, і розповзаються по гілках, де присмоктуються до кори.

Після першої линьки вони втрачають ноги, вусики, очі і стають нерухомими. Щитки личинок другого віку видовжені, коричневі.

У другій половині липня з'являються самки, які до середини серпня закінчують свій розвиток. Після закінчення яйцекладки самка гине.

Пошкоджені щитівкою дерева майже припиняють ріст і плодоношення. Погодні умови весни із нестабільним температурним режимом, приморозками, дощами не сприяли раньому відродженню сисних шкідників. В I декаді квітня на півдні області відмічено початок відродження зеленої яблуневої попелиці. Відродження листоблішок, кліщів стостерігалось в I декаді травня, що на рівні минулого року. Пізніше з настанням сприятливих погодніх умов (тепло, помірна волога) червня відбулось наростання їх чисельності, що вимагало проведення періодичних обробітків інсектицидами. Найпоширенішими з них були попелиці.

В 2026 році, беручи до уваги зимуючий запас шкідників, за сприятливих погодніх умов вегетації (помірні температура та вологість повітря), можливий їх інтенсивний розвиток і шкідливість.

Яблунева горностаєва міль пошкоджує лише яблуню. Метелики літають вечорами і відкладають яйця на кору молодих гілок купками по 15-20 штук, вкриваючи їх слизом, який затвердівши, утворює щиток. Восени з яєць виплоджуються дрібні гусениці, які залишаються під щитком на зимівлю. Навесні виповзають з-під щитків і групою вгризаються в молоді листки, вигризаючи м'якуш під шкірою листків і утворюючи ходи, так звані «міни». Згодом починають житись відкрито, обгризаючи листя зверху.

Гусениці весь час тримаються купками, павутинням обплітають листя, яким живляться утворюючи «павутинні гнізда», де вони і заляльковуються.

Яблунева горностаєва міль (*Uronomeuta malinellus*) розвивалась майже на рівні минулого року помірно на 36 % обстежених площ, 2 % дерев з чисельністю 0,2/2 гнізд на дерево. Найбільше її у приватних незахищених садах.

У 2026 році фітофаг розвиватиметься і завдаватиме значної шкоди листовому апарату дерев, передусім, у занедбаних насадженнях.

Розанова листокрутка. *Зимують яйця на штампі та товстих гілках. Навесні в період відокремлення бутонів у яблуні з яєць виходять гусениці і пошкоджують бутони, квітки, листя та плоди. Гусениці живуть у скручених листках, пошкоджуючи листя та плоди, які торкаються цих листків. У скручених листках вони заляльковуються.*

Розанова листокрутка (*Archips rosana* L.) в плодкових насадженнях заселила 50% обстежених площ, 14% дерев, за чисельності 2,5-5 екз. пошкодивши 6% листків. Погодні умови впливали на її розвиток.

Зимуючий запас в порівнянні з попереднім роком на рівні по чисельності і менший по заселеності і складає 0,3 яйцекладки п.м.г. при заселенні 4 % дерев на 45 % площ.

У 2026 році в разі доброї перезимівлі та за відсутності захисних обробіток можливе значне поширення шкідника та збільшення його чисельності. Для уникнення збитків, яких можуть завдати ці фітофаги, необхідно провести триразове обприскування молодих і плодоносних насаджень інсектицидами-перше в фенофазу “відокремлення бутонів“, наступні два в літній період.

Яблуневий пильщик. *Зимує в коконі у ґрунті. Навесні личинка заляльковується і за 3-5 днів до цвітіння починають вилітати дорослі особини.*

Масовий літ і яйцекладка відбувається під час цвітіння. Самка відкладає по одному яйцю в чашечку квітки яблуні. Личинки спочатку виїдає ходи під шкірою зав'язі, а потім переходить у другий плід, де вигризає насінневу камеру. Одна личинка пошкоджує 2-4 плоди. У червні личинки заглиблюються в ґрунт, де й зимують на глибині 2-15см.

Яблуневий плодовий пильщик (*Hoplocampa testudinea* Klug) розвивався майже на рівні минулого року, що обумовлено несприятливими гідротермічними умовами-недостатня вологість ґрунту протягом літнього періоду. В літній період шкідником пошкоджено 40 % дерев 28-34 % плодів, 2 екз. несправжніх гусениці на м².

В 2026 році за сприятливих умов для розвитку шкідника ймовірно відчутне пошкодження плодів яблуні, переважно ранніх сортів.

Парша яблуні. *Хвороба щорічно завдає значних збитків – гриб уражує листки, плоди. На листках утворюються спочатку світло-зелені маслянисті плями, які вкриваються згодом темно-зеленим оксамитовим нальотом, що являє собою скупчення літніх спор гриба – конідій. На плодах утворюються темно-сірі, майже чорні плями, в цих місцях плоди тріскаються, загнивають, втрачають смакові якості, стають непридатними для зберігання.*

Гриб зимує в опалому листі, де утворює плодові тіла – перитеції, в яких утворюються сумки, що містять спори гриба. Рано навесні спори розповсюджуються та уражуються молоді листки. Викидання спор із сумок у повітря відбувається після першого дощу навесні. Листки старші 25 днів збудником парші практично не уражуються.

Парша яблуні (*Podosphaera leucotricha Salm*) – одна із найбільш небезпечних хвороб яблуні в умовах області, яка за сприятливих погодних умов може набути значного розвитку та поширення, що призводить до зниження врожаю та його якості. В II декаді травня відмічалось початок дозрівання сумкоспор збудника парші. Перші ознаки прояву хвороби на листі відмічено у I декаді травня, що раніше минулого року. Хвороба проявилась після випадання дощів. Проявлення не було масовим. Прояви парші на плодах були виявлені в першій декаді липня. На рівні минулого року. Хвороба розвивалась на 20-100 % площ, 12-35 % дерев 8-14 % листя, 15-24% плодах.

Поширення парші на листях і плодах в порівнянні з минулим роком майже на рівні. Впродовж вегетації масове поширення захворювання призупинили фунгіцидні обробки, теплі, жаркі погодні умови.

У 2026 році за сприятливих погодних умов (прохолодна дощова погода у травні-червні), зимуючого запасу- ймовірний масовий розвиток хвороби, що може завдати значних збитків, особливо старим недоглянутим садам.

Моніліоз (плодова гниль). *На зерняткових плодова гниль проявляється частіше в місцях ушкодження плодів шкідниками, птахами, градом, через тріщини, що утворюються внаслідок ураження паршею, а також, при наявності краплинної вологи – через черешкову ямку, оптимальні умови розвитку гриба – температура +24..+28 °C і відносній вологості повітря понад 75%. На плодах утворюється невелика бура пляма, яка поступово розширюється і охоплює весь плід.*

*На кісточкових моніліоз (*Monilinia (Stromatinia) fructigena*) проявляється протягом всього вегетаційного періоду. викликаючи навесні побуріння і засихання квіток, зав'язі, в'янення і засихання молодих листків, відмирання плодових гілочок і однорічних пагонів. Хвороба поширюється дуже швидко, іноді за одну ніч уражуючи квіти. Плоди уражуються в місцях пошкодження шкідниками, при механічному пораненні або контакті здорових та хворих плодів. Менше уражуються плоди що мають восковий наліт.*

Плодова гниль в зерняткових насадженнях проявилась в II декаді липня місяця. Розвиток хвороби спочатку стримувала дещо суха погода весняно-літнього періоду, але випадання дощів різної інтенсивності надалі сприяли розповсюдженню хвороби. Хвороба в цьому році мала більше поширення ніж в тому році. Хвороба уражувала 23-50 % дерев, 10-26% плодів.

Залишивши достатній запас інфекції, що зберігається в муміфікованих плодах та на падалиці, хвороба проявлятиметься і в наступному році, а за відносної вологості повітря понад 75 % і температури повітря +24+28 С під час вегетації можливе широке поширення хвороби.

Розвитку моніліозу в 2026 році та масовому зараженню ним дерев сприятиме прохолодна дощова погода під час цвітіння кісточкових.

Борошниста роса. Уражує листя, пагони, суцвіття, іноді зав'язь і плоди. Спочатку на листках утворюються сірі плями, які потім вкриваються білою поволокою. Ця поволока згодом вкриває суцільним шаром листя, пагони, пуп'янки. Вони являють собою грибницю та спори гриба – конідії. Найбільш поширена ця хвороба у розсадниках та у молодих садах. Зимує гриб в бруньках у вигляді грибниці, яка навесні поширюється на листки, пагони та пуп'янки.

В багаторічних плодкових насадженнях борошниста роса (*Podosphaera leucotricha* Salm.) проявилась в I декаді травня на рівні минулого року. Умови весняно-літнього періоду поточного року, з посушливою погодою сприяли розповсюдженню хвороби в багаторічних насадженнях. Розвивалась і поширювалась дещо більше минулого року.

В 2026 році за наявного зимуючого запасу інфекції, доброї перезимівлі та сприятливих погодньо-кліматичних умов під час вегетації (тепла суха погода особливо навесні та на початку літа) може спричинити значний розвиток борошнистої роси, насамперед в насадженнях, закладених сортами з відсутністю або слабкою генетичною стійкістю до захворювання.

Клястероспоріоз кісточкових. Уражуються всі надземні органи. На листках з'являються спочатку дрібні, червонуваті плями, які з часом стають жовто-бурі з світлою серединкою і розмитою малиною облямівкою на краях. Уражені ділянки випадають і листок стає дірчастим.

При ураженні молодих пагонів на корі утворюються невеликі червонуваті плями, які з часом розтріскуються, із тріщин виділяється камедь. Уражені бруньки чорніють, відмирають; квіти і зав'язь – буріють і опадають.

Клястероспоріоз кісточкових почав розвиватися в I декаді червня уразивши сливу, вишню, черешню. Хвороба розвивалась менш інтенсивно, ніж в тому році (суха, тепла погода)

Враховуючи зимуючий запас інфекції, за сприятливих погодніх умов (помірна, тепла дощова погода) клястероспоріоз у 2026 році набуде широкого розповсюдження у кісточкових садах.

Шкідники і хвороби смородини, агрусу, малини

Смородиновий бруньковий кліщ. Розвивається всередині бруньок смородини, викликаючи ненормальне розростання і деформацію їх: пошкоджені бруньки роздуваються і набувають вигляду маленької капустиної головки блідо-жовтого кольору розміром до 1 см в діаметрі. В одній пошкодженій бруньці буває до 3000 кліщів та їх личинок. Із пошкоджених бруньок не розвиваються пагони, вони засихають, що призводить до значної втрати врожаю. Смородиновий бруньковий кліщ є переносником небезпечного вірусного захворювання чорної смородини.

Листкова галова попелиця. Пошкоджує смородину, частіше червону і білу, рідше - чорну. Зимують яйця в основі бруньок однолітніх пагонів в тріщинах кори, навесні з них виходять жовто-білі личинки, які висисають листя з нижньої сторони. На пошкодженій верхній частині листової

пластинки утворюються здуття у вигляді пухлин (галів) червоного кольору. По червоних бугристих листках можна здалеку помітити сильно пошкоджені куці смородини. Приріст таких куців слабкий, урожай значно знижений.

Смородинова златка. Літає в кінці травня і в червні, живиться листям чорної смородини, вигризаючи його з країв. Яйця відкладає на гілки і черешки листя. З яєць виходять личинки, які вгризаються всередину гілки. Вони, подібно до гусениць смородинової склівки, вигризають серцевину пагонів і гілок. З'являються златки в кінці травня - червні, майже одночасно з метеликами смородинової склівки.

Борошниста роса смородини і агрусу. Хвороба проявляється на молодих листках, ягодах і пагонах у вигляді білого, спочатку павутинистого, а пізніше - порошистого борошнистого нальоту. На смородині переважає листкова форма хвороби. Наліт спочатку утворюється на нижньому боці пластинки у вигляді окремих плям, і тільки при інтенсивному розвитку хвороби він охоплює повністю листок з обох боків. Листки стають гофрованими, крихкими, темніють і засихають. На ягодах борошниста роса частіше трапляється на червоній смородині у вигляді окремих плям з білим нальотом. Уражені ягоди засихають і опадають. На агрусі білий наліт утворюється з обох боків листка. Пізніше він ущільнюється, стає темно-сірим, на ньому з'являється велика кількість дрібних чорних крапок - клейстотеціїв гриба. Уражені листки деформуються, засихають і опадають. На нестиглих ягодах наліт легко стирається, пізніше він стає темно-бурим, повстяним. Уражені ягоди перестають рости, засихають і опадають. У пагоні уражуються верхівки приросту, ріст їх припиняється, верхівки скривлюються, засихають, стають коричневими, пізніше чорніють

Антракноз. Зовнішні ознаки хвороби проявляються на листках та черешках, на ягодах і плодоніжках, на пагонах і гілках агрусу, червоної та чорної смородини. Найхарактерніша ознака хвороби - утворення на листках дрібних, діаметром до 1 мм, бурих, кутастих, неправильної форми плям. У центрі плям формуються подушечки - конідіальне ложе гриба, які закладаються спочатку під епідермісом. Часто плями зливаються, охоплюють значну частину пластинки і надають листкам коричневого забарвлення. Уражені листки засихають і опадають. Спочатку уражуються нижні листки куца, а потім листки середнього і верхнього ярусів. На черешках листків, на плодоніжках і пагонах хвороба проявляється у вигляді видовжених вдавлених бурих плям і виразок. На ягодах антракноз проявляється у вигляді поверхневих дрібних малопомітних темних плям та крапок.

Пурпурова плямистість малини. Хвороба проявляється на стеблах, бруньках, листках і черешках у вигляді пурпурових плям. Навесні на молодих пагонах з'являються невеликі гладенькі пурпурові з ліловим відтінком розпливчасті плями, розміщені переважно нижче місця прикріплення черешка листка, під брунькою. Вони швидко збільшуються, стають добре помітними на світлій корі. Пізніше плями стають бурими, середина їх світлішає і вкривається темно-коричневими або чорними крапками - пікнідами гриба. До осені плями розростаються і окільцьовують пагін. Наступного року після зими

в місцях уражень кора світлішає, розтріскується, лущиться, симптоми стають схожими на ураження збудником білої плямистості. Уражені стебла часто відмирають. Уражена тканина покривається чорними крапками - псевдотеціями гриба. На листках хвороба проявляється у вигляді великих різної форми некротичних із пурпуровим відтінком плям з пікнідами. Уражені листки опадають. На черешках і плодкових гілочках також утворюються некротичні плями, які окільцюють гілочки і викликають засихання гілок з ягодами. Подібного типу плями з'являються на бруньках, черешках і жилках листків з нижнього боку пластинки.

Економічні пороги шкодочинності або критерії чисельності, при яких рекомендується проводити хімічну боротьбу із шкідниками сільськогосподарських рослин

Назва шкідника	Культура, фаза розвитку рослини	Показники необхідності хімічних обробок (ЕПШ)
1	2	3
Багатоїдні шкідники		
Озима та інші підгризаючі совки - гусениці	Цукрові буряки від сходів до змикання листя в рядках	1-2 гусениці на кв.м. 15% пошкоджених рослин
	Озима пшениця сходи-кущіння	2-3 гусениці на кв.м.
	Кукурудза, соняшник: сходи - 3-4 справжніх листки	3-8 гусениць на кв.м.
	Капуста-садіння розсади	0.5-1 гусениця на кв.м.
	Капуста-розетка листя	10 гусениць на 1 кв.м.
	Картопля-сходи	5-8 гусениць на кв.м.
	Багаторічні бобові трави: весняне відростання	3-8 гусениць на кв.м.
Капустяна та інші листогризучі совки - гусениці	Цукрові буряки - протягом вегетації	1-2 гусениці на рослину або 5-8 гусениць на кв.м.
	Капуста рання - зав'язування головки	1-2 гусениці на рослину при 5% заселенні рослин
	Капуста пізня - зав'язування головки	5 гусениць на рослину при 5% заселенні рослин
Стебловий кукурудзяний метелик	Кукурудза - 6-8 листків	17-18% рослин із кладками яєць
	Після викидання волотей	1-2 гусениці на рослину при 6-8% заселенні
Совка С-чорне	Багаторічні трави: усі фази	3-5 гусениць на кв.м.
Лучний метелик	Цукрові буряки сходи - змикання рядків	4 гусениці на кв.м.
	Цукрові буряки: друга половина вегетації	10 гусениць на кв.м. або 10% пошкоджених рослин
	Кукурудза сходи - 5-6 листків	5-10 гусениць на кв.м.
	Кукурудза викидання волотей	15-20 гусениць на кв.м.
	Соняшник сходи - 4-6 листків	8-10 гусениць на кв.м.
	Соняшник формування кошика - цвітіння	20 гусениць на кв.м.
	Овочеві культури: 1-е покоління	8-10 гусениць на кв.м.

	2-е покоління	12-16 гусениць на кв.м.
Дротяники, несправжні дротяники й личинки пластинчатовусих жуків	Озима пшениця: перед сівбою	5-8 екз/кв.м.
	Кукурудза: перед сівбою	3-5 екз/кв.м.
	Соняшник: перед сівбою	3-5 екз/кв.м.
	Цукрові буряки: перед сівбою	4-5 екз/кв.м.
	Картопля: перед садінням	5 екз/кв.м.
Південний сірий та буряковий чорний довгоносики, піщаний мідляк	Кукурудза, соняшник, буряки: сходи	2-3 жуки на 1 кв.м.
Мишовидні гризуни	Озима пшениця, б/трави: осінь	3-5 колоній на га
	Весна - відновлення вегетації	понад 5 колоній на га
-/--/-- Ховрахи	Неорні землі - весна	15-20 жилих нір на га
	Багаторічні трави, відновлення	5-10 жилих нір на га
	Зернові - весна	5 нір на га
	Просапні - весна	3 жилих нори на га
Зернові колосові культури		
Шкідлива черепашка: імаго - личинки	Озима пшениця: весняне відростання - вихід у трубку	1.5-2 особини на кв.м.
	Озима пшениця молочно-воскова	2 особини на кв.м.
	Ячмінь: наливання зерна	8-10 особин на кв.м.
--/	Ячмінь молочно-воскова стиглість	3-5 особин на кв.м.
Злакова листокрутка	Ячмінь - молочна стиглість	сильні й цінні посіви 1-2 екз/кв.м., 3-5 екз/кв.м.
Хлібна жужелиця	Озима пшениця: сходи - кущіння, весняне відростання	1-3 особини на кв.м. 3-4 особини на кв.м.
	Пшениця, ячмінь: наливання зерна - воскова стиглість	3-5 особин на кв.м.
Злакова попелиця	Озима пшениця, ячмінь: сходи - кущіння, колосіння	100-150 екз/кв.м. 20-25 особин на колос при 5% заселенні колосся
Цикадки	Озима пшениця: сходи	150 екз/кв.м.
Хлібна п'явица: жуки личинки	Пшениця, ячмінь, овес: кущіння	10-30 екз/кв.м. 3-5 екз/кв.м. або пошкодження 15% листкової поверхні
	Ячмінь, овес: вихід у трубку - колосіння	пошкодження 8-10% листкової поверхні
Хлібні жуки	Пшениця, ячмінь: цвітіння - налив зерна	3-5 екз/кв.м.
Шведська муха: імаго личинки личинки	Пшениця, ячмінь, овес: сходи - кущіння те саме кукурудза: 2-3 листки	40-50 особин на 100 помахів сачком 6-10% заселених стебел 1-2 особини на рослину при 15-18% заселеності рослин
Гессенська муха личинки	Пшениця, ячмінь: кущіння	1-6 особин на стебло
Хлібна смугаста блішка: жуки	Зернові колосові: Сходи - кущіння	5-10% пошкоджених рослин
Пшеничний трипс: імаго личинки личинки	Озима пшениця: вихід у трубку	100 особин на колос
	початок колосіння	50 особин на на колос
	наливання зерна	40-50 особин на колос
Хлібний пильщик: імаго, личинки	Пшениця, ячмінь: вихід у трубку	4 імаго на кв.м. або 32 личинки на кв.м.
Комплекс стебло-	Зернові колосові:	

пошкоджуючих шкідників	сходи-кущіння	5-10% пошкоджених рослин
Шкідники зернобобових культур		
Горохова попелиця	Горох: початок бутонізації	20% заселених рослин або 250-300 особин на 10 помахів сачком
Гороховий трипс	Горох: бутонізація початок цвітіння	250 яєць на 10 квіток 20 личинок на 10 квіток
Гороховий зерноїд	Горох: бутонізація-початок цвітіння перед цвітінням	2-3 жуки на 10 помахів сачком 60 яєць на кв.м.
Бульбочкові довгоносики: жуки	Горох, соя: сходи - 4 листки	10-12 особин на кв.м. при пошкодженні 10% листкової поверхні
Горохова плодожерка	Горох: цвітіння-початок утворення бобів	40 метеликів на коритце за ніч; 2-7 яєць на кв.м.
Шкідники багаторічних бобових трав		
Люцерновий клоп	Люцерна: ріст стебла-початок бутонізації	15-20 клопів на 100 помахів сачком
Великий люцерновий довгоносик: жуки	Люцерна: весняне відростання	3-6 особин на кв.м. або 25% пошкоджених стебел
Бульбочкові довгоносики	Люцерна, конюшина: сходи - весняне відростання	5-8 особин на кв.м. при 10-15% пошкодженню листків
Листкові довгоносики - фітономуси	Люцерна, конюшина: літня вегетація відростання-бутонізація	20-30 особин на кв.м. 5-8 імаго на 100 помахів сачком або 3-6 особин/кв.м. при 10% пошкодженні листків
Довгоносики-тихіуси	Конюшина: бутонізація	20 жуків на 100 помахів сачком, 1 личинка на 1 головку суцвіття
Шкідники цукрових буряків		
Листкова попелиця	Протягом вегетації	початок заселення рослин і утворення колоній або при 10% заселеності рослин із чисельністю 150 особин на 10 рослин
Бурякова крихітка	Сходи 2-3 пари справжніх листків	50 особин на кв.м. 1.5-2.5 екз. на куб. дм. ґрунту
Бурякові блішки	Сходи	3-7 особин на кв.м.
Щитоноски	2-3 пари справжніх листків	0.7-1.2 особини на кв.м.
Мертвоїди-жуки	Сходи	2-3 особини на кв.м.
Звичайний та інші бурякові довгоносики	Сходи - змикання у рядках	0.2-0.3 особини на кв.м.
Бурякові мінуючі мухи	Одна пара справжніх листків Дві пари листків 3-4 пари листків	4-8 яєць на рослину 10-14 яєць на рослину 14-20 яєць або 2-5 личинок на рослину при 30% заселеності рослин
Шкідники овочевих культур		
Капустяна попелиця	Капуста: початок зав'язування головок	Заселення 5-10% рослин
Хрестоцвітні клопи	Капуста: початок зав'язування головок	2 особини на рослину
Колорадський жук	Картопля: сходи до 15-20 см бутонізація - початок цвітіння	0.5-25 зелених кущів 20 личинок на кущ при 5-8% заселенні кущів
Хрестоцвітні блішки	Капуста: садіння розсади розетка листків	3-5 особин на рослину при 5-10% заселеності рослин 10 особин на рослину
Капустяний прихованохоботник	Капуста: після садіння розсади	один жук або дві личинки на рослину при 20-30% заселенні рослин

Капустяна міль	Капуста: зав'язування головок	5 гусениць на рослину при заселенні не менше 10% рослин
Капустяний і ріпаковий білани	Капуста: зав'язування головок	8-10 гусениць при 10% заселенні рослин
Капустяна муха	Капуста: садіння розсади - розетка	6-10 яєць, 5-6 личинок на рослину при 5-10% заселених рослин
Цибулева муха	Цибуля: період росту цибулини	3-4 яйця на рослину при охопленні 10% рослин
Шкідники соняшнику		
Піщаний і кукурудзяний мідляки	Сходи - перша пара листків	1-2 жуки на кв.м.
Південний сірий довгоносик	Сходи - 4-6 листків	2 жуки на кв.м.
Попелиця та інші сисні шкідники	В період вегетації	20% заселених рослин
Шкідники ріпаку		
Хрестоцвітні блішки	Сходи	5 екз/кв.м.
Капустяна совка	Вегетація рослин	2 гусениці на кв.м.
Білани	Вегетація рослин	2 гусениці на кв.м.
Ріпаковий листоїд	Вегетація рослин	3 личинки на кв.м.
Ріпаковий пильщик	Вегетація рослин	3 личинки на кв.м.
Ріпаковий квіткоїд	Бутонізація	5-6 жуків на 1 рослину
Шкідники плодкових культур		
Плодові кліщі	Яблуня, груша, слива, вишня: до цвітіння влітку	2-3 особини/листок понад 5 особин/листок
Зелена яблунева попелиця	Яблуня: розрідження бутонів	10 колоній на 100 пагонів і суцвіть
Сіра попелиця	Яблуня	3-5% заселених суцвіть
Каліфорнійська щитівка	Яблуня: до розпускання бруньок досягання плодів	одна личинка на 200 см ² кори гілок 2-3% заселених плодів
Яблунева міль	Яблуня: до розпускання бруньок після цвітіння	4-5 щитків на дерево 0.5-1 гніздо на дерево
Листомінуючі молі	Яблуня: після цвітіння	одна міна на листок
Яблунева плодожерка	Яблуня, груша: утворення зав'язі друге покоління	2-5 яєць на 100 зав'язей або відловлювання більше 5 метеликів на одну феромонну пастку за тиждень; відловлювання більше 3 метеликів на одну феромонну пастку за тиждень або пошкодження 2% плодів на кроні дерева
Сливової плодожерка	Слива: утворення зав'язі друге покоління	5% зав'язей з кладками яєць; 2-3% пошкоджених плодів на кроні дерева або відловлювання більше 6 метеликів на одну феромонну пастку за тиждень
Листокрутки: розанова, строкато-золотиста, товстушка плодова	Яблуня: до розпускання бруньок після цвітіння	3-5 яйцекладок на дерево; 4-6% пошкоджених суцвіть і розеток листків
Золотогуз, білан жилкуватий та інші листогризучі лускокрилі	Всі плодові породи: до розпускання бруньок після цвітіння	одне гніздо на 2-3 м ³ крони (5-6 гнізд на дерево); 10-15% пошкоджених листків
Яблуневий пильщик	Яблуня: після цвітіння - обсіпання надмірної зав'язі	понад 3% пошкодженої зав'язів

**МЕТОДИКА ВИЯВЛЕННЯ ШКІДНИКІВ І ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ЩОДО
ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХИСНИХ ЗАХОДІВ У ПРИВАТНОМУ СЕКТОРІ**

Шкідливі комахи	Строки обліку	Поріг шкодочинності, біотичний індекс: співвідношення ентомофагів та фітофагів
Яблунева плодожерка	До розпускання бруньок, гусениці у коконах	10-15 гусениць на 1 м ловильного пояса заввишки 10 см
	Ріст та досягання плодів	2-5 яєць на 100 плодів або 1-3 пошкоджених плоди
	Перше покоління	Відловлювання більше 5 самців пасткою з феромоном за тиждень
Яблунева плодожерка	Друге покоління	Відловлювання 2-3 самців за тиждень
Рослиноїдні кліщі: червоний яблуневий, бурий плодовий, звичайний павутинний	До розпускання бруньок, яйця Рухливі особини	50-100 яєць на 10 см гілки або 10-15 яєць на одну плодушку 50% заселених листків або 2-7 особин на листок у першій половині літа; 1-7-9,60%, заселених листків або 8-10 особин на листок у другій половині літа; 1:5-7
Яблунева медяниця	До розпускання бруньок	10-25 яєць на 10см гілок або 5-10 яєць на одну плодушку
	Рожевий бутон	5-8 личинок на одну розетку
Казарка	Розпускання бруньок-цвітіння	7-9 личинок на дерево(струшуванні)
Букарка	Те саме	30-40 жуків на дерево (струшування)
Яблуневий квіткоїд	До початку соко руху	15-20 жуків на 1 м ловильного пояса
	Розпускання бруньок	30-40 жуків на дерево (струшування); 10-15 пошкоджених бруньок із 100 оглянутих
Зелена яблунева попелиця	До розпускання бруньок	4-8 яєць на 10 см гілок; 1:60 до 1:25
	Протягом вегетації	10-15 листків, зелених попелицею, зі 100 оглянутих
Непарний та кільчастий шовкопряд	До розпускання бруньок	0,5-1 яйцекладка на дерево, 1:10, дві яйцекладки, 1:3
	Розпускання листя	10-15 пошкоджених листків зі 100 оглянутих
Листокрутки (комплекс)	До розпускання бруньок	Одна яйцекладка на 2 м гілки
	До початку цвітіння	4-5 гусениць 2 гілок; 5-6 гусениць на 100 розеток
	Після цвітіння	4-5 гусениць на 100 пагонів; 3-6 пошкоджених плодів зі 100 оглянутих
Розанова листокрутка	До розпускання бруньок	3-5 яйцекладок на дерево
	До цвітіння	0,5-3 гусениці на 1 м гілок
	Після цвітіння	10-15 пошкоджених листків зі 100; 2-3 пошкоджених зав'язі зі 100
Яблунева міль	До цвітіння	0,5-1 щиток на 1 м гілок
	Після цвітіння	1-2 гнізда на дерево
Мінуючі молі верхньобока, глодова кружкова, міль-крихітка	Те саме	0,5-1 міна на листок
	Середина літа	1-3 міни на листок
Яблуневий пильщик	Закінчення цвітіння	2-4 пошкоджених зав'язей
Зимовий п'ядун	До розпускання бруньок	5-9 гусениць 1 м гілок або 5-10 % пошкоджених бруньок
	Перед цвітінням	7-10 гусениць на 1 м гілок або 1-3 гусениці на 100 суцвіть

проводити боронування середніми або важкими боронами. Досить ефективними на ґрунтах усіх типів є застосування гопчастих борін.

Ярі зернові культури засмічуються, переважно, однорічними двосім'ядольними бур'янами- редькою дикою, триреберником непахучим, лободою білою, щирицями, гірчаком, підмареником чіпким, гречкою, підмаренником чіпким, гречкою березковидною; злаковими-просом курячим, мишіями; багаторічними- осотом рожевим та берізкою польовою; кореневищними- пирієм повзучим.

Велике значення в боротьбі з бур'янами в посівах ярих культур мають агротехнічні заходи. Так різноглибинний обробіток дисковими та лемішними лушпильниками і високоякісна оранка сприяють знищенню до 70 % коренепаросткових і 40% однорічних бур'нів. Часто вони не забезпечують оптимальної чистоти посівів, тому виникає необхідність застосування гербіцидів.

Строки застосування гербіцидів слід диференціювати в залежності від видового складу агрофітоценозу. Якщо домінують однорічні двосім'ядольні бур'яни, посіви обробляють на початку кущіння, багаторічні коренепаросткові- у фазі повного кущення. Засмічені багаторічними злаковими та коренепаростковими бур'янами площі обробляють до сівби одним з гербіцидів на основі гліфосату-раундап, гліфоган та інші.

Біологічний метод захисту рослин

Розвиток світового землеробства характеризується зменшенням використання пестицидів і агрохімікатів, вирощування екологічно чистої с/г продукції. Практика довела, що біологічний метод-важлива складова інтегрованого захисту рослин. Створення та функціонування стабільних і продуктивних агросистем постійно потребують додаткових зусиль хліборобів, значних капіталовкладень та затрат енергії для застосування певних методів і засобів захисту рослин від шкідливих організмів, життєдіяльність, яких призводить до суттєвого зниження врожаю й погіршення його якості.

Хімічний метод захисту рослин від шкідливих організмів і тепер займає провідне місце серед заходів боротьби за збереження врожаю. Однак для багатьох розвинених країн актуальною стала проблема зменшення обсягів застосування пестицидів, принаймні до половини. Це викликано низкою негативних явищ, які виникають у разі широкого використання хімічного методу, а саме повсюди спостерігається адаптація шкідливих видів, тобто виникають стійкі до пестицидів форми в популяції шкідників і фітопатогенів, частота виникнення стійких форм шкідливих організмів випереджає створення нових препаратів, у багатьох випадках пестициди проявляють біоцидну дію на корисну біоту; виникла проблема накопичення пестицидних залишків, які здатні до міграції в різних системах. Наслідком цього є забруднення сільськогосподарської продукції та попадання пестицидних залишків в організм людини; хімічні препарати недостатньо активні проти ґрунтових патогенів, які уражують кореневу систему рослин.

Все це спонукає до пошуку високоефективних і екологічно безпечних систем захисту рослин, які були б альтернативою хімічному методу. Серед методів інтегрованої системи захисту рослин провідне місце належить біологічному захисту рослин.

В Хмельницькій області, яка знаходиться в лісостеповій зоні з родючими ґрунтами, з сприятливими кліматичними умовами впроваджуються технології комплексної біологізації захисту рослин, у тому числі технологій виробництва продукції рослинництва вищої і покращеної якості на основі заборони, або обмеження використання пестицидів. В 2024 році препарати біологічного захисту застосовувалися на площі 198,3 тис.га. в наступні роки прогнозується значне їх збільшення.

Одним із завдань яке стоїть перед фітосанітарною службою області сприяти і пропагувати впровадження у виробництво біологічних засобів захисту рослин їх перевага над іншими. Крім традиційного використання біологічного методу боротьби із використанням шкідливих організмів, які знищують окремі шкодочинні об'єкти (наприклад, трихограма) існує ряд біопрепаратів, застосування яких регламентоване Переліком пестицидів і агрохімікатів дозволених до використання в Україні.

Примінення трихограми в боротьбі з шкідниками сільськогосподарських культур.

Трихограма - це комаха, яка відкладає свої яйця в яйця багатьох шкідників, з яких потім відроджуються дорослі особини трихограми. Знищує шкідників на стадії яйця. Серед шкідників, на яких паразитує трихограма це озима, капуста, бавовняна, горохова, городня і інші совки, плодожерка, білани, стебловий кукурудзяний метелик і багато інших всього близько 200 видів.

Для боротьби з вищезгаданими шкідниками використовують буру трихограму. Трихограма розвивається в середині заражених нею яєць шкідників (9-12 днів). Доросла комаха живиться нектаром квітів і рососою. Після вильоту з зараженого яйця, комаха трихограми починає знову заражати яйця шкідників. Тривалість життя комахи 8-15 днів. За літо трихограма дає до 9 поколінь і зимує в стадії куколки.

Оптимальними умовами для розвитку і життєдіяльності бурої трихограми є температура в межах +15-30 °С і відносна вологість повітря 55-95 %.

Одна самка трихограми здатна пошкодити від 30 до 40 яєць шкідника. Норма випуску трихограми: 40-50 тис., особин на 1 га., в залежності від кількості яєць шкідника :

- до 40 яєць (приблизно 1 кладка на 1 кв.м.)- 40 тис.шт., особин на 1 га;
- до 100 яєць(приблизно 3 кладки на 1 кв.м.) 60-80 тис.шт.особин на 1 га;
- до 250 яєць (приблизно 7 кладок на 1 кв.м.)- 100-150 тис.особин на 1 га.

Ефективність використання трихограми залежить від своєчасного її внесення і колоивається в межах 70-90 %.

Способи внесення трихограми :

1. У стадії куколки : сільгоспавіацією, пристрій УРТ -1, вручну.
2. Відроджену : тільки вручну.

Для відродження трихограми беруть заражені яйця і кладуть комочки м'якоті паперу, чи прив'ялене листя рослин, на які через 1-2 години переміщуються комахи. Кількість комочків на площі до 1 га 40-50 шт.

Випуск необхідно проводити у вечірні чи ранкові години.

Інструкція безпечного застосування біологічного препарату бактероденцид.

Зерновий бактероденцид - препарат, що являє собою сипучу зернову масу, вологістю 52-56 %.

Смертельна доза для гризунів міститься в 0,3-05 г препарату. Загибель настає протягом 7-14 діб, при тому що для зараження здорового гризуна достатньо простого контакту із вже хвором, що призводить до загибелі всіх колонії шкідників.

Препарат бактероденцид є найбільш ефективним проти масових шкідливих видів польових гризунів :

- миші (домова, курганчикова, лісова, миш-малютка) ;
- полівки (звичайна або сіра, лісова руда і водяна,стадна, спепова пеструшка) ;
- сірий хом'ячок, щури,суслики.

Зерновий препарат вносять без додавання інших приманочних продуктів, так як він сам являється хорошою приманкою для гризунів. Препарат можна застосовувати протягом року, навіть зимою при температурі – 25° °С. Особливо найбільша ефективність досягається в холодну пору року, коли температура повітря не перевищує + 10 °С.

При ручному внесенні зернового препарату працівників розтавляють на відстані 5-15 м один від одного, які розкладають препарат в нори, біля них або по стежках гризунів.

Бактероденцид абсолютно безпечний для домашніх тварин та людей, не викликає подразнень та алергічних реакцій, не наносить шкоди ґрунту та рослинам.

Біопрепарати, zareєстровані в Переліку пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні.

Назва препарату (діючої речовини)	Витрати препарату г.кг.л/га.	Культура об'єкт, що обробляється	Об'єкт, проти якого обробляється
Шкідники			
Актофіт к.е	0,3-0,4 л/га.	Картопля	Колорадський жук
-/-	2,0м ²	Огірки	Павутинний кліщ троянди закритого ґрунту
-/-	2,0 л/га	Виноградники	Гронова листовійка,кліщ
Бактероденцид гель, рідина гелеподібної	1,0 л препарату на 10 кг принади	Сільськогосподарські угіддя	Мишоподібні гризуни

форми			
Біоінсектицид Скарадо-М(тип «С» тип «L», ЗП	3,0-5,0 кг/га	Яблуня	Яблунева плодожерка
-/-	2,0-3,0 кг/га	Овочеві	Листогризучі шкідники
Біопрепарат з інсектицидної дії Актоверм Формула, рідина(суспензія), р	10-15 л/га	Огірки закритого грунту	Кліщі
-/-	7-8 л/га	-/-	Баштанна попелиця
Біопрепарат інсектицидної дії інсектицидною та акарицидною дією Актоверм	0,3-0,4 л/га	Картопля	Колорадський жук
	2,0 л/га	Огірки закритого грунту	Павутинний кліщ
Біопрепарат інсектицидної дії Колорадоцид, ЗП	5 кг/га	Зернові культури(пшениця озима)	личинки клопа шкідливої черепашки
-/-	3 кг/га	Овочеві культури	Бавовникова совка
Біопрепарат «Лепідоцид»	3,0-4,0	Зернові колосові,овочеві культури	Проти гусениць 1-3 віків більш як 40 видів лускокрилих шкідників
	4,0-5,0	Кукурудза	
Гаубсин	10 л/га	Яблуня	Яблунева плодожерка,попелиці, парша,борошниста роса

Застосування трихограми в боротьбі з шкідниками

Культура. Фаза розвитку	Шкідники.	Зміст заходу,умови прийняття рішення	Вид трихограми	Норма екз/га, тис.	ЕПШ
Кукурудза, викидання волоті, формування зерна	Кукурудзяний метелик	Випуск трихограми на початку і вдруге в період масового відкладання яєць кукурудзяним метеликом	Вогнівочна, совочна форма трихограми	50-100 тис. самиць на га.	6-8% рослин з гусеницями, 1-2 гусениці на рослину
Горох Утворення бобів	Горохова плодожерка, акацієва вогнівка, листогризучі совки,лучний метелик	У період відкладання яєць шкідниками	Випуск бурої та жовтої трихограми	Спів- відношення 1 до 10	40 мете-ликів на 1 ловче коритце за ніч 25-30 яєць на м.кв.

Хвороби

Назва препарату (діючої речовини)	Витрати препарату г.кг.л/га.	Культура об'єкт, що обробляється	Об'єкт, проти якого обробляється	Спосіб, час обробок, обмеження	Максимальна кратність обробки
Бескур, РК	1,0-1,5	Суниця	Сіра гниль	Обприскування в період вегетації	3
-/-	-/-	Малина	Сіра гниль	Максимальна кратність обробки	3
Біологічний препарат фунгіцидної дії» Різодерма рідка суспензія»	2,0	Зернові, зернобобові культури	Комплекс ґрунтових збудників	Обробка насіння	1
	2,0-3,0	Зернові, зернобобові культури	Кореневі гнилі, септоріоз, бактеріальних та грибових патогенів	Обприскування в період вегетації	1
Біологічний препарат з фунгіцидною та целюлозолітичною дією Агромар	1,0-5,0	Томати відкритого та закритого ґрунту	Кореневі гнилі, біла гниль, фузаріозне в'янення, вертицильозне в'янення	Прикориневе обприскування	3
-/-	0,2-2,5	Зернові культури	_/_	Прикориневе обприскування	3
ТОРК СТ.РК	330-440 мл/т	Кукурудза	Підвищення врожайності	Обробка насіння	1
Триходерма Бленд Bio-Green Microzyme.TR.KC	0.5л/10 рослин	Овочеві культури	Підвищення врожайності рослин, до збудників	Передпосівне замочування коренів розсади	1
	50мл/т	Картопля	хвороб, що викликають кореневу та стеблову гниль	Обробка бульб	1

Карантинні шкідники, хвороби і бур'яни

Американський білий метелик - поліфаг, пошкоджує понад 300 видів плодових, декоративних, лісових та інших культур. Основними живителями шкідника є яблуня, шовковиця, черешня, слива, вишня, виноград, груша, горіх волоський та інші. Шкодить гусениця, яка повністю об'їдає листя на деревах, облітаючи гілки павутинкою. Це призводить до порушення процесів обміну у рослинах, їхнього ослаблення, зниження врожайності та захисту насаджень, а іноді загибелі.

Поширюється транспортними засобами, при перевезенні сільськогосподарської продукції та промислових вантажів. В останньому випадку шкідника часто виявляють в пакувальному матеріалі.

Шкідник виявлений в Хмельницькому, Кам'янець Подільському, Шепетівському районах на площі 10118,6 га. в 35 карантинних зони, знято карантинні обмеження на площі 7199 га. Погодні умови вегетаційного періоду сприяли помірному розвитку шкідника, який розвивався у двох поколіннях. Гусениці другого покоління завершили свій розвиток і сформували діапазуючих лялечок, тому за доброї перезимівлі шкідник розвиватиметься і шкодитиме в 2026 році.

З метою виявлення, локалізації та ліквідації вогнищ американського білого метелика застосовують наступні фітосанітарні заходи :

- систематичне обстеження і спостереження за деревними насадженнями та посівами сільськогосподарських культур, пошкоджуваними цим шкідником;
- детальний огляд імпортованих і вітчизняних вантажів, пакувального матеріалу, транспортних засобів які надходять з карантинних зон (особливо старанно треба оглядати в період льоту метеликів);
- обстеження феромонних пасток;
- при виявленні шкідника встановити межі поширення шкідника ;
- знищення шкідника проводити шляхом обрізання та спалювання гнізд з личинками перших віків, та збирання лялечок ,яких слід шукати у всіх щілинах дерев, парканів, стін, під камінням і цеглинами, які лежать навколо ураженого дерева, під відсталою корою на стовбурах дерев, в старих зім'ятих павутинних гніздах;
- хімічний метод врегулювання шкідника проводять на початку відродження гусениць та після їх виходу з павутинних гнізд дозволеними інсектицидами згідно Переліку пестицидів і агрохімікатів дозволеному в Україні.
- проведення профілактичних заходів навколо місць де виявлено шкідника;
- встановлення спостереження за вогнищами для перевірки ефективності проведених заходів;
- проводити профілактичні заходи у наступні роки.

Західний кукурудзяний жук. *Шкодають як личинки, так і жуки: личинки живляться виключно коренями кукурудзи, але за їхньої відсутності певний час можуть житися корінцями злакових трав; жуки пошкоджують волоть, стовбчики жіночих суцвіть, листя, іноді обгризають молоді качани.*

Розповсюдження західного кукурудзяного жука може відбуватись у фазі яйця з ґрунтом, у фазі імаго- транспортними засобами з різними вантажами, а також авто- та залізничними шляхами, літаками. У фазі імаго шкідник може розселятись самостійно. Жуки добре літають, швидкість їхнього активного польоту сягає 10 км/год.

Шкідник виявлений в господарстві Кам'янець-Подільському, Хмельницькому, Шепетівському районах на площі 4746,6 га. в 51 карантинних

зони. В 2025 році державні фітосанітарні інспектори провели моніторинг на уражених площах- на площах 737,53 га шкідника не виявлено.

У 2026 році ймовірно відбудуватиметься ущільнення вогнищ, чисельності жуків та прояв пошкодженості личинками рослин кукурудзи, висіяної після кукурудзи.

Фітосанітарні заходи врегулювання західного кукурудзяного жука.

- щорічне обстеження посівів кукурудзи маршрутно-візуальним методом з використанням феромонних пасток (1 пастка на 5 га);
- при виявленні західного кукурудзяного жука встановлюються межі поширення та запроваджується карантинний режим ;
- у виявлених вогнищах дотримуватись агротехніки вирощування культур, сивозміни, строків посіву, висівання сортів, стійких до пошкодження даного шкідника ;
- обробки заражених площ інсектицидами (згідно Переліка пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні) ;
- проведення профілактичних заходів у наступні роки.

Південноамериканська томатна міль - досить широкий поліфаг, ушкоджує рослини з 33 ботанічних родин. Основною рослиною - господарем є томат, також баклажани, перець, бадилля картоплі та бур'яни родини пасльонових. Гусениці шкідника можуть жити на усіх частинах рослин томатів і ушкоджувати рослини на всіх стадіях росту. Рідше уражають картоплю (тільки наземні частини). Утворюючи великі міни на листі, вигризаючи довгі ходи в стеблах, зелених і зрілих плодах, вони викликають значні втрати урожаю як в теплицях, так і у відкритому ґрунті. Пошкоджені плоди погано зберігаються, загнивають і втрачають товарну якість. Втрати урожаю можуть досягати 50-100%.

Розповсюджується з розсадою і плодами томатів у всіх фазах розвитку, також з пакувальним матеріалом, ґрунтом, інвентарем, рослинними рештками.

Шкідник виявлений в Хмельницькому районі на площі 463,0 га. в 1 карантинній зоні. У 2025 році проведений моніторинг феромонними пастками, шкідника не виявлено. У 2026 році можливе виявлення в імпортному посадковому матеріалі та плодах томатів, якщо вони надійшли з зон де є південноамериканська томатна міль.

Фітосанітарні заходи врегулювання південноамериканської томатної молі.

Імпортний посадковий матеріал і плоди томатів, повинні надходити із зон вільних від південноамериканської томатної молі; Для своєчасного виявлення варто проводити обстеження в період вегетації і зберігання плодів томатів та інших пасльонових культур; Застосовувати феромонні пастки для своєчасного виявлення шкідника.

Золотиста картопляна цистоутворююча нематода - вузькоспеціалізований вид, який паразитує на коренях картоплі у меншій степені томатів і

баклажанів, зареєстрований на коріннях трьох видів пасльону-чорного, солодко-гіркому і крилатому, а також на блекоті.

Розповсюджується картопляна нематода в основному в стадії цист, які прилипають до предметів, що стикаються із зараженим ґрунтом і переносяться на будь-які відстані. Зазвичай цисти переносяться із садивним матеріалом, перед усім бульбами картоплі, із ґрунтом, що є на бульбах, коренеплодах, цибулинах, а також сільгоспінвентарем, ногами людей та тварин, транспортними засобами, дощовими водами та вітром. Розвиток картопляної нематоди відбувається в коренях рослини-господаря. Хворі рослини утворюють не чисельні слабкі стебла, які передчасно жовтіють. Бульб утворюється мало, вони дрібні, а іноді зовсім відсутні.

Золотиста картопляна цистоутворююча нематода особливо значної шкоди завдає на присадибних ділянках і на полях із скороченою спеціалізованою сівозміною, де картопля вирощується беззмінно або повертається на попереднє місце на другий-третій рік. Втрати врожаю можуть скласти 30-80%. Крім прямих втрат, є втрати, що зумовлені заборонаю або обмеженням перевезення продукції із зон зараження, оскільки картопляна цистоутворююча нематода є об'єктом зовнішнього та внутрішнього карантину.

В області золотисту картопляну цистоутворюючу нематоду виявлено в Хмельницькому районі, на площі 4,660 га. на 32 присадибних ділянках. В 2026 році можливе часткове зменшення площ під карантинним режимом в осередках, так і виявлення нових.

З метою своєчасного виявлення та локалізації вогнищ золотистої картопляної нематоди необхідно виконувати основні фітосанітарні карантинні заходи:

1. Забороняється вивезення ураженого садивного матеріалу і ґрунту з регіонів розповсюдження захворювання.

2. Обов'язкове інспектування та фітосанітарна експертиза садивного матеріалу.

3. Для своєчасного виявлення захворювання слід проводити обстеження посадок в період вегетації.

4. Вивезення продукції за межі області проводити тільки при наявності карантинного сертифікату.

5. Впровадження карантинного режиму. Використання урожаю із зон з карантинним режимом проводиться при дотриманні фітосанітарних вимог, які дозволяють використовувати його тільки на громадське харчування в закритих установах, або для технічної переробки з дотриманням фітосанітарних вимог при перевезення. Транспортні засоби після вивантаження слід ретельно зачистити і продезінфікувати. Рослинні рештки і залишки ґрунту знезаражують наявними засобами: спалюють, пересипають хлорним вапном, закопують на глибину не менше 1м.

6. Використання гною на присадибних ділянках, в яких запроваджено карантинний режим, дозволяється тільки на зараженій ділянці.

7. Відходи (лушпиння) дозволяється використовувати тільки в перевареному вигляді.

8. Використання агротехнічних методів, які передбачають внесення добрив, знищення бур'янів.

9. У протинематодних сівозмінах вирощувати бобові, зернові, технічні культури, багаторічні трави.

10. Впровадження нематодостійких сортів картоплі, що дозволяють досягнути значного зменшення нематод у ґрунті – 85% за рік. Пропонується вирощування наступних нематодостійких сортів картоплі: Пролісок, Седнівська рання, Чернігівська рання, Молодіжна, Повінь, Водограй, Обрій, Березиння, Воля та інші.

11. Просторова ізоляція насінницьких посівів від виробничих та присадибних ділянок не менше 1 км.

Не допускати використання продовольчої картоплі на насінневі цілі.

Вірусне некротичне пожовтіння жилок буряку (ризоманія) – пожовтіння жилок буряка, переносчиком якого є гриб. Вірус розвивається в гіфах гриба. Патоген має високу життєздатність, який зберігається протягом багатьох років. Джерелом зараження може бути повітря. Більш сильно хвороба проявляється при поєднанні високої температури і перезволоження ґрунту. У відносно сухому ґрунті ризоманія виявляється значно рідше. Розвиток хвороби посилюється при нейтральній або слабо лужній реакції ґрунту. Шкодочинність ризо манії проявляється у зниженні маси коренеплодів, яка у 10-15 рази менша, ніж у здорових та зменшені цукристості.

В області ризоманія буряків виявлена в Шепетівському районі, в 1 карантинній зоні площею 0,480 га. У 2025 році під час проведення фітосанітарного моніторингу на площі 1000 га шкідливого організму не виявлено. В 2026 році планується скасувати карантинний режим на присадибній ділянці площею 0,48 га.

Основні фітосанітарні заходи при виявленні та локалізації ризоманії цукрового буряка:

1. Забороняється ввезення ураженого садивного матеріалу і ґрунту із заражених зон країн розповсюдження захворювання.

2. Карантинний догляд, лабораторна експертиза завезеного імпортованого матеріалу.

3. Для своєчасного виявлення захворювання – обстеження посадок восени та навесні.

4. Впровадження особливого карантинного режиму у вогнищах. В зоні ураження обов'язкове знищення уражених посадок радикальним методом з негайним спалюванням викопаних рослин та дезінфекцією засобів інвентарю, ґрунту.

5. Дотримання сівозміни, знищення рослинних решток та бур'янів, вирощування стійких сортів. Основний спосіб контролю захворювання – ротація, чистий пар, внесення органічних добрив, глибока оранка.

6. Хімічні обробки ґрунту, внесення фунгіцидів восени і навесні у вигляді стрічкових обприскувань, спрямованих у ґрунт до основи стебла, згідно з Переліком пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні.

Амброзія полинолиста. Однорічна рослина з густо щетинистим опушенням. Стебло 20-80 (100) см заввишки, пряме, розгалужене, трохи борознисте. Листки перистороздільні з довгастими лінійними частинами, зверху- зелені, голі, знизу-сіруваті. Кошики з тичинковими квітками яйцевидні зібрані в колосовидне суцвіття. Цвіте в червні – жовтні. Розмножується насінням. Одна рослина дає до 100 тис. насінин. Насіння зберігає схожість 4-5 років. Засмічує всі польові культури. Отруйна рослина.

В області вогнища амброзії полинолістої поширені в Кам-Подільському, Хмельницькому, Шепетівському районах. Площа поширення складає 245,58 га. в 31 карантинних зони.

Фітосанітарні заходи. Для попередження завезення амброзії полинолістої необхідно проводити ретельне інспектування об'єктів регулювання (вантажів, матеріалів, транспортних засобів). Забороняється ввезення на територію України насіння сільськогосподарських культур, яке засмічене насінням бур'яну. Для своєчасного виявлення вогнищ бур'яну проводяться обстеження земельних угідь:

- узбіч та схилів основних автомобільних і залізничних магістралей; території станцій по яких перевозиться сільськогосподарська продукція;

- пунктів ввезення, приймання, зберігання та використання засміченого насінневого матеріалу, а також прилеглих до них територій (в радіусі 3 км)

Вирішальне значення для очищення полів від амброзії полинолістої мають агротехнічні методи боротьби: правильне чергування культур у сівозміні, обробка ґрунту, догляд за посівами, спрямований на зниження запасів насіння бур'яну в ґрунті й запобігання повторного засмічення як ґрунту так і врожаю сільськогосподарських культур.

Неповірус кільцевої плямистості тютюну. Являється фітопатогенним вірусом, який передається від рослини до рослини з допомогою нематод, соку та насіння. Вірус має широкий спектр господарів, в яких входять польові сільськогосподарські культури, декоративні рослини, бур'яни. Проявляється вірус хлоротичними кільцевими п'ятнами на листях.

Хвороба виявлена під час обстежень рослин сої в Кам'янець-Подільському, Хмельницькому районах площею 105,89 га. в 1 карантинних зонах. У 2025 році при проведенні моніторингу на площі 10253 га – регульованого шкідливого організму не виявлено, карантинні обмеження знято.

Фітосанітарні заходи. Використання для посіву здорового насіння, щоб уникнути накопичення вірусної інфекції в посівному матеріалі. Знищення бур'янів на прилеглих до посівів ділянок протягом усього періоду вегетації культури. Хімічна боротьба із шкідниками-переносниками вірусної інфекції.

ДЕРЖАВНІ САНІТАРНІ ПРАВИЛА

«Транспортування, зберігання та застосування пестицидів у народному господарстві» ДСанПІН 8.8.1.2.001-98

(витяг)

1.7. Щорічно до початку робіт із пестицидами плани їх використання різними підприємствами, установами, складені з урахуванням прогнозу

видового складу і поширеністю шкідливих комах, хвороб сільськогосподарських рослин, тварин і птиць, бур'янів, повинні бути погоджені санітарно-епідеміологічною службою.

1.15. Адміністрація підприємства, установи, організації, господарства, зобов'язані надавати в розпорядження працюючих з пестицидами засоби механізації, спеціальний одяг і спецвзуття, засоби захисту рук, органів дихання, зору, проводити навчання правилам техніки безпеки відповідно до вимог ГОСТ 12.0.004-90.

Тривалість роботи з пестицидами першого і другого класів небезпеки не повинна перевищувати 4 години, з іншими – 6 годин на добу (з доробкою іншої частини робочого дня на операціях, не пов'язаних із застосуванням пестицидів). До роботи з пестицидами не допускаються особи, які не досягли 18-річного віку, вагітні і жінки, що годують груддю. Діти шкільного та дошкільного віку не допускаються до роботи з пестицидами і на оброблених ними площах.

6.1.2. Обробка рослин та інших об'єктів повинна здійснюватись суворо із показаннями з обов'язковим врахуванням економічної межі шкідливості, ступенів розвитку хвороб рослин і бур'янів, а також прогнозу погоди.

6.1.5. Всі роботи з пестицидами слід проводити в ранні ранкові (до 10) і вечірні години при мінімальних висхідних повітряних потоках. Як виняток допускається проведення обробок у денні години у похмурі і прохолодні дні з температурою навколишнього повітря нижче +10 °С.

6.1.7. Завчасно, але не менше чим за дві доби до початку проведення кожної хімічної обробки, адміністрація господарств сповіщає населення, власників суміжних сільськогосподарських угідь та об'єктів про місце, строки і методи застосування пестицидів. У період проведення робіт у радіусі 200 м від меж ділянок, що обробляються, повинні бути встановлені попереджувальні написи.

6.1.9. Забороняється залишати пестициди та отруєні принади без охорони в місцях застосування, на польових станах, індивідуальних господарствах та інших місцях.

У період проведення робіт тимчасове збереження пестицидів дозволяється на спеціально виділених ділянках, при наявності надійного укриття та охорони.

6.1.17. Після закінчення робіт невикористані пестициди повинні бути повернені на склад або передані по акту для застосування в інші господарства (бригади).

ДЕРЖАВНІ САНІТАРНІ ПРАВИЛА
авіаційного застосування пестицидів і агрохімікатів у народному
господарстві України, ДСП 382-96
(витяг)

2.10. При проведенні авіаційно-хімічних робіт можуть застосовуватись тільки: пестициди і агрохімікати, що пройшли державну реєстрацію і дозволені для застосування у народному господарстві України авіацією.

5.1. Авіаційне застосування пестицидів можна проводити тільки після фітосанітарного та екологічного обґрунтування необхідності його проведення і погодження не менше ніж за одну добу перед початком робіт з територіальними установами санітарно-епідеміологічної служби та Мінекобезпеки.

5.2. Замовник авіаційно-хімічних робіт, за три доби до початку авіаційних обробок, повинен здійснити такі запобіжні заходи:

а) поінформувати населення даної місцевості через засоби масової інформації (радіо, пресу, телебаченню) про:

- місце, строки, термін проведення обробок пестицидами і агрохімікатами;
- місце, строки, термін проведення обробок пестицидами і агрохімікатами;
- про необхідність вивезення пасік до іншого місця медозбору на відстань понад 5 км від місць проведення авіаційних обробок сільськогосподарських культур пестицидами, на період до 5 діб;

б) встановити спеціальні попереджувальні знаки безпеки з вказівкою кінцевого строку очікування на відстані 300 м від оброблюваних ділянок, а також на дорогах, що приходять через ці ділянки та на дорогах, які ведуть до сільгоспаеродрому або вертодрому.

5.3. Після проведення всіх заходів безпеки, пов'язаних із авіаційним застосуванням засобів захисту рослин, замовник повинен повідомити про це органи та установи державної санітарно-епідеміологічної служби та Мінекобезпеки.

5.16. Авіаційно-хімічні роботи в сільському господарстві по застосуванню пестицидів повинні виконуватись на робочій висоті до 3 м над об'єктом обробки і проводитись в ранкові і вечірні години дня, при відсутності повітряних потоків, швидкості вітру, що не перевищує 3 м/с (дрібнокрапельне обприскування) і 4 м./сек. (крупнокрапельне обприскування) та температурі повітря, що не перевищує +22⁰ С.

6.32. Авіаційні обробки повинні проводитись тільки при наявності в місцях обробок сигнальників, які зобов'язані прийти на ділянки обробок за 10 хв. До прильоту повітряного судна, одягнені в засоби індивідуального захисту.

5.26. Забороняється проводити авіаційні обробки пестицидами усіх груп токсичності, з метою боротьби зі шкідниками і хворобами сільськогосподарських культур, лісів та інших угідь, що розташовані ближче:

а) 5 км від місць постійного перебування медоносних пасік;

б) 2 км від рибогосподарських водоймищ, відкритих джерел водопостачання, місць випасу свійських тварин, об'єктів природно-заповідного фонду (заповідників, національних парків, ботанічних та зоологічних заказників тощо);

в) 1 км від населених пунктів, тваринницьких і птахоферм, посівів сільськогосподарських культур, що використовуються у їжу без термічної обробки (цибуля на пір'я, селера, кріп, огірки, помідори, полуниці, малина та

ін.), а також садів і виноградників та місць проведення сільськогосподарських робіт.

ОХОРОНА ПРАЦІ ПІД ЧАС РОБОТИ З ПЕСТИЦИДАМИ

Пестициди – препарати, які використовують проти шкідників, збудників хвороб рослин, бур'янів і шкідливих організмів, що спричиняють псування сільськогосподарської продукції, матеріалів, виробів, а також проти паразитів і переносників небезпечних хвороб людини й тварин.

Отже, пестициди – це біологічно активні речовини, здатні викликати порушення життєдіяльності теплокровних тварин, людини та сільськогосподарських рослин. Окрім того, часто-густо пестициди потрапляють на нецільові об'єкти: навколишнє середовище – ґрунт, повітря, водні басейни; знищують корисну фауну – ентомофагів та акарифагів, бджіл, комах запилювачів, переносяться на суміжні посіви та ценози, які не обробляють.

У нинішніх умовах господарювання, коли вирощування картоплі, більшості овочевих і плодових культур зосереджено в приватному секторі (фермерські господарства, присадибні та дачні ділянки), де пестициди застосовують люди, які не завжди обізнані з технікою безпеки під час роботи з пестицидами, конче потрібним і постійне надання консультацій щодо охорони праці та охорони довкілля від забруднення.

Найпоширенішими пестицидами є хімічні сполуки. Пестициди кваліфікують за призначенням, способом проникнення та характером дії на шкідливі організми, хімічною будовою та складом.

Пестициди поділяють за цільовим призначенням, хімічним походженням, характером дії на шкідливі організми чи рослини.

Інсектициди та акарициди, залежно від способу їх надходження в тіло комах умовно поділяють на: **шлункові**, що попадають у шлунково-кишковий тракт з їжею, контактні – діють у разі контакту з будь-якою частиною тіла комах, кліщів, **системні** – проникають у рослину і разом із соком у шлунок комах і кліщів, **фуміганти** – проникають в організм через дихальні шляхи. Деякі препарати на основі мінеральних масел закупорюють дихальні шляхи. Більшість препаратів діють на імаго та личинок, а деякі з них знищують яйця комах і кліщів. Розрізняють препарати вибіркової (ощадливої) і невибіркової (суцільної) дії.

Класифікація пестицидів за ступенем дії на організм теплокровних

КЛАС	Під час потрапляння в шлунок		У разі нанесення на шкіру	
	ступінь небезпеки	ЛД ₅₀ мг/кг	ступінь небезпеки	ЛД ₅₀ мг/кг
I	Надзвичайно небезпечні	<15	Різко виражена	<300
II	Високотоксичні	15-150	Виражена	300-100
III	Помірнотоксичні	151-5000	Слабовиражена	>1000
IV	Низько токсичні	>	-	-

За способом застосування інсектициди поділяють на групи: для обробки насіння – протруйники, для внесення в ґрунт – ґрунтові, та для обробки вегетуючих рослин.

Фунгіциди за характером дії на збудника захворювання поділяють на два типи: **захисні (профілактичні)**, що запобігають зараженню рослин, але не спроможнівиліковувати уражені рослини, **й лікувальні (терапевтичні)**, що знищують збудників хвороб, які проникли в рослинні тканини. Захисні та лікувальні фунгіциди бувають контактної і системної дії.

Контактні фунгіциди не проникають у рослини, а залишаються на їх поверхні й діють на збудників хвороб за безпосереднього контакту. **Системні фунгіциди** проникають у рослини та переміщуються в них, запобігаючи ураженню частин, на які були нанесені, їх застосовують як перед початком захворювання, так і з появою перших його ознак.

Залежно від способів застосування, фунгіциди поділяють на групи: для обробки вегетуючих рослин; для обробки рослин у період спокою; для обробки насіння (протруйники), для внесення в ґрунт (ґрунтові фунгіциди).

Гербіциди за характером дії на рослини умовно поділяють на дві основні групи: **вибіркові** – безпечні для певних сільськогосподарських культур, **суцільної дії** – знищують усю рослинність. А також на **контактні й системні**.

За хімічною природою пестициди поділяються на два класи: **неорганічні та органічні**, окрім того, фунгіциди містять антибіотики. Переважна більшість засобів захисту рослин – органічні речовини.

Гігієнічна класифікація. Гігієнічна класифікація ґрунтується на ступені безпечності пестицидів для теплокровних тварин та людини і складається з таких основних показників: токсичності під час потрапляння через шкіру; рівня легкості, (випаровуваність речовин і надходження в атмосферу); нагромадження в організмі (аккумуляція); стійкості у різних середовищах, у тому числі й у довкіллі.

За ступенем токсичності для тварин і людей пестициди поділяють на класи. У сучасних характеристиках пестицидів переважно подається клас безпечності (I-IV).

Отже, вибираючи той чи інший препарат, користувач має, крім ціни на апарат та дії на шкідливі організми, враховувати ступінь токсичності для теплокровних.

За рівнем легкості речовини можуть бути дуже небезпечними – концентрація, що насичує повітря, більша чи дорівнює токсичній; небезпечними - більше порогової; малонебезпечними – не проявляють порогової дії.

За нагромадженням в організмі розрізняють 4 групи речовин: надкумулятивні коефіцієнт кумуляції (Кк) (співвідношення сумарної дози за багаторазового введення, що спричиняє загибель 50% тварин, до дози, що спричиняє в 50% випадків загибель тварин за одноразового введення) менше 1, виражена кумуляція – Кк 1-3; до нетоксичних – Кк 3-5; слабковиражена – Кк – понад 5.

За ступенем стійкості пестициди поділяють на дуже: стійкі – період розпаду у токсичних речовин понад 2 роки; стійкі – від 0,5 до 2 років; помірно стійкі – від 1 до 6 місяців; малостійкі – у межах місяця.

Препаративні форми. Сучасні препаративні форми є доволі складною, добре збалансованою за багатьма показниками системою, що забезпечує простоту застосування та безпеку для довкілля й людини.

1. Вимоги до організації робіт із пестицидами

1.1. Правильна організація робіт – одна з основних умов запобігання шкідливому впливу пестицидів на організм людини.

1.2. З пестицидами у великих колективних господарствах працюють на пунктах хімізації постійні бригади, які пройшли медогляд, навчені та проінструктовані з техніки безпеки, й оволодівають способами надання першої допомоги. Керівниками таких бригад (груп) призначають людей, які мають досвід роботи з пестицидами чи пройшли курс спеціальної підготовки.

1.3. Не допускаються до роботи особи, молодші 18-річного віку, вагітні жінки та матері-годувальниці, особи після хірургічних операцій (упродовж року) та ті, що мають медичні протипоказання. Категорично забороняється допускати до роботи осіб у нетверезому стані.

1.4. Тривалість робочого дня під час роботи з надзвичайно небезпечними препаратами має не перевищувати 4 години (з доопрацюванням упродовж годин у нешкідливих умовах), з іншими пестицидами – 6 годин.

1.5. На період роботи з пестицидами робітників слід забезпечити засобами індивідуального захисту, безкоштовним спецхарчуванням відповідно до медичних вказівок, організувати душ і прання одягу.

1.6. Слід стежити за дотриманням правил техніки безпеки, виробничої та особистої гігієни.

1.7. Для харчування і відпочинку відводять спеціально обладнане місце, не менше як за 200 м з навітряного боку від робочого поля, де мають бути бачок з питною водою, рукомийник, мило, рушник, аптечка першої допомоги.

1.8. Перед початком хімічної обробки посівів повідомляють місцеве населення про місце і строки роботи; на відстані не менше 300 м від меж поля, що оброблятимуть, виставлять єдині застережні знаки; власників бджолосімей попереджають про потребу вжити заходів щодо їх охорони. Знаки знімають по закінченні встановленого терміну. Санітарно-захисна зона за наземної обробки має бути не меншою за 500 м, а за авіаційної – 1000 м.

1.9. Керівник робіт зобов'язаний стежити за станом і самопочуттям працюючих. За першої ж скарги працюючого слід відсторонити від роботи, надати першу допомогу та кваліфіковану медичну.

2. Заходи безпеки під час приготування робочих рідин пестицидів

2.1. Приготування робочих рідин – найбільш трудомісткий і небезпечний процес, оскільки при цьому в повітрі робочої зони підвищується концентрація пестицидів, яка перевищує допустиму в 15-20 разів і більше, а за часткової механізації – в 6-7 разів.

2.2. Робочі рідини слід готувати на пунктах хімізації або на спеціально виділених майданчиках із твердим покриттям, яке легко вимити. Майданчик обладнують на відстані не менше 200 м від житлових і тваринницьких приміщень і джерел водопостачання. На ньому розміщують тару з препаратами, місткість з водою і гашеним вапном, ваги, гири, відтаровані відра тощо.

2.3. Робочі рідини з високотоксичних препаратів дозволяється готувати лише за допомогою механізованих агрегатів типу АПЖ-12 тощо, що обладнані гідромішалками та забезпечують утворення однорідної гомогенізованої робочої рідини, що поліпшує роботу обприскувача.

2.4. Місткість, з якої препарат подається в змішувач після наповнення, слід щільно закрити спеціальною кришкою з отвором для всмоктувального шланга.

2.5. Перед заповненням змішувача потрібно перевірити в ньому фільтри.

2.6. Усі працюючі на майданчиках для приготування робочих рідин пестицидів мають обов'язково користуватися засобами індивідуального захисту. Готуючи рідини, слід дотримуватися правил особистої безпеки: під час заповнення місткостей стояти з навітряного боку; стежити, щоб краплі та пил не потрапляли на одяг і відкриті частини тіла; якщо рідина випадково попала на тіло, її потрібно негайно видалити ватним тампоном, а потім змити водою з милом.

2.7. Закінчивши роботу, залишки невикористаних препаратів слід здати на склад, майданчик обробити кашкою хлорного вапна (1 кг/4л води), земляний майданчик після обробки вапном перекопати. Категорично забороняється залишати пестициди й приготовлені робочі рідини без охорони.

3. Безпека під час заправки обприскувачів пестицидами і їх внесення

3.1. Доставку пестицидів на поле і заправку ними обприскувачів здійснюють з допомогою спеціальних засобів. Перед початком роботи треба перевірити герметичність в обприскувачі всіх вузлів і з'єднань. Заправка має бути механізована. Заповнення місткостей контролюють за рівноміром. Забороняється відкривати люк і перевіряти наповнення бака візуально.

3.2. Перед обприскуванням потрібно періодично визначати фактичну норму витрати робочої рідини для кожного обприскувача окремо. Категорично забороняється підвищувати норму витрати пестицидів.

3.3. Під час внесення пестицидів в повітрі робочої зони тракториста утворюються високі концентрації шкідливих речовин, а тому кабіна трактора має бути герметично зачинена і забезпечена кондиціонером.

3.4. Обприскування угідь не можна проводити за швидкості вітру понад 3 м/с. Слід суворо дотримуватись регламентів згідно з «Переліком пестицидів дозволених до використання в Україні».

3.5. У спеку всі роботи з пестицидами належить проводити вранці, а за похмурої погоди – впродовж усього робочого дня.

4. Заходи безпеки під час виходу людей на поля, оброблені пестицидами

4.1. Вихід людей на оброблені поля, ділянки дозволяється тільки по закінченні карантинного терміну. Оскільки для більшості сучасних препаратів встановлені терміни проведення механізованих робіт через 3 доби після обробки, а ручних – 7.

4.2. У разі випадання дощів напередодні, рясної роси та за підвищення температури понад 20⁰С вихід людей на поля для прополювання та робіт, що не пов'язані з розпушуванням ґрунту, дозволяється в другій половині дня, після 15-ї години.

4.3. За добу перед проведенням ручних робіт з догляду за посівами просапних культур слід проводити попереднє розпушування міжрядь, щоб прискорити випаровування хімічних сполук.

4.4. Під час проведення ручних робіт на площах, оброблених пестицидами, працюючі мають стояти обличчям до вітру. За бокового вітру слід розвертатися так, щоб його напрямок був у бік ділянки, на якій уже проведено ручні роботи.

4.5. Не допускається проведення ручних робіт на слабко провітрюваних ділянках (улоговини поблизу лісосмуг тощо) у безвітряну погоду.

4.6. Не можна проводити ручні роботи на ділянках, що межують із площами, на яких обробляють рослини пестицидами. Зона санітарного розриву за наземного застосування пестицидів має становити не менше 300 м з урахуванням напрямку вітру, за авіаційного – не менше 1000 м.

5. Засоби індивідуального захисту під час роботи з пестицидами

5.1. Працюючі мають бути забезпечені засобами індивідуального захисту та аптечкою першої долікарняної допомоги за рахунок господарства чи підприємства, а в приватному секторі – за власні кошти.

5.2. Керівництво господарства чи підприємства має забезпечувати збереження, прання, чищення, знезараження і ремонт спецодягу, взуття та інших засобів індивідуального захисту.

5.3. Застосування індивідуального захисту має відповідати виду робіт.

5.4. Знімати засоби індивідуального захисту треба у такій послідовності: не знімаючи, спочатку очистити засоби захисту рук, гумові рукавички, промити їх у вапняному молоці, потім у чистій воді та ретельно обтрусити, після чого зняти окуляри та респіратор, чоботи й комбінезон, знову очистити засоби захисту рук і зняти їх.

5.5. Зберігати засоби індивідуального захисту потрібно в індивідуальних шафах у приміщенні, ізольованому від хімікатів, продуктів, кормів.

6. Перша лікарська допомога

6.1. За будь-якої роботи з пестицидами на місці роботи слід мати аптечку першої долікарської допомоги.

6.2. За перших ознак отруєння – запаморочення, нудота, головний біль – потерпілому слід негайно надати першу допомогу, не очікуючи медичного працівника. Насамперед, слід вивести потерпілого на свіже повітря, потім зняти з нього спецодяг, захистивши свої руки гумовими рукавичками.

6.3. Якщо препарат попав в організм через шлунково-кишковий тракт, потерпілого треба напоїти водою, краще теплою, або слабо-рожевим розчином марганцевокислого калію, розчином гірчиці (1 чи 0,5 чайної ложки на склянку води) і штучно викликати блювоту; якщо у нього запаморочення, викликати блювоту не можна. Після блювоти слід випити 0,5 склянки води з 2-3 столовими ложками активованого вугілля чи 2-3 яєчних білки на 1 л води, суспензію крохмалю з водою, потім, після видалення отруйної речовини із шлунку, сольовий проносний засіб (20 г гіркої солі на півсклянки води). У разі потрапляння в шлунок рідкого аміаку потрібно провести промивання 1-2% розчином оцтової кислоти.

6.4. Якщо отруєння хімікатами сталося через дихальні шляхи (кашель, задуха, синюшність), треба зробити теплі інгаляції 2% розчином питної соди (за отруєння аміаком – 1-2% розчином оцтової чи лимонної кислоти). В разі сильного кашлю і спазмів у горлі слід прийняти 1 пігулку від кашлю, що містить кадеїн фосфату, шию обв'язати чимось теплим. Якщо сталося порушення або зупинилося дихання, треба зробити штучне дихання, у разі задухи забезпечити вдихання кисню з кисневої подушки, допоки не зменшаться посиніння і задуха.

6.5. У разі потрапляння препаратів в очі їх слід ретельно промити водою, чи 2% розчином питної соди, або борної кислоти, за ураження очей аміаком – 0,5% розчином квасців, за різкого болю закапати 1-2 краплі 30% розчину альбуциду.

6.6. Якщо пестицид потрапив на шкіру, його слід негайно змити водою або, не розмазуючи, зняти ватою, марлею, а потім обмити водою з милом. За ураження шкіри аміаком – обмити обпечені ділянки водою, накласти примочки із 5% розчину оцтової або лимонної кислоти.

6.7. У разі запаморочення потерпілому слід дати понюхати вату, змочену нашатирним спиртом, можна розтирати шкіру в ділянці скронь, у разі зупинки дихання – зробити штучне. За хриплого дихання штучне робити не можна. За послаблення серцевої діяльності треба зробити масаж серця через грудну клітку. Якщо з'являються судоми, хворого потрібно вивести на чисте повітря.

Відповідно до прийнятої класифікації, пестициди за ступенем дії на організм теплокровних у разі попадання в шлунок і шкіру поділять на класи.

Під час вибору того чи іншого препарату слід враховувати й ступінь його токсичності.

(Пропозиція, 11/2004, с. 55-60) С. Трибель, д-р с-г наук, професор О. Гаманова, інститут захисту рослин УААН(Пропозиція, 11/2004, с. 55-60)

Порядок одержання посвідчення на право роботи, пов'язаної з транспортуванням, зберіганням, застосуванням та торгівлею пестицидами

Відповідно до статті 11 Закону України «Про пестициди і агрохімікати» особи, діяльність яких пов'язана з організацією робіт із зберігання та/або застосування пестицидів або з проведенням робіт із транспортування, зберігання, застосування, торгівлею пестицидами, повинні мати посвідчення про право роботи з пестицидами.

28 червня 2023 року набула чинності постанова Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 року № 458 зі змінами від 4 червня 2024 року № 640 «Про внесення змін до порядку одержання посвідчення про право роботи з пестицидами. Цей порядок визначає умови одержання посвідчення про право роботи з пестицидами особами, діяльність яких пов'язана з організацією робіт із зберігання та/або застосування пестицидів або з проведенням робіт з їх транспортування, зберігання, застосування, а також з торгівлею пестицидами» (далі -Порядок).

Зазначеним Порядком врегульовано та модернізовано процедуру одержання посвідчення про право роботи з пестицидами особами, діяльність яких пов'язана з організацією робіт із зберігання та/або застосування пестицидів або з проведенням робіт з їх транспортування, зберігання, застосування, а також з торгівлею пестицидами (далі – Особам).

Дія Порядку не поширюється на фізичних осіб, які застосовують пестициди для власних потреб, не пов'язаних з провадженням господарської діяльності, за умови, що такі пестициди дозволені для роздрібного продажу населенню у дрібнофасованому вигляді.

Процес одержання посвідчення про право роботи з пестицидами включає такі етапи:

- проходження навчання з питань безпечного поводження з пестицидами, тестування;

- отримання свідоцтва про проходження навчання з питань безпечного поводження з пестицидами;

- посвідчення про право роботи з пестицидами.

Посвідчення видається на безоплатній основі Головним управлінням Держпродспоживслужби в Хмельницькій області (далі – Головне управління) особам за умови досягнення ними 18 років та наявності чинного [свідоцтва про проходження навчання](#).

Навчання з питань безпечного поводження з пестицидами та тестування за його результатами проводяться Головним управлінням відповідно до затвердженої програми навчання осіб.

Зазначене навчання проводиться в очній або дистанційній формі **на платній основі**, що визначено нормами діючого законодавства. Так, на теперішній час розмір плати за навчання з питань безпечного поводження з пестицидами за 1 людину складає 497,24 грн.

Для **проходження навчання** з питань безпечного поводження з пестицидами особи подають у паперовій або електронній формі засобами інформаційних, електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем до **Головного управління:**

заяву про проходження навчання з питань безпечного поводження з пестицидами;

документ, що підтверджує внесення плати за проходження навчання з питань безпечного поводження з пестицидами.

Після завершення навчання з питань безпечного поводження з пестицидами особа проходить перевірку знань в Головному управлінні шляхом письмового тестування (здійснюється відеофіксація його проведення). За умов успішного проходження тестування (не менше 70 відсотків правильних відповідей) видається **свідоцтво про навчання**. Строк дії свідоцтва про навчання становить два роки з дати його видачі.

Для **одержання посвідчення** особи або їх уповноважені представники подають Головному управлінню або через центри надання адміністративних послуг у паперовій або в електронній формі **заяву про видачу посвідчення про право роботи з пестицидами**.

Посвідчення дійсне протягом двох років з дня його видачі та може бути видане протягом строку дії свідоцтва про навчання.

Детальну інформацію можна отримати звернувшись до відділу захисту рослин, Управління фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Хмельницькій області за телефонами: +(382)67-15-25.

НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНІ ПОМИЛКИ ТИХ, ХТО ПРАЦЮЄ З ПЕСТИЦИДАМИ

◇ Планують застосування пестицидів без перевірки відповідності до офіційного «Переліку пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні» або «Доповнень до Переліку ...».

◇ Використовують аналоги пестицидів (за діючою речовиною), що не відповідають дозволеним для використання препаратам, відповідно Переліку.

◇ Нераціонально планують об'єми закупівель препаратів, термін застосування яких закінчується.

◇ Купують неякісні та підроблені пестициди у приватних осіб, що не мають ліцензії для торгівлі та сертифікатів якості пестицидів.

◇ Неуважно вивчають етикетку перед роботою з пестицидами.

◇ Не дотримуються норм внесення пестицидів, які вказані на етикетці.

◇ Вносять пестициди несправною, не відрегульованою апаратурою.

◇ Вносять препарати без рекомендованих прилипачів.

◇ Вносять пестициди, не дотримуючись погодних умов.

◇ Зволікають з терміном заробки в ґрунт легких препаратів.

◇ Проводять механічний обробіток ґрунту, не дочекавшись закінчення терміну дії гербіцидів.

◇ Недотримуються концентрації робочого розчину і витрати його на одиницю площі.

- ◇ Використовують пестициди з однією діючою речовиною по декілька разів на одній культурі, на одному й тому ж полі.
- ◇ Використовують пестициди без врахування економічного порогу шкідливості.
- ◇ Вносять інсектициди, не враховуючи найбільш вразливої фази розвитку шкідника.
- ◇ Вносять гербіциди в фазу трубкування зернових, страхові гербіциди на посіви цукрових буряків – по перерослих бур'янах.
- ◇ Вносять гербіциди, не враховуючи спектру бур'янів.
- ◇ Не дотримуються строків виходу людей на оброблені площі.
- ◇ Не дотримуються строків останньої обробки посівів перед збиранням врожаю.
- ◇ Працюють без засобів індивідуального захисту.
- ◇ Не знімають спецодягу після роботи з пестицидами.
- ◇ Зберігають і перуть спецодяг разом із іншим одягом.

**Щоб запобігти цим та іншим помилкам,
звертайтеся до спеціалістів управління фітосанітарної безпеки
Головного управління Держпродспоживслужби в Хмельницькій області**

ОБСЯГИ
виконаних і передбачуваних робіт із захисту рослин
у господарствах Хмельницької області, тис. га

№ з/п	Шкідливий об'єкт, культура	Площа посіву	2025 рік				Передбачено в 2026 році	
			Рекомендовано за прогнозом		Оброблено		всього	в т.ч. біометод
			всього	в т.ч. біометод	всього	в т.ч. біометод		
1	Мишоподібні гризуни	300	70	5	81.1	13,6	60	5
2	Ховрахи	-						
3	Лучний метелик	-						
4	Озима та інші підгризаючі совки	70			10			
5	Листогризучі совки	25			30			
6	Стебловий метелик	185,6	70	30	75	42	70	30
7	Ґрунтові шкідники	70			40			
8	Саранові	-						
9	Зернові культури, всього	300	700		657,1		700	
	з них: шкідники		300		290,1		300	
	в т.ч. клоп черепашка		0.5		2			
	хвороби		400		367		400	
10	Горох	2,8	5		6,2		5	
11	Соя	276,1	180	120	215,5	135	180	130
12	Цукрові буряки, всього	38,5	40		48.6		30	
	з них: шкідники				21.6			
	хвороби				27			
16	Соняшник, всього	121,6	170		177.6		100	
	з них: десикація				37,3			
17	Льон, всього	--			-		-	-
	з них: шкідники							
	хвороби							
18	Ріпак	99,1	280		228,4		230	
19	Картопля, всього	62,1	60		55		60	
	з них: шкідники				34			
	хвороби				21			
20	Овочеві та баштанні культури, всього	11,1	10		10,4		10	
	з них: шкідники				5,6			
	хвороби				4,8			
21	Плодові насадження, всього	14	35		23.2		25	
	з них: шкідники				11.44			
	хвороби				11.74			
22	Виноградна лоза, всього	0.2	0.4		1.0		0.4	
	з них: шкідники				0.4			
	хвороби				0.6			
23	Багаторічні трави							
24	Боротьба з бур'янами	800	1300		1274.2		1280	
25	Інші (насітники, лісосмуги, тощо)							
	Разом	2376,1	2920,4	155	2933.3	190,6	2755,4	165

**Фото основних шкідливих організмів
сіськогосподарських культур в агроценозах
Хмельницької області**

Основні шкідники зернових культур

Дротяник

Хлібна жужелиця

Гусениця озимої совки

Шведська муха

Трипси

Гостроголовий клоп

Злакова попелиця

Хлібний жук

Личинка злакової п'явиці

Основні хвороби зернових культур

Борошниста роса листя

Фузаріоз колоса

Септоріоз листя

Гельмінтоспоріоз листя

Бура листова іржа листя

Сітчаста плямистість листя

Звичайна коренева гниль

Летюча сажка пшениці

Пухирчаста сажка кукурудзи

Основні шкідники бобових культур

Горохова зернівка

Горохова плоджерка

Горохова попелиця

Бульбочковий довгоносик

Соевий листоїд

Акацієва вогнівка

Чортополохівка

Павутинний кліщ на сої

Лучний метелик

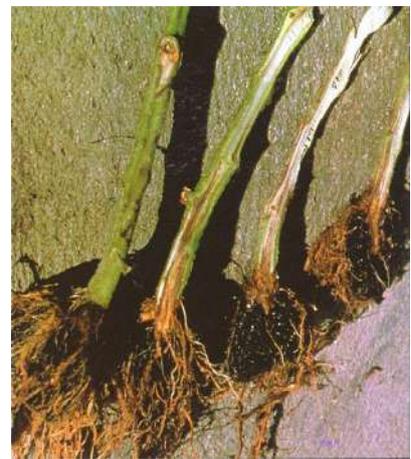
Основні хвороби бобових культур

Аскохітоз гороху

Пероноспороз гороху

Коренева гниль гороху

Борошниста роса гороху

Септоріоз сої

Церкоспороз сої

Антракноз квасолі

Біла гниль квасолі

Бактеріальний опік сої

Основні шкідники технічних культур

Бурякова блішка

Сірий буряковий довгоносик

Бурякова щитоноска

Бурякова листова попелиця

Ріпаківий квіткоїд

Ріпаківий прихованохоботник

Ріпаківий пильщик

Капустяна стручкова галиця (комарик) Геліхризова попелиця

Основні хвороби технічних

Церкоспороз цукрового буряка

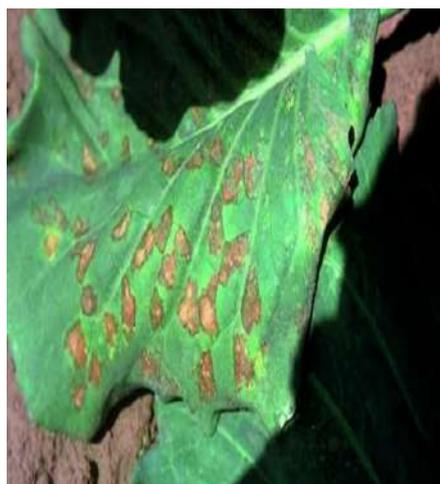
Пероноспороз цукрового буряка

Парша коренів цукрового

Коренева гниль цукрового буряка

Пероноспороз ріпаку

Альтернاریоз

Фомоз соняшника

Бактеріальна гниль соняшника

Рамуляріоз листя цукрового буряка

Основні шкідники овочевих культур

Хрестоцвітна блішка

Капустяна попелиця

Капустяна муха

Білокрилка

Капустяна совка

Цибулева муха

Морквяна муха

Білан капустяний

Колорадський жук

Основні хвороби овочевих культур

Фітофтороз картоплі

Фітофтороз томатів

Пероноспороз цибулі

Пероноспороз огірків

Бактеріоз огірків

Судинний бактеріоз капусти

Слизистий бактеріоз капусти

Церкоспороз столового буряка

Антракноз огірків

Основні шкідники саду

Сірий брунькоїд

Яблуневий квіткоїд

Яблунева плодожерка

Яблунева міль

Розанова листокрутка

Яблуневий пильщик

Яблунева медяниця (листоблішка)

Яблунева попелиця

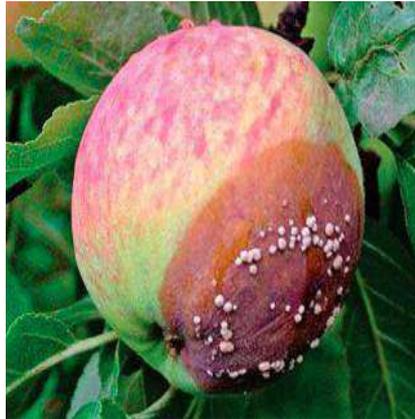

Плодовий кліщ

Основні хвороби саду

Парша яблуні

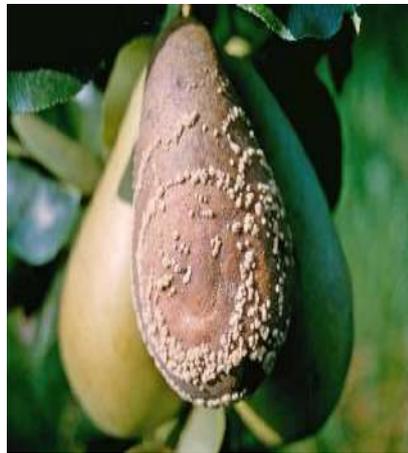
Моніліоз яблуні (плодова гниль)

Клястероспоріоз кісточкових

Іржа груші

Плодова гниль груші

Моніліоз абрикоси

Біла плямистість суниць

Парша сливи

Парша абрикоса

Карантинні шкідники, хвороби і бур'яни

Західний кукурудзяний жук

Американський білий метелик

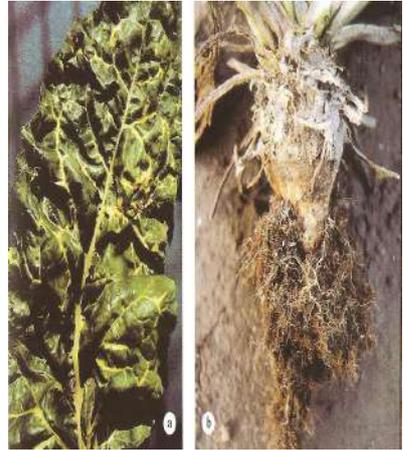
Амброзія полинолиста

Амброзія полинолиста

Золотиста картопляна нематода

Ризоманія буряків

Посів буряків уражений ризоманією

Південноамериканська томатна міль

Неповірус кільцевої плямистості тютюну

ЗМІСТ

Загальна характеристика агрометеорологічних і фітосанітарних умов 2024-2025 році.....	2
Прогноз розвитку і розповсюдження шкідників і хвороб с/г культур в сільгоспформуваннях Хмельницької області у 2024-2025 році.....	3
Багатоїдні шкідники та заходи боротьби з ними	3
Шкідники і хвороби зернових культур.....	10
Шкідники і хвороби кукурудзи.....	20
Шкідники і хвороби гороху.....	21
Захист зернових культур.....	24
Шкідники і хвороби сої.....	27
Шкідники і хвороби цукрових буряків.....	29
Шкідники і хвороби соняшнику.....	36
Шкідники і хвороби ріпаку.....	37
Система заходів захисту ріпаку від шкідників, хвороб.....	42
Шкідники і хвороби картоплі.....	42
Шкідники і хвороби овочевих культур.....	44
Шкідники і хвороби плодових насаджень.....	53
Шкідники і хвороби смородини, агрусу, малини.....	58
Економічні пороги шкодочинності або критерії чисельності, при яких рекомендується проводити хімічну боротьбу із шкідниками с/г культур.....	60
Основні види бур'янів у посівах сільськогосподарських культур і заходи боротьби з ними.....	65
Біологічний метод захисту рослин.....	66
Карантинні шкідники, хвороби, бур'яни.....	70
Охорона праці під час роботи з пестицидами.....	75
Порядок одержання посвідчення на право роботи, пов'язаної з транспортуванням, зберіганням, застосуванням та торгівлею пестицидами.....	83
Обсяги виконаних робіт і передбачувальних робіт із захисту рослин у господарствах Хмельницької області.....	87
Фото шкідливих організмів поширених на території Хмельницької області	89
Зміст.....	100

ПРОГНОЗ
фітосанітарного стану агроценозів Хмельницької області
та рекомендації щодо захисту рослин у 2026 році

Прогноз склали:

Івасюк В.М. – начальник управління фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Хмельницькій області;
Онищук С.О. – заступник начальника управління фітосанітарної безпеки начальник відділу захисту рослин Головного управління Держпродспоживслужби в Хмельницькій області;
Гула Л.М. – начальник відділу фітосанітарної діагностики та прогнозування управління фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Хмельницькій області;
Вовшко Н.В. – заступник начальника відділу захисту рослин управління фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Хмельницькій області.
Спеціалісти управління фітосанітарної безпеки.

За редакцією: Івасюка В.М.
Відповідальна за випуск: Гула Л.М.

УПРАВЛІННЯ ФІТОСАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ
ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ
В ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
м. Хмельницький, вул.Симона Петлюри, 48
тел/факс (0382) 67-15-25